

การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)
STUDY ON THE ATTITUDE TOWARDS BELIEF IN THE NINTH LUNAR
MONTH FESTIVAL

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

STUDY ON THE ATTITUDE TOWARDS BELIEF IN THE NINTH LUNAR MONTH FESTIVAL

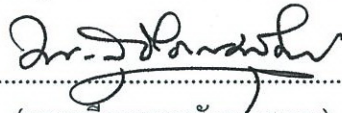
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

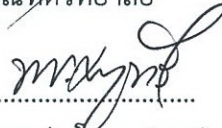
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า(บุญข้าวประดับดิน)”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร.)

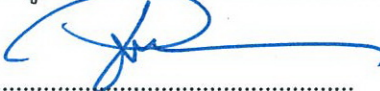
กรรมการ

(พระครูสมุทรเขมวียน กตปุญโญ ดร.)

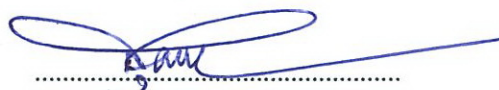
กรรมการ

(พระครูธรรมธะศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโนตร.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมหมาย ชินนาค)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิมล ศรศักดิ์ดา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสมุทรเขมวียน กตปุญโญ ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูธรรมธะศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน ตร.

กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิมล ศรศักดิ์ดา

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

นายชินเตียน นามเกต

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)
ผู้วิจัย : นายชั้นเตียน นามเกตุ
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
: พระครูสมุห์เจริญ กตปุญโญ ดร.
: พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิพัฒน์ ดร.
: ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพิมล ศรศักดิ์ดา
วันสำเร็จการศึกษา : ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน) มีวัตถุประสงค์๑.)เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญเดือนเก้า๒.)เพื่อศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้า๓.)เพื่อศึกษาอิทธิพลของพิธีกรรมบุญเดือนเก้าที่มีต่อสังคมของอีสาน กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยได้แก่ บุคคลในชุมชนวัดมหาวนารามและชุมชนวัดสารพัฒน์นิคม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือเน้นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนามและการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (interview)

ผลการวิจัยพบว่า

ประเพณีบุญเดือนเก้าเป็นหนึ่งใน ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสานที่มีประวัติความเป็นมาจากตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่เล่าสืบต่อกันในนิทานธรรมบทโดยปรารถถึงญาติของพระเจ้าพิมพิสารที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในนรกตลอดพุทธันดร จึงได้ทำบุญอุทิศให้ไปซึ่งเป็นการทำบุญให้แก่ญาติที่ตายไป ทำให้ทุกข์เหล่าเบาบางไป ที่แฝงไว้ซึ่งความกตัญญูตเวทีจนเกิดเป็นประเพณีที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ทั้งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเป็นเอกลักษณ์สืบเนื่องต่อกันมาถึงปัจจุบัน

คติความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้าของชาวอีสาน

ความเชื่อในการทำบุญเดือนเก้า สืบเนื่องมาจาก ความเชื่อของบุญ-บาป การเวียนว่ายตายเกิดที่มาจากนิทานธรรมบท ที่ชาวอีสานยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจนเป็นแนวจริยประเพณี ที่มีความเชื่อว่าเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากผลแห่งกรรม ที่พบเห็นการยึดถือเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปในภาคอีสานสาเหตุสำคัญที่เรียกบุญเดือนเก้านี้ เพราะกำหนดขึ้นในเดือนเก้า และเมื่อเดือนเก้าต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไป เพื่อให้ญาติจะได้รับส่วนบุญเพื่อมีความสุขบรรเทาความทุกข์ที่ได้รับเป็นการทำบุญด้วยการให้ทานข้าวปลาอาหาร เมื่อได้ทำแล้วก่อให้เกิดความสุขด้านจิตใจที่

ญาติพี่น้องได้รับบุญกุศลและเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ความเชื่อนี้ส่งผลต่อประเพณีบุญเดือนเก้าและพิธีกรรมสืบต่อมาในภาคอีสานซึ่งความเชื่อที่ปรากฏในบุญเดือนเก้า

อิทธิพลของพิธีกรรมบุญเดือนเก้านี้ ชาวอีสานให้ความสำคัญใน ๓ ด้าน

๑.อิทธิพลที่มีต่อครอบครัว เป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในหมู่เครือญาติและได้ปลูกฝังไว้ว่าเมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องตายไปต้องปฏิบัติตามประเพณีบุญเดือนเก้า เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทน เป็นการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นปึกแผ่นให้บรรดาญาติได้เกิดความรู้สึกถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่ก่อให้เกิดแน่นแฟ้นในครอบครัวซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญของสังคม

๒.อิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิต วิถีชีวิตของชาวอีสานเกี่ยวข้องกับศาสนาไม่ว่าด้านความเชื่อวิถีชีวิตและประเพณีที่ชาวอีสานปฏิบัติสืบกันมาบ่งบอกถึงศรัทธาความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงความกตัญญูทดแทน ความสามัคคีโดยมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา โดยชาวบ้านได้มีโอกาสทำบุญกันตามประเพณีเดือนฮีตสิบสองคองสิบสี่และที่สำคัญยิ่งก็คือ บุญเดือนเก้าที่บ่งบอกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นไม่ว่าเป็นคนหรือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ทำให้เห็นแสดงออกถึงความงดงามด้านจิตใจ ที่ควรอนุรักษ์ให้สืบเนื่องอยู่กับชาวอีสานต่อไป

๓.อิทธิพลที่มีต่อสังคม ในการปฏิบัติตนตามความเชื่อประเพณีบุญข้าวประดับดินนั้น สร้างความรู้สึกเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกับชาวบ้านร่วมชุมชน ส่งผลให้วิถีปฏิบัติต่อกันมีลักษณะของการช่วยเหลือ เกื้อกูลและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันระบบความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวนี้เป็นทุนทางสังคมของชุมชน ที่มีส่วนสำคัญในการยึดโยงชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้เกิดขึ้นโดยพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

Thesis Title : Study on the Attitude towards Belief in the Ninth Lunar Month Festival

Researcher : Mr.Khuntian Namket

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Advisory Committee

: PhraKrusamuhaChwian Katapunno,BA.,MA.,Ph.D.(Sociology)

: PhraKruDhammathornSirivat Sirivattano,Pali.๓,BA.,MB.A.,Ph.D.(Pali)

: Ass.Prof,Sopimol Sornsakada

Date of Graduation : March ๓๐, ๒๐๑๓

Abstract

The objectives of this research on attitude towards belief in the ninth lunar month festival (Khaopradabdin) include; **1)** To study and analyze the historical background of the ninth lunar month festival; **2)** To study and analyze the northeastern people's attitude towards the belief in the ninth lunar month festival; **3)** To study the influence of the rites in the ninth lunar month festival among the northeastern people. The target group of this research is the residents in the surrounding communities of Mahavanaram and Sarapadnuek Temples located in Tambon Naimuang, Muang district, Ubonratchathani province. This study is a qualitative research focusing on documentary and field research and information was gathered by interviewing.

Findings from this Research

1)The historical background of the ninth lunar month festival is one of the northeastern people's social customs and norms (Heetsibsong-Kongsibsee) descended from the period of Buddha through Dharma legend mentioning about the relatives of King Pimpisara who passed away and became starving ghosts in between the enlightenment period of Buddha. There was, thus, merit makings dedicated for the dead relatives. This has helped relieving the suffering of the starving ghosts. This

is also an opportunity for paying gratitude and it becomes the common practice for the community spirit and identity up to present.

2) To study and analyze the northeastern people's attitude towards the belief in the ninth lunar month festival; the belief in this festival was originated from the belief in laws of karma evidenced in dharma legend and descended in practice as social norms and customs of the northeastern people. The festival is organized in the ninth lunar month through making merit by giving alms dedicated for the dead relatives to be relieved from suffering. This does not only result the spiritual happiness of the dead relatives but also maintain Buddhism. The belief in the rites of the ninth lunar month festival can be divided into 4 aspects:

(1)The belief in ghosts is a secret matter after death. They show their supernatural power to be seen as persons or animals. They can be differently called by local names as the nature of the death or as the duties of the ghosts such as home spirit that helps protecting households etc.

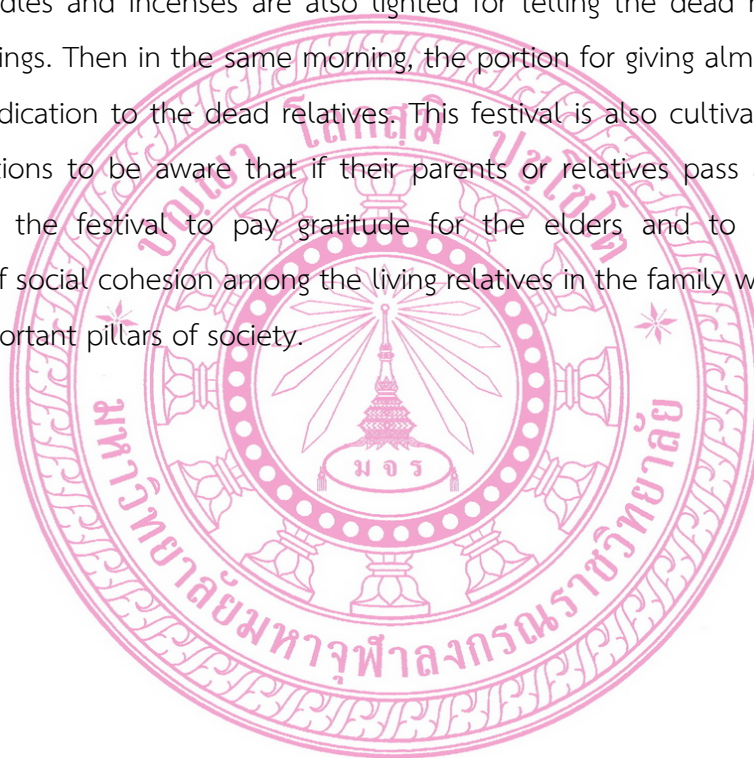
(2)The belief in merit deed. Merit is a spiritual matter. All the good and evil deeds have their own results. The good deeds help purifying a quality mind. In Buddhism, good deed is called "merit deed". Making merit is always accompanied with wholeheartedly giving things to others without expecting any return. There are 10 aspects of materials giving in Buddhism. The merit deed may not sooner return to the giver but it helps purifying the giver's mind and this will result a fortunate life in the following birth.

(3)The belief in what will happen after death; Buddhists believe that death and birth are endless cycles by the laws of karma.

(4)The belief in paying gratitude to ancestors; According to Buddhism, gratitude is the symbol of a merit one. The gratitude towards one's supporters is in line with the religious practice as social norms. Gratitude also helps lifting human spirit and creating unity that enhance a peaceful social cohesion.

3)To study the influence of the rites in the ninth lunar month festival among the northeastern people; On the thirteenth waning moon day of the ninth lunar month, villagers prepare foods, desserts, fruits, betel, tobaccos or other

favorites of the dead relatives. The foods is divided into 4 portions; the first portion is for the present family members, the second is for living relatives, the third is for the dead relatives and the fourth is for giving alms to monks. The portion for the dead relatives is wrapped by banana leaves and divided into packages of foods, desserts or fruits, and betel and tobaccos. In the early morning of the fourteenth waning moon day, all the prepared packages are laid on the ground or the foot of big trees in temples. Candles and incenses are also lighted for telling the dead relatives to accept the offerings. Then in the same morning, the portion for giving alms is offered to monks as dedication to the dead relatives. This festival is also cultivated among younger generations to be aware that if their parents or relatives pass away, they should practice the festival to pay gratitude for the elders and to create the consciousness of social cohesion among the living relatives in the family which is one of the most important pillars of society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี ด้วยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก พระครูสมุห์เจี้ยน กตปุญโญ ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษาชี้แนะ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง และให้กำลังใจเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน ดร.และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพิมล ศรศักดิ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาเสียสละเวลาในการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณปราชญ์ชุมชนคุ้มวัดมหานารามและชุมชนคุ้มวัดสารพินิจ ที่ให้ข้อมูลอัน เป็นประโยชน์และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ต่อการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ อาจารย์ไสว นามเกตุ บุตรชายและบุตรสาว ผู้ซึ่งเป็นกำลังใจสำคัญยิ่งของ ความสำเร็จในครั้งนี้ ผลอันจะเป็นประโยชน์ ความดีทั้งปวงที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ขอมอบให้แก่คุณพ่อคุณแม่ที่เคารพอย่างยิ่งและคณาจารย์ทุกท่าน

ชั้นเตียน นามเกตุ

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย

ABSTRACT

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
๑.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐

บทที่ ๒ ความเป็นมาของบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของบุญเดือนเก้าในสมัยพุทธกาล	๑๑
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการทำบุญเดือนเก้า	๑๔
๒.๓ ประเพณีบุญเดือนเก้าของชาวอีสาน	๑๗

บทที่ ๓ ความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้า

๓.๑ ความหมายของความเชื่อ	๒๓
๓.๒ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา	๒๖
๓.๓ ความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า	๓๐
๓.๓.๑ ความเชื่อด้านบาปบุญคุณโทษ	๓๐
๓.๓.๒ ความเชื่อทางด้านพุทธศาสนา	๓๖
๓.๓.๓ ความเชื่อเรื่องผี	๔๒
๓.๓.๔ ความเชื่อทางด้านความตาย	๔๙
๓.๓.๕ ความเชื่อเรื่องโชคกลาง	๕๑
๓.๔ คติที่ได้ในประเพณีบุญเดือนเก้า	๕๓

บทที่ ๔ อิทธิพลของความเชื่อในประเพณีบุญเดือนเก้าที่มีต่อสังคมชาวอีสาน

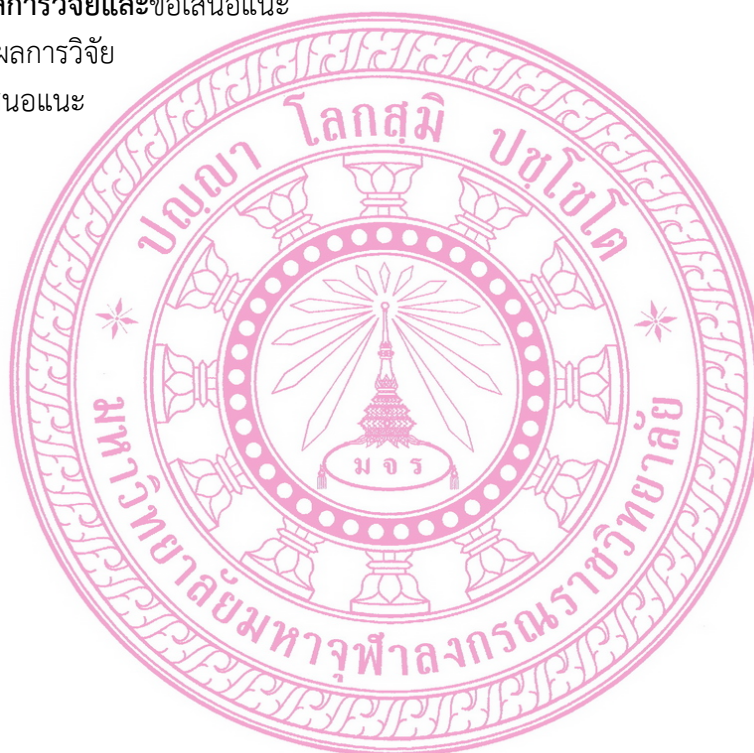
๔.๑	อิทธิพลที่ส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิต	๕๖
๔.๒	อิทธิพลที่ส่งผลต่อประเพณีและพิธีกรรม	๕๗
๔.๓	อิทธิพลที่ส่งผลต่อพระพุทธศาสนา	๖๓
๔.๔	อิทธิพลที่มีต่อชุมชน	๖๔

บทที่ ๕ บทสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๖๖
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๖๗

บรรณานุกรม
ภาคผนวก
ประวัติผู้วิจัย

๖๘
๗๒
๘๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๒๘ หน้าที่ ๒๒๗

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ขุททกนิกาย ธมมปทอฏฐกถา เล่ม ๑ ข้อที่ ๒๑๕ หน้า ๒๑๖ การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๒๐๗ หน้าที่ ๒๑๖

พระวินัยปิฎก

วิ.จ. (บาลี) = วินัยปิฎก จุฬาคคปาลี (ภาษาบาลี)
 วิ.จ. (ไทย) = วินัยปิฎก จุฬาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

องจตุกก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตตรนิกาย	จตุกกนิปาต	(ภาษาบาลี)
องจตุกก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อํคฺตตรนิกาย	จตุกกะนิปาต	(ภาษาไทย)
องอฏฐก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อํคฺตตรนิกาย	อฏฐกนิปาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
องติก (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตตรนิกาย	ติกกนิปาต	(ภาษาบาลี)
องติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อํคฺตตรนิกาย	ติกกนิปาต	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	มหาวคค		

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ลักษณะสังคมส่วนใหญ่เป็นชนบทมีสภาพความเป็นอยู่เรียบง่าย มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยึดมั่นอยู่ในจารีตประเพณี ฉะนั้นความเป็นมาของชาวอีสานจึงมีรูปแบบที่น่าศึกษา ไม่ว่าจะเป็น อาชีพ ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวอีสานมีการมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ชาวอีสานมีขนบธรรมเนียมการเคารพผีบรรพบุรุษ ผีแถน ผีฟ้า โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องผีนั้นชาวอีสานถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตเป็นอย่างมาก

แผ่นดินอีสานมีประวัติศาสตร์มายาวนาน ดังปรากฏหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงที่ปรากฏเป็นบ้านเมืองมาตั้งแต่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเมืองอุบลราชธานีที่มีประวัติศาสตร์ที่น่าศึกษาดังคำขวัญ “เมืองดอกบัวงาม แม่น้ำสองสี มีปลาแซบหลาย หาดทรายแก่งหิน ถิ่นไทยนักปราชญ์ ทวยราษฎร์ใฝ่ธรรม งามล้ำเทียนพรรษา ผาแต้มก่อนประวัติศาสตร์ ” ซึ่งความเป็นมาของบรรพบุรุษได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ดงอู่ผึ้งและกลายมาเป็นชาวอุบลราชธานี ราชธานีศรีอีสานจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน ผู้คนทั้งหลายล้วนเป็นลูกหลานของเจ้าพระวอกับพระตามาด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นชาวเมืองอุบลราชธานีจึงเป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาวอันเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดของภาคอีสาน เป็นกลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง (ส่วนที่เป็นประเทศลาวในปัจจุบัน) มีภาษาพูดเป็นภาษาเดียวกันประเทศลาวแต่มีอักษรของตัวเอง โดยใช้อักษรไทยน้อยและอักษรตัวธรรม ซึ่งต้นแบบร่วมสมัยกับสุโขทัยและอักษรมอญ และมีวรรณกรรมท้องถิ่นของตัวเอง เช่น จำปาสีตัน นางผมหอม หรือท้าวผาแดงนางไอ่ เป็นต้นกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว นับถือศาสนาพุทธและปฏิบัติอยู่ในฮีตสิบสอง คองสิบสี่ นับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน ผีปู่ตา เช่นการสร้างศาลปู่ตาหรือตูปู่ตาไว้ตามป่าไผ่หมู่บ้าน มีหมอจ้ำ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม หมอเหยา ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน เพราะเชื่อกันว่าสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณต่างๆได้ ส่วนใหญ่ชาวอุบลราชธานี คือกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว เช่นเดียวกับคนอีสานทั่วไป ซึ่งตั้งบ้านเรือนกระจายกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นหมู่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายกัน เช่น กลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาวในแอ่งสกลนคร นับตั้งแต่จังหวัดเลย หนองคาย อุดรธานี สกลนคร ขอนแก่น ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ยโสธร มุกดาหารและอุบลราชธานี

การแต่งกายของคนพื้นบ้านในจังหวัดอุบลคล้ายๆ กับการแต่งกายชาวอีสานโดยทั่วไป คือผู้หญิงนุ่งซิ่นปิดเข่า ผ้าซิ่นทอหน้าแคบใช้ผ้าแถบเล็กๆ ต่อหัวเข่าและตีนซิ่น เรียกว่า ซิ่นต่อหัวต่อตีนสวมเสื้อแขนกระบอก หญิงสาวเกล้าผมมวยสูงกลางศีรษะ ส่วนแม่เฒ่าหรือผู้สูงอายุจะเกล้าผมไว้ได้

^๑ ธวัช ปุณโณทก,วรรณกรรมท้องถิ่น,(กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,๒๕๒๕),หน้า,๒๓.

ท้ายทอย เมื่ออยู่กับบ้านจะนุ่งผ้าฝ้าย ถ้างานบุญหรืองานพิธีจะใช้หมสไบทับเสื้อ สำหรับผู้ชายนุ่งกางเกงสีครามเข้มเรียกว่าโสร่งยาวเสมอเข่าหรือใต้เข่า สวมเสื้อคอกลมแขนกระบอกผ่าหน้าติดกระดุมผ้าขาวม้าคาดเอว แต่ถ้างานบุญพิธีจะนุ่งโสร่งผ้าไหมสีสันสดใส ส่วนอาหารพื้นบ้าน มีข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักและมีแจ่วบอง (แจ่วปลาร้า) ต้มหมากบกหุง (มะละกอ) ไก่ย่าง นึ่งปลาตำแจ่ว เป็นต้น

ชาวอุบลมีความยึดมั่นในหลักธรรมพุทธศาสนา และยึดถือประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังถือผีวิญญาณ สร้างศาลปู่ตาที่ดอนปู่ตาเอาไว้เคารพบูชา มีการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมกัน เช่น เล่นหมอลำ การรำเซิ้งและเพลงแคนที่สนุกสนาน มีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ชาวเมืองอุบลราชธานีหรือชาวอีสานโดยทั่วไปยึดมั่นส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวพันกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมเกษตรกรรม

ดังนั้นอีสานจึงเป็นแผ่นดินที่อุดมไปด้วยสมบัติทางภูมิปัญญาไม่ว่าจะเป็นเรื่องชีวิตของความเป็นอยู่ชาวบ้านในรอบหนึ่งปีจึงมีพิธีกรรมทุกเดือน ซึ่งแสดงออกถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม หรือ ระหว่างคนกับธรรมชาติ และระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ดังกรณียานบุญประเพณีของชาวอีสาน จนไม่อาจประเมินค่าได้ ที่สามารถเห็นได้จนถึงปัจจุบันทั้ง ศิลปะ และวัฒนธรรม ต่างๆพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความมั่นคงของชุมชน ที่มีอยู่มากมายประเพณี ก็เป็นหนึ่งในมรดกที่บ่งบอกได้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาวอีสานนี้ได้ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จารีต ซึ่งหมายถึง ความประเพณี ธรรมเนียม ประเพณี ความประเพณีที่ดี และ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาส ต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา^๒ นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสองไว้ดังนี้

๑. เดือนอ้าย	-บุญเจ้ากรรม
๒. เดือนยี่	-บุญคุณลาน
๓. เดือนสาม	-บุญข้าวจี
๔. เดือนสี่	-บุญพระเวส
๕. เดือนห้า	-บุญสงกรานต์
๖. เดือนหก	-บุญบั้งไฟ
๗. เดือนเจ็ด	-บุญชะฮะ
๘. เดือนแปด	-บุญเข้าพรรษา
๙. เดือนเก้า	-บุญข้าวประดับดิน
๑๐. เดือนสิบ	-บุญข้าวสาก
๑๑. เดือนสิบเอ็ด	-บุญออกพรรษา

^๒ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พุทธศาสนาในปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑๙.

๑๒. เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

คลองสิบสี่ หรือออกเสียงเป็น คองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮิตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ คลอง คือคำว่า ครรลอง ซึ่งหมายถึง ธรรมเนียมประเพณี หรือแนวทาง และ สิบสี่ หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้นคลองสิบสี่จึงหมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับ นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ อาจสรุปได้หลายมุมมองดังนี้

- ๑ เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคม ตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง
- ๒ เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์
- ๓ เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชายึดถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณี และคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน
- ๔ เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี

"คลอง" ตามความหมายของพระอริยานุวัตร บางครั้งเรียกว่า คลองเจ้าคลองขุน หรือ คลองท้าวคลองเพี้ย แต่ละข้อมีคำว่าฮิตนำหน้าด้วย (ทำให้เกิดความสับสนกับฮิตสิบสอง) แต่ละคลองจะมีสิบสี่ฮิต ยกเว้น ฮิตปีคลองเดือน จะมีเพียงสิบสองฮิต ซึ่งนั่นก็คือฮิตสิบสองที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น"

ฮิตสิบสองคองสิบสี่ของชาวอีสาน ที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ คือฮิตบุญเข้ากรรม บุญผะเวส บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวสาก บุญออกพรรษาและบุญทอดกฐิน ส่วนที่ยังหลงเหลือในบางท้องถิ่นได้แก่ บุญข้าวจี่ บุญบังไฟ บุญซำฮะ บุญข้าวข้าวประดับดิน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสภาพสังคมที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์ สภาพสังคมเปลี่ยนจากครอบครัวใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวสภาพเศรษฐกิจผิดเคื่องค่านึงวัตถุนิยมเป็นสำคัญทำให้สมาชิกในสังคมต้องปรับปรุงและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งมีส่วนทำให้จิตใจความเชื่อและทัศนคติเปลี่ยนแปลง ทำให้ละเลยในการปฏิบัติตามวิถีดั้งเดิมจึงทำให้ส่งผลกระทบต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตของคนอีสานไปด้วยโดยเหตุที่สังคมมีความแตกต่างกันทางสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมจึงทำให้แต่ละกลุ่มชนมีวิถีชีวิตประสบการณ์พื้นฐานที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยและพลวัตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นคนอีสานโดยรวมยังยึดถืออยู่ในวิถีชีวิตแบบสังคมประเพณี ซึ่งมีพื้นเพพึ่งพาตนเอง เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ความลี้ลับของธรรมชาติ ในคติความเชื่อเรื่องผี พุทธศาสนาเถรวาทก็ได้เข้ามาเป็นที่พึ่งพาทางใจและแกนของวัฒนธรรมโดยผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผีบนพื้นฐานวัฒนธรรมการผสมผสานดังกล่าวปรากฏผลเป็นครรลองชีวิตที่เรียก "ฮิตสิบสองคองสิบสี่" อันเป็นจารีตแม่บทของคนอีสานสืบมาหลายชั่วคนจนถึงทุกวันนี้^๑ ที่มีการปรับเปลี่ยนไปนับถือศาสนาบนพื้นฐานความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งเป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อ เป็นพลังในการหล่อหลอมผูกพันคนในสังคมวัฒนธรรมอีสานให้มีสำนึกอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานานอย่างมีดุลยภาพ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีกำหนดที่ต้องปฏิบัติในกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาวที่ ยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็น

^๑ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, ฮิตสิบสองคองสิบสี่, (พิษณุโลก : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑), หน้า ๒๓.

^๒เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔-๓๕.

อาชีพหลักคล้ายคลึงกันทั่วภูมิภาค ซึ่งอัจฉรา ภาณุรัตน์ ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดงานบุญ ประเพณีพิธีกรรมในสิบสองเดือนของคนอีสานว่า “...พิธีกรรมในประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน) ที่เป็นส่วนสำคัญ โดยเฉพาะที่จัดขึ้นนั้นที่สามารถโน้มน้าวให้ผู้เข้าร่วมพิธีรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อมั่นในตัวกรอบศีลธรรมจรรยาไว้ในหมู่ชน โดยไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผลแต่ใช้ความศรัทธาของผู้คนในการสร้างความเชื่อ พิธีกรรมจึงกลายเป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่มีผลในการปลูกฝัง บ่มเพาะความเชื่อ คุณค่าและแนวทางการประพฤติที่พึงประสงค์ พิธีกรรมดังกล่าวเป็นเครื่องย้ำเตือนให้ตระหนักรู้เวลาและหน้าที่ ของคนในวัฒนธรรมนำและวัฒนธรรมข้าวาระบบความคิดความเชื่อ ค่านิยม ความกตัญญูทเวทให้ แก่ชาวบ้านในชุมชนปฏิบัติต่อกันดุจญาติพี่น้องในลักษณะที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมทางพุทธศาสนา และเป็นสิ่งผูกพันให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี แสดงถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ผูกพันเชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเก้า (ข้าวประดับดิน) โดยเฉพาะกรณีที่ปรากฏในบุญเดือนเก้าที่ชาวอีสานปฏิบัติต่อกันมาอย่างยาวนาน บ่งบอกถึงศรัทธาความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และเป็นวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงความกตัญญูทเวทให้ และสามัคคีธรรมโดยมีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ควรอนุรักษ์ให้สืบเนื่องอยู่กับชาวอีสานต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญเดือนเก้า
- ๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้า
- ๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลของพิธีกรรมบุญเดือนเก้าที่มีต่อสังคมอีสาน

๓. ขอบเขตการวิจัย

๓.๑ ด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคติความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญเดือนเก้า เพื่อให้เกิดคติความเชื่อที่ถูกต้อง นำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมดีงามตามหลักธรรมในทางพุทธศาสนา

๓.๒ ด้านเอกสาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ข้อมูลปฐมภูมิศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ฉลองราชสมบัติ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ข้อมูลทุติยภูมิจะศึกษาจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๓ ด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมาย

ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ บุคคลในชุมชนวัดมหาวนารามและชุมชนวัดสารพัฒน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีความรู้ตรงกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัยคือพิธีกรรม การทำบุญเดือนเก้า

๔. ปัญหาที่ต้องการศึกษา

๔.๑ ประวัติความเป็นมาการทำบุญเดือนเก้า

๔.๒ แนวคิดคติความเชื่อ การทำบุญเดือนเก้า

๔.๓ อิทธิพลของพิธีกรรมบุญเดือนเก้าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน

๕. นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อ หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจในความจริง ความดีสิ่งที่ดีงามและในการทำมาดีไม่ลืมหูลืมตา ไปตามลักษณะอาการภายนอก^๕

ข้าวประดับดิน หมายถึง การทำบุญเดือน 9 หรือบุญข้าวสากน้อย ซึ่งมีการนำอาหารคาวหวานหมากพลูหรือที่จัดใส่กระหวางไว้ตามพื้นดินหรือโคนต้นไม้เพื่อเป็นการเซ่นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ

การทำบุญเดือนเก้า หมายถึง การทำบุญประดับดิน หรือบุญข้าวสากน้อย ซึ่งมีการนำอาหารคาวหวาน หมากพลูหรือที่จัดใส่กระหวางไว้ตามพื้นดินหรือโคนต้นไม้เพื่อเป็นการเซ่นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ หมายถึง การปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดีงามชาวอีสาน เรียกว่า จาฮีต หรือฮีต ดังนั้น ฮีตสิบสอง จึงหมายถึง ประเพณีที่ชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือน ส่วน คองสิบสี่ หมายถึง ครองธรรม ๑๔ อย่างเป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองพระสงฆ์และบุคคล

๖. ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๖.๑ เอกสาร

ธวัช ปุณณทก กล่าวไว้ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๓ ถึงการทำบุญข้าวประดับดินหรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง คือบุญข้าวแจกหรือบุญแจกห่อข้าวน้อย ในพิธีกรรมแจกห่อข้าวน้อยได้อธิบายถึงความเชื่อของชาวอีสานไว้ตอนหนึ่งว่า “ชาวอีสานเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ย่อมมีภพอยู่อีกภพหนึ่ง หากญาติพี่น้องทำบุญอุทิศไปให้ย่อมได้รับส่วนกุศล และมีอาหารรับประทานไม่ต้องอดอยากเหมือนผีไม่มีญาติ” นอกจากทำบุญอุทิศส่วนกุศลถวายภัตตาหารแต่

^๕ พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๒๓

พระสงฆ์แล้ว ชาวอีสานยังทำห่ออาหารห่อหมากพลู่ไปผูกไว้ตามต้นไม้บริเวณวัดอีกส่วนหนึ่ง เป็นการอุทิศอาหารให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ รวมทั้งผีที่ไม่มีญาติอีกด้วย เรียกว่า “แจกห่อข้าวน้อย” วันที่ชาวอีสานทำบุญอุทิศและแจกห่อข้าวน้อยนี้มี ๒ ครั้งในรอบหนึ่งปี ซึ่งเชื่อกันว่าเวลาดังกล่าว ยมบาลปล่อยผีให้มาเยี่ยมญาติที่มนุษย์โลกตามคติความเชื่อของพุทธศาสนา คือวันทำบุญข้าวประดับดินและวันทำบุญข้าวสาก (สลากภัต) ซึ่งเรียกตามภาษาอีสานว่า “บุญเดือนเก้า”(บุญข้าวประดับดิน) แจกห่อข้าวน้อยบุญข้าวประดับดิน กำหนดเดือนเก้า แรม ๑๔ ค่ำ เป็นวันเดือนดับ เชื่อว่ายมบาลปล่อยผีให้มาเยี่ยมมนุษย์โลกได้ ฉะนั้นชาวอีสานจะทำอาหารห่อใบตอง และห่อหมากพลู่ ยาสูบ นำไปผูกไว้ตามต้นไม้รอบกำแพงวัด การแจกห่อข้าวน้อยในบุญข้าวประดับดินจะทำกันตอนย่ำรุ่งก่อนพระอาทิตย์ขึ้นการแจกห่อข้าวน้อยในบุญข้าวประดับดินนั้น ชาวบ้านจะนำห่อข้าวไปวางไว้ที่โคนต้นไม้ใหญ่บ้าง ผูกแขวนไว้ตามกิ่งไม้บ้างและเชื่อว่าเป็นอาหารที่ชาวบ้านอุทิศให้แก่เปรตที่มาจากยมโลกให้ได้รับส่วนอาหารที่อุทิศให้เหล่านั้นการแจกห่อข้าวน้อยนี้ชาวบ้านจะกล่าวคำอธิฐานก่อนทุกครั้งไป เพื่อเปรตผีได้รับอาหารที่อุทิศส่วนกุศลไปให้อย่างทั่วถึง^๖

ดนัย ไชโยธา กล่าวไว้ในหนังสือ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย ว่า จารีตประเพณีเป็นประเพณีที่มีศีลธรรมเข้ามาาร่วมด้วย จึงเป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคมและมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมนั้นต้องปฏิบัติ และอาจจะมีความรู้สึกรุนแรงหากใครฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่ได้ปฏิบัติกันมา โดยถือเป็นความผิดเป็นความชั่วและถูกประณาม เช่นวิธีการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งถ้าฝ่ายชายไปมีอนุภรรยาถือว่ามีผิดศีลธรรมหรือพ่อแม่ที่แก่เฒ่าถ้าบุตรหลานไม่เลี้ยงดูถือว่าผิดจารีตประเพณีหรือทำผิดต่อกฎเกณฑ์จารีตประเพณีหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้วางไว้ในแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างซึ่งกันและกันเพราะมันขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละสังคมที่ยึดถือปฏิบัติกันมา หากว่าบุคคลใดเอาจารีตประเพณีของตนไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นที่อยู่คนละสังคมกันก็ถือว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป^๗

ชนิษฐา จิตชินะกุล กล่าวไว้ในหนังสือคติชนวิทยาว่า ฮีตสิบสองคํ่าว่า ฮีต หมายถึง จารีตนั่นเอง หากมีผู้ใดฝ่าฝืนที่เรียกว่า ผิดฮีตหรือผิดจารีต จะได้รับการตำหนิจากคนในสังคม นอกจากนี้ฮีตสิบสองยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำบุญ ซึ่งมีมูลเหตุมาจากความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาผสมผสานกันพรหมณ์ ลัทธิวิญญาณหรือผี และความเชื่อเกี่ยวกับการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ฮีตสิบสองที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันในภาคอีสาน ได้แก่บุญเข้ากรรม บุญผะเวส บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวสาก บุญออกพรรษาและบุญทอดกฐิน ส่วนที่ยังหลงเหลือในบางท้องถิ่นได้แก่ บุญข้าวจี่ บุญบังไฟ บุญข้าสะ และบุญข้าวประดับดิน เป็นต้น^๘

จากการศึกษาเอกสารทำให้เห็นว่า ชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญเดือนเก้าให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับดับขันธืว่าจะได้รับบุญกุศลในการทำบุญเดือน

^๖ อวิช ปุณโณทก, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม ๓ (ธนาคารไทยพาณิชย์ : สยามเพรสแมเนจเม้นท์ ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๓๕-๑๐๓๖)

^๗ ดนัย ไชโยธา, สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๐

^๘ ชนิษฐา จิตชินะกุล., คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๓-๑๘๖

เก่า ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงสายสัมพันธ์ความกตัญญูทวนเวียนที่ สอดคล้องกับหลักจริยธรรมด้านหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการทำบุญอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ควรอนุรักษ์ไว้ในสังคมไทย

๖.๒. งานวิจัย

พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก) กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งไทย สรุปความว่า คติคำสอนและจริยธรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ ได้รับอิทธิพลทางคำสอนจากพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิม แต่ก็เป็นประเพณีที่ประสมประสานให้สอดคล้องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นเอง และคำสอนจากเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวบ้านธรรมดาทั่วไปมากทั้งในด้านการยอมรับผลของบุญและบาป ทั้งในด้านการเชื่อมั่นในการกระทำ ทั้งในด้านการเชื่อถือเรื่องบุญนำกรรมแต่ง เชื่อว่าทำดีย่อมได้รับผลดี เป็นความสุขความเจริญ ส่วนการทำชั่วหรือบาปย่อมได้รับผลชั่วเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน^{๙๙}

พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์) กล่าวถึงหลักจริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน สรุปได้ว่าจริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอนมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ จริยธรรมด้านจารีต และจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หลักจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะเป็นคำสอนในเรื่อง บุญ-บาป การเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ ศิล ทาน พระศรีอริยเมตไตรย อบายมุข ความกตัญญู และกฎไตรลักษณ์ที่เป็นเรื่องอนิจจัง จริยธรรมด้านจารีตจะเน้นจริยธรรมของบุคคลในกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ หลักธรรมเป็นเรื่องบุญกรรม วิธีการสอนจริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอนพบว่าลำกลอนมีวิธีสอนจริยธรรม ๖ วิธี คือ สอนอย่างตรงไปตรงมา สอนโดยยกนิทานหรืออุทาหรณ์ประกอบสอนโดยการใช้โวหารเปรียบเทียบ สอนโดยอ้างสิ่งที่ชาวบ้านเชื่อศรัทธา สอนโดยวิธีกล่าวประชดประชันและสอนโดยใช้พัฒนาชาติ^{๑๐๐}

พระมหามนตรี วลโล (ป้อมสุข) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีสงนางไม้และอำนาจเหนือธรรมชาติต่างๆ จึงเป็นความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมของไทยแม้แต่ในชนชาติ เช่นชนชาติในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คติความเชื่อเหล่านี้จะเห็นได้ว่าคติชนวิทยาต่างๆ ยังมีปฏิบัติกันอยู่ เช่นการขอความช่วยเหลือจากเทพอารักษ์ขอหวยจากเจ้าแม่พุ่มพวง ความเชื่อเรื่องแม่ธรณีแม่พระคงคาฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจจะช่วยคุ้มครองคนที่เลื่อมใส และได้มีการจัดพิธีกรรมขอความช่วยเหลือและหรือเพื่อแสดงความขอบคุณการช่วยเหลือได้นำเอาสิ่งของดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาสักการะ^{๑๐๑}

พระประเสริฐ ชุตินธโร(สุนทรวัฒน์) กล่าวถึงคติความเชื่อดั้งเดิมของสังคมในยุคหนึ่งซึ่งก็คือศาสนาพราหมณ์ ดังนั้นจึงมีส่วนที่เกี่ยวเนื่องกัน และความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติเหนืออำนาจของ

^{๙๙} พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน,ศรีนอก) “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

^{๑๐๐} พระมหาประหยัด ปญญาโร(สุนนท์), “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๒), หน้า (๗).

^{๑๐๑} พระมหามนตรี วลโล(ป้อมสุข) “อิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๒), หน้า ๔๖.

มนุษย์ธรรมดา ความเชื่อ นิสัย ความคิดทั้งของแต่ละบุคคลและกลุ่มชนเป็นการแสดงความหมายทางอารมณ์ต่อธรรมชาติที่เกิดขึ้นหรืออำนาจของสิ่งลึกลับ และนำไปสู่พฤติกรรมเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้าย หรือผลประโยชน์บางประการ^{๑๒}

พระวีรพรหม วุฑฒิมโหม (เชียรประโคน) กล่าวถึงความเชื่อในอรรถกถาธรรมบท ที่เป็นการเชื่อตามทัศนะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือความเชื่อเรื่องพรหมลิขิตเรื่องอภิมตภาพของวิญญาณ เรื่องกรรมและการเกิดใหม่ และที่เป็นการเชื่อตามทัศนะของศาสนาพุทธ คือเรื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเรื่องกรรมลิขิตและเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์^{๑๓}

พระมหาประศักดิ์ อคคปณฺโณ (ซ่งแสง) กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบันได้กล่าวตอนหนึ่งว่า ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ก็เป็นความเชื่อหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างมากและยังได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายเอาไว้ตอนหนึ่งว่า การกำหนดวันเผาศพตามตำราที่ปฏิบัติสืบกันมาว่า “ข้างขึ้นให้เผาวันเลขคู่ ข้างแรมให้เผาวันเลขคู่” กล่าวคือการเผาศพตามธรรมเนียมมาแต่โบราณให้เผาเฉพาะวันเลขคู่เท่านั้น ห้ามเผาในวันเลขคู่^{๑๔}

ความเชื่อเรื่องผี ผีหรือภูตผีเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ ผีหรือวิญญาณตามความคิดและความเชื่อของคนไทยทั่วไปแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท^{๑๕}

พระสมศักดิ์ ปิยธมฺโม (อินทเสน) กล่าวถึงความเชื่ออิทธิพลและขนบธรรมเนียมประเพณีของลาวปัจจุบันไว้ว่า ประเพณีฮีดลีสองของชาวลาวถือเป็นภูมิปัญญาในด้านนามธรรม ความเชื่อที่มีอิทธิพลทำให้เกิดประเพณีต่างๆขึ้น โดยจารีตการทำบุญสิบสองเดือนของชาวลาวนั้นเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในรูปของประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นำมาผสมผสานได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่สภาพแวดล้อม สภาพภูมิอากาศ จนเกิดเป็นประเพณีอันดีงามที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมให้ถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันจากคนรุ่นสู่รุ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้คนในชุมชนไว้วางใจกันและกัน ช่วยเหลือกันแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งในครอบครัวและในชุมชน ทำให้เกิดความสนิทสนมอยู่กันฉันพี่น้องเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและสังคมชุมชน คนในสังคมได้รับการปลูกฝังแนวความคิดที่ดี มีความเป็น

^{๑๒} พระประเสริฐ ชุตินธโร (สุนทรวัฒน์) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสนาตามทรรศนะของพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๑๓} พระวีรพรหม วุฑฒิมโหม (เชียรประโคน) “อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๒), (บทคัดย่อ)

^{๑๔} พระมหาประศักดิ์ อคคปณฺโณ (ซ่งแสง) “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๑), หน้า ๘๖

^{๑๕} วรภรณ์ ตุนา, โลกทัศน์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๑.

เอกลักษณ์ จนได้รับการปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการสืบทอดภูมิปัญญานั้นต่อไป^{๑๖}

จากการศึกษางานวิจัย ความเชื่อที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลทางวัฒนธรรมประเพณีไว้หลายอย่าง ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ควรสืบทอด และควรนำมาปฏิบัติให้ลูกหลานได้เห็นเป็นจริง ไม่ใช่เรื่องเสียหายมีแต่เรื่องที่ติงตามหลักความเชื่อของชุมชนนั้นๆงานวิจัยแต่ละเรื่องนำศึกษาอย่างมาก ความเชื่อเรื่องผีสงนางไม้เป็นความเชื่อดั้งเดิมในชนชาติไทย เป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เหนืออำนาจมนุษย์ธรรมดา และได้มีพิธีกรรมขอความช่วยเหลือหรือเพื่อแสดงถึงความขอบคุณการวะโดยนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาสักการะตามความเชื่อของบุคคลหรือชุมชนนั้นๆ

๗. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกและวิจัยลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

๗.๑ ขั้นปฐมภูมิเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและหาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในที่ชุมชนต่างๆ โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลคือ

๗.๑.๑ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

๗.๑.๒ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

๗.๒ ขั้นทุติยภูมิการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์เขียนงานวิจัย พร้อมเสนอความเห็นของผู้วิจัยโดยมุ่งให้ต่อบัณฑิตผู้ประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ

๗.๓ ขั้นตติยภูมิ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีความรู้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือพิธีกรรมการทำบุญเดือนเก้าของชุมชนวัดมหาวนารามและชุมชนวัดสารพัฒน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๗.๔ สรุป สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในรูปแบบของการพรรณนา (Description)

๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๑ เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญเดือนเก้า
- ๒.๒ เพื่อทราบถึงคติความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้า
- ๒.๓ เพื่อทราบถึงอิทธิพลของพิธีกรรมบุญเดือนเก้าที่มีต่อสังคมอีสาน

^{๑๖} พระสมศักดิ์ ปิยธมโม(อินทเสน) “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสดมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๔), หน้า ๘๘

๙. กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๒

ความเป็นมาของบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)

ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมาบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน) ที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ในบทนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการศึกษาดังนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของบุญเดือนเก้าในสมัยพุทธกาล

๒.๑.๑ ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเกิดจากความเชื่อตามนิทานธรรมบทมีปรากฏในอรรถกถามังคลัตถปิณีและอรรถกถาพระธรรมบทว่า ในสมัยพุทธกาล มีพระราชาองค์หนึ่งนามว่า พระเจ้าพิมพิสาร ผู้ครองกรุงราชคฤห์ ทรงมีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ถวายอุทยานเวฬุวัน (สวนไผ่) พร้อมสร้างเป็นวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนา กาลต่อมา คืบหนึ่ง ขณะที่พระเจ้าพิมพิสาร กำลังบรรทมอยู่นั้น ทรงได้ยินโหยหวนอันน่าสะพรึงกลัวปรากฏขึ้นภายในพระราชวัง เช้าวันรุ่งขึ้น พระราชาพิมพิสาร จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วทรงกราบทูลถามถึงที่มาของเสียง ว่าเป็นเสียงอะไร ทำไมถึงได้โหยหวนน่าสะพรึงกลัวเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกเหล่าที่มาของเสียงเหล่านั้นว่า อดีตกาลนั้นย้อนหลังจากนี้ไป ๙๒ กัป พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระปัสสสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงได้รับทูลอาราธนาจากพระราชาผู้ครองนครราชคฤห์ในอดีต ให้เสด็จประทับอยู่ในพระราชอุทยาน พร้อมภิกษุสงฆ์บริวารอีก ๕๐๐ รูป เพื่อที่จะถวายภัตตาหาร เหตุการณ์ได้ดำเนินอยู่เช่นนี้เป็นเวลาหลายวัน จวบจนพระราชบุตรทั้ง ๓ ขององค์ราชาได้ทูลขออนุญาตแก่พระบิดา เพื่อที่จะมีโอกาสถวายทานแก่ พระปัสสสัมพุทธเจ้าและหมู่สงฆ์ด้วยพระองค์เองบ้าง เมื่อพระราชาทรงอนุญาตพระราชบุตรทั้ง ๓ จึงได้ไปชวนขุนคลัง (ซึ่งก็คือพระราชาพิมพิสารในชาติปัจจุบัน) ให้มารวมจัดหาอาหารทั้งคาวและหวาน ขุนคลังพอได้รับหน้าที่ให้เป็นหัวหน้าจัดหาอาหารเลี้ยงพระ จึงชักชวนบรรดาญาติๆ ของตน ให้มาช่วยทำอาหารเลี้ยงพระต่างฝ่ายต่างก็ช่วยกันเป็นที่โกลาหล ขยันขันแข็ง ใหม่ๆ ตอนช่วงแรกๆ บรรดาญาติ ของขุนคลังก็ยังปฏิบัติตนดีอยู่แต่พอเวลาล่วงเลยไปชักเกิดความประมา แอบบริโภคอาหารก่อนพระภิกษุสงฆ์ บ้างแอบขโมยอาหารที่เขาทำไว้เพื่อถวายแก่พระพุทธเจ้าและหมู่สงฆ์ไปเลี้ยงลูกเมียและญาติของตนเสียบ้าง บรรดาญาติๆ ของขุนคลังแอบทำผิดอยู่เช่นนี้เป็นนิตย์ด้วยความละโมภ กาลต่อมา พระราชบุตรทั้ง ๓ และขุนคลังกับบรรดาญาติบริวารตายลงพระราชบุตรทั้ง ๓ และขุนคลัง ตายแล้วได้ไปเสวยสุขอยู่บนสวรรค์ ส่วนบรรดาญาติและบริวารของขุนคลัง ที่แอบขโมยอาหารของพระภิกษุสงฆ์ ต้องไปบังเกิดในขุมนรกสิ้นกาลช้านานครั้นพ้นจากนรกนั้นแล้วก็ได้ไปบังเกิดเป็นเปรต จำพวก ปรตทุบชีวี คือเปรตจำพวกมีผลบุญของญาติเป็นอาหาร เป็นเปรตที่มีเศษอกุศลอันเบาบาง จึงมีจิตอันระงับทุกข์ได้บ้างขณะ จึงมีโอกาสรับรู้บุญที่หมู่ญาติอุทิศให้ เมื่อรับรู้แล้วอนุโมทนาผลบุญนั้นๆ ความอดอยากแค้นก็จะบรรเทาเบาบาง หรือหายไปสิ้นด้วยเดชบุญของญาติแต่ถ้ายังมีได้มีญาติระลึกถึง ไม่อุทิศผลบุญให้ เปรตจำพวกนี้ ก็จะขัดเซพเนจร เร่ร่อน แสวงหาผลบุญจากหมู่ญาติคนต่อไป ถ้ายังมีได้ก็จะเวียนกลับมา รอใหม่ เว้นเวียนอยู่ใกล้ๆ หมู่ญาติ ด้วยความหวังว่า “เมื่อใด ญาติของเรา ทำบุญกุศลแล้ว เขาคงอุทิศให้แก่เราบ้าง” แต่เมื่อญาติทำบุญแล้ว

มิได้อุทิศผลบุญให้ หมู่เปรตพวกนี้ ก็จะเดินวนเวียนไปมา ด้วยความผิดหวังหิวกระหาย ทูรันทุราย บางทีถึงกับเป็นลมล้มลงหมดสติไป ครั้นพอมีลมพัดมากระทบกายก็ฟื้นคืนสติมาได้แล้วคิดพลบใจ ตนเองว่า“วันนี้ญาติเราระลึกไม่ได้ว่ามีเรา คราวต่อไปเขาคงจะระลึกได้”ฝูงเปรตปรทัตตูปชีวี บางพวก ที่ได้รับผลบุญของญาติ ก็แสดงความชื่นชมโสมนัสยินดี ดุจดั่งบุรุษสตรีผู้เดินทางมากลางทะเลทราย ออดอยากและกระหายน้ำเป็นกำลัง ครั้นเดินมาเจอแหล่งน้ำและอาหารก็ลิงโลดยินดีเปล่งสาธุการ ฝูงเปรตเหล่านั้นก็ยกมือประนมเหนือเศียรเกล้า กล่าวสาธุรับผลบุญของญาติที่อุทิศส่งให้ แล้วได้พ้น จากอรรถภาพของเปรตชนิดนั้นไปบังเกิดตามแต่บุพกรรมของตนๆ แสนสาหัสจึงชวนกันไปเฝ้า พระพุทธเจ้ากุสั่นโธสมมาสัมพุทธเจ้า แล้วทูลถามขึ้นว่า “หมู่ญาติ ของพวกข้าพระพุทธเจ้า จักระลึกถึง และอุทิศผลบุญให้พวกข้าพระพุทธเจ้าพ้นจากอรรถภาพเปรตนี้เมื่อใดพระเจ้าข้า”สมเด็จพระบรมศาสดากุ สั่นโธพุทธเจ้า จึงทรงมีพระพุทธปฏิภาตรัสว่า “ดูก่อนผู้จมทุกข์ แม้สิ้นกาลในศาสนาของเรา ท่านทั้งหลายก็ยังมิพ้นอรรถภาพของเปรต จวบจนเรตถาคตนิพพานไปแล้วสิ้นเวลานานจนแผ่นดินสูงขึ้นได้ ๑ โยชน์ ปราภพพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โจนาคมนะพุทธเจ้า พวกท่านทั้งหลายจึงไปถามพระ พุทธโจนาคมนะ พระองค์นั้นเกิดจำเริญรกาลหลังจากสูญสิ้นศาสนาของพระกกุสั่นโธพุทธเจ้าแล้ว กาลล่วงเลยมานับเป็นเวลาพุทธันดรหนึ่ง (เวลาระหว่างพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งกับอีกพระองค์หนึ่งบัง เกิดขึ้น) ลุถึงศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโจนาคมนะ หมู่เปรตเหล่านั้นก็เข้าไปทูลถาม องค์ สมเด็จพระโจนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงมีพระพุทธปฏิภาตรัสว่า “แม้สิ้นศาสนาของเรา ท่านทั้งหลาย ก็ยังมีได้พ้นจากอรรถภาพเปรตจวบจนแผ่นดินสูงขึ้นอีก ๑ โยชน์ จักปราภพพระพุทธเจ้าทรงพระนาม ว่ากัสสปพุทธเจ้า ขอท่านทั้งหลายจงรอลุกลามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเทอญ”หมู่เปรตญาติ พระราชาพิมพิสารก็อดทนอดกลั้นความหิวกระหาย ทุกข์ทรมานต่อไปจนถึงสมัยที่พระมหามุนี ศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่า กัสสปพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น หมู่เปรตเหล่านั้นก็พากันเข้า ไปทูลถามพระพุทธองค์ จึงทรงมีพระดำรัสตรัสว่า “แม้ในศาสนาของเรานี้ ท่านทั้งหลายก็ยังจะไม่พ้น อรรถภาพของเปรต จนกว่าเรตถาคตนิพพานไปแล้ว รอลงเวลาจนแผ่นดินสูงขึ้นมีประมาณ ๑ โยชน์ จักมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงนามว่าพระศรีศากยมุนีโคดมมาตรัสรู้ ในกาลนั้นจะมีชัตติยราช ทรงนามว่า พระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นญาติของพวกท่านทั้งหลาย ได้สดับพระสัทธรรมจนมีดวงตาเห็นธรรมมีจิต โสมนัสเสื่อมใส สร้างวัดเวฬุวันถวาย รุ่งขึ้นจะถวายทานอันมีปัจจัย ๔ เป็นต้น” “องค์สมเด็จพระบรม ศาสดาศากยมุนีโคดมพุทธเจ้า จักนำพาญาติของเร่อุทิศผลบุญให้แก่เราทั้งหลาย เธอทั้งหลายเมื่อ ได้รับผลแห่งทานครั้งนั้นแล้ว ก็จักพ้นจากความทุกข์เดือดร้อน เปรตวิสัยก็จะอันตรธานหายไปจากตัว เธอทั้งหลายในกาลนั้น” เมื่อองค์สมเด็จพระจอมมุนีกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีพระดำรัสตรัสดังนี้ แล้ว หมู่เปรตทั้งหลายนั้นก็พากันยินดี ต่างฝ่ายต่างละล่ำละลัก กล่าวว่า ข้าวดีแล้ว ข้าวมงคลแล้ว ชาวเราเอ๋ย อรรถภาพนี้จักสิ้นสุดแก่พวกเราอีกไม่ช้าแล้ว ความหิวกระหายทุกข์ยากเดือดร้อนจักได้รับการผ่อนคลายเป็นสุขให้หายด้วยผลบุญของพระราชาพิมพิสารผู้เป็นญาติของเรา แม้จะต้องทนรอไปอีก จนสิ้นเวลาพุทธันดร ก็ยังดีกว่าที่ชาวเราจะรอโดยไม่รู้ว่าจักสิ้นสุดเมื่อใด ความหวังเรามีแล้ว แสงสว่าง จะปรากฏแล้ว ข้าวนี้ช่างเป็นมงคลนัก ข้าวนี้ช่างเป็นมงคลนักหมู่เปรตเหล่านั้นต่างพากันแสดงกิริยา ลิงโลดยินดี ในข้าวที่ได้รับรู้ด้วยเดชแห่งข้าวดีมีหวังนี้ สามารถทำให้ความหิวกระหาย ความทุกข์ เดือดร้อนที่ปรากฏอยู่อย่างมีรู้เวลาจบสิ้น พอได้ฟังข้าวดีมีความทุกข์เดือดร้อนเหล่านั้น พลันได้ผ่อน คลายลงไป ช่างเป็นเวลาที่น่ายินดีของหมู่เปรต ฝูงปรทัตตูปชีวีเปรต ผู้เป็นญาติของพระราชาพิมพิสาร

ต้องรอคอยผลบุญของพระราชาพิมพิสาร มาเป็นเวลายาวนาน ผ่านยุคสมัยพระศาสนาของพระพุทธเจ้ามาหลายพระองค์ จนถึงสมัยของพระสมณโคตมพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) พระเจ้าพิมพิสารสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้าและหมู่พระสงฆ์ แต่ก็มิได้อุทิศส่วนกุศลให้ เปรตเหล่านั้นทนไม่ไหว จึงมาส่งเสียงร้องไห้คร่ำครวญเพื่อขอส่วนบุญ พระเจ้าพิมพิสารได้ทราบเช่นนั้น วันรุ่งขึ้นพระองค์จึงถวายมหาทานเป็นครั้งที่สอง แต่พระพุทธเจ้าและหมู่พระภิกษุสงฆ์ แล้วทรงหลั่งน้ำอุทิศผลบุญแก่หมู่เปรตเป็นครั้งที่สอง พวกเปรตญาติของพระองค์ได้รับส่วนบุญก็ไปเกิดในภพภูมิที่ดีขึ้น^๑

อีกส่วนหนึ่งเมื่อมีการทำบุญเดือนเก้า(บุญข้าวประดับดิน) ญาติโยมได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้าเสร็จก็จะมีการเทศน์ฉลองบุญข้าวประดับดิน โดยเนื้อหาในการเทศนาให้ญาติโยมได้ฟังในการฉลองบุญข้าวประดับดินในตอนหนึ่งว่า ได้มีการเล่าขานกันว่า “ครั้งที่มีมหาโมคคัลลาน์แทรกแผ่นดินลงไปเยือนนรก ซึ่งสัตว์นรกกำลังเสวยกรรมอยู่ในแดนต่างๆ พอท่านไปถึงก็บันดาลไฟให้ไฟนรกดับ สัตว์นรกก็ไม่ได้เสวยกรรม พอท่านจะกลับมายังโลกมนุษย์พวกสัตว์นรกได้ขอท่านมาบอกญาติพี่น้องทางโลกมนุษย์ได้ทราบถึงความทุกข์เวทนา และขอให้ทำทานอุทิศส่วนกุศลมาให้บ้าง เพื่อเป็นการบรรเทาทุกข์ เมื่อพระโมคคัลลาน์กลับมาถึงชมพูทวีปก็ประกาศข่าวนี้ให้ประชาชนทราบ ซึ่งวันนั้นตรงกับวันดับเดือนเก้า(วันแรม ๑๔ ค่ำ) จึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันทำบุญข้าวประดับดิน” ส่วนสาเหตุที่ต้องทำพิธีตั้งแต่เช้ามืดเพราะเชื่อว่าพญามราชพลายผีเปรตให้มีเวลาอยู่บนโลกมนุษย์เพียง ๒ ชั่วโมง จากตี ๔ ถึง ๖ โมงเช้า และต้องวางเครื่องไทยทานไว้กับพื้นดินนั้นก็เพื่อให้เปรตรับเอาได้ง่ายๆ โดยไม่ต้องมีพิธีต้องเดี๋ยวจะกลับไม่ทันตามเวลาที่กำหนด^๒

๒.๑.๒. ประวัติความเป็นมาของบุญเดือนเก้า ในประเทศไทยเนื่องจากคนไทยอีสาน มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลแล้วว่า คำคืนของเดือนเก้าดับ (วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙) เป็นวันที่ประตูนรกเปิด ยมบาลจะปล่อยให้ผีนรกหรือเปรต (ชาวอีสานบางถิ่นเรียก ผต) ออกมาเยี่ยมญาติในโลกมนุษย์ ในคืนนี้คืนเดียวเท่านั้นในรอบปี ดังนั้นเหล่าญาติพี่น้องที่อยู่โลกมนุษย์จึงพากันจัดเตรียมห่อข้าวปลาอาหารคาวหวาน หมาก พลุ บุหรี่หรืออาหารที่ญาติชอบ ไว้ให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วถือว่าเป็นงานบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว และยังเป็นข้อปฏิบัติของคนอีสานที่อยู่รวมกันในสังคม โดยเน้นความสัมพันธ์ซึ่งมีความเชื่อแบบเดียวกันในการสร้างความสัมพันธ์และในการร่วมมือกันทำกิจกรรมอันมีผลต่อบุคคลหรือส่วนรวม อันเนื่องมาจากความเชื่อนี้ได้ถูกตราขึ้นเป็นประเพณีและพิธีกรรม ของสังคมชนชั้นปกครองพระสงฆ์ ชาวบ้านร่วมมือกันปฏิบัติ ในส่วนของพระสงฆ์พิธีกรรมบางอย่างอาจจะไม่เกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ แต่เมื่อชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์เข้าร่วมเพื่อเป็นศิริมงคลแก่งานแต่ถ้าคิดในทางพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านแล้วการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นหน้าที่สำคัญสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติ เพราะพิธีกรรมเหล่านี้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ฉะนั้นข้อปฏิบัติเกี่ยวกับทางโลกสำหรับพระสงฆ์ในชนบท จึงมีทั้งข้อปฏิบัติที่ท่านกำหนดเองและข้อปฏิบัติที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนด ซึ่งข้อปฏิบัติ

^๑ <http://www.gotoknow.org/user/natapol/profile> [วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๕]

^๒ พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวีโร, ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่มีปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาวอีสาน : กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก, *ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ประการหลังนี้ เป็นข้อปฏิบัติที่ชาวบ้านตกลงเห็นว่าพระสงฆ์ควรจะได้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขาในบางประการ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการทำบุญเดือนเก้า

๒.๒.๑ มูลเหตุของความเป็นมาของเรื่องการทำบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน) ของอีสานนี้ ประเพณีในด้านความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “เปล่าประโยชน์ที่จะเอาข้าวเอาของไปทำเช่นนั้น เพราะคนตายแล้ว เขาก็ไปตามคติ (สุคติ ทุกคติ) ของเขา ไม่มีวันย้อนกลับมา รับสิ่งของเหล่านั้นแต่อย่างใด ควรจะทอดทานให้แก่สมณชีพรามณ์ คนยากจนและสัตว์ดิรัจฉานของเหล่านี้จะมีอันสงส์ ออกเงยไปถึงแก่เปรตชนผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะพระสงฆ์ เป็นเนื้อนาบุญ จะเป็นไปได้ไหมว่า พระพุทธองค์ไม่อยากจะให้ของเหล่านั้น ต้องเนาหรือเสียทิ้งโดยเปล่าประโยชน์” ตามความเชื่อตามนิทานธรรมบท ว่า "ญาติของพระเจ้าพิมพิสารได้ยกยอกเงินวัด ของสงฆ์ต่างๆ ไปเป็นของตนเอง ในสมัยพระกัสสปะพุทธเจ้า ครั้นตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรตในนรก เมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่ พระสมณโคตมพุทธเจ้า พวกญาติที่ตายไปแล้วได้รับส่วนกุศลแล้ว ได้มาแสดงตนให้พระเจ้าพิมพิสารเห็นและทราบบว่า ทุกข์ที่พวกญาติได้รับนั้นทุเลาเบาบางลงแล้ว เพราะการอุทิศส่วนกุศลของพระองค์" ชาวอีสานจึงถือเอามูลเหตุนี้ทำบุญข้าวประดับดินติดต่อกันจนถึงปัจจุบัน

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบุญเดือนเก้าของชาวอีสาน ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความผูกพันอยู่กับเรื่องภูตผีวิญญาณ แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทแต่ความเชื่อเรื่องผีก็ไม่ได้หายไปมีการประกอบพิธีกรรมศาสนาตามฮีตต่างๆ หรือที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง” และบุญเดือนเก้าก็เป็นหนึ่งในประเพณีที่สำคัญเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติต่อมา จึงเป็นข้อปฏิบัติของคนอีสานที่อยู่รวมกัน สังคม โดยเน้นความสัมพันธ์ซึ่งมีความเชื่อแบบเดียวกันในการสร้างความสัมพันธ์และในการร่วมมือกันทำกิจกรรมอันมีผลต่อบุคคลหรือส่วนรวม อันเนื่องมาจากความเชื่อนี้ได้ถูกตราขึ้นเป็นประเพณีและพิธีกรรม ของสังคมชนชั้นปกครองพระสงฆ์ ชาวบ้านร่วมมือกันปฏิบัติ ในส่วนของพระสงฆ์พิธีกรรมบางอย่างอาจจะไม่เกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ แต่เมื่อชาวบ้านต้องการให้พระสงฆ์เข้าร่วมเพื่อเป็นศิริมงคลแก่งานแต่ถ้าคิดในทางพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านแล้ว การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นหน้าที่ที่สำคัญสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติ เพราะพิธีกรรมเหล่านี้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ฉะนั้นข้อปฏิบัติเกี่ยวกับทางโลกสำหรับพระสงฆ์ในชนบท จึงมีทั้งข้อปฏิบัติที่ท่านกำหนดเอง และข้อปฏิบัติที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนด ซึ่งข้อปฏิบัติประการหลังนี้ เป็นข้อปฏิบัติที่ชาวบ้านตกลงเห็นว่าพระสงฆ์ควรจะได้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขาในบางประการ

ประเพณีบุญเดือนเก้าบุญข้าวประดับดินที่เป็นเดือนนี้ เนื่องจากเป็นช่วงกึ่งกลางฤดูฝนพอดีเป็นช่วงเวลาที่ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ที่สุด น้ำในแม่น้ำลำคลองก็เต็มตลิ่งเกาะแก่งกลางน้ำหายไปเพราะน้ำท่วมมีตลิ่งเวลาที่ดูเหมือนจะสมบูรณ์เช่นนี้ทำให้ลูกหลานระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษและคิดตอบแทนบ้าง ซึ่งในบุญเดือนเก้านี้ถือกันว่า ผีเครือญาติ ที่ยังไม่หมดกรรม จะได้รับการปลดปล่อย ให้กลับมาเยี่ยมโลกมนุษย์อีกครั้ง พร้อมทั้งรับส่วนบุญที่ลูกหลานอุทิศให้ จะสังเกตได้จากการที่ชาวบ้านนำข้าวปลาอาหาร ไปวางไว้ตามข้างวัดบ้าง ข้างกำแพงบ้าง ผูกไว้ตามกิ่งไม้บ้าง ด้วยเข้าใจว่า ญาติที่ได้รับการปลดปล่อยจากนรก จะได้มากินในวันเดือนดับนี้ จะเป็นไปได้หรือไม่ นั่น เป็น

เรื่องเหลือวิสัยที่จะชี้ตรงๆว่าญาติเขาเหล่านั้นจะได้รับจริงหรือไม่แต่สิ่งที่แน่นอนที่สุดก็คือ

๑.เป็นการให้อาหารแก่สัตว์จรจัดสัตว์บางจำพวกที่ไม่มีเจ้าของเลี้ยงดู บางวันได้กินอาหาร บางวันก็ไม่ได้กินอดโซหิวโหยมาตลอดปี ได้กินอื่ก็ในวันนี้นับว่าเป็นความฉลาดน่าชมเชย ของบัณฑิต ผู้บัญญัติลักษณะการทำบุญข้าวประดับดินนี้อย่างมากทีเดียว

๒.พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญ มีเรื่องมากมายที่ท่านกล่าวไว้ในพระสูตรตันตปิฎก โดยเฉพาะใน ธรรมบทพุทธกนิยายธัมมปทัฏฐกถา ภาค ๒ เรื่องมัญญกุกุณทลี พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่มัจฉริยพรหมณ์ พ่อของมัญญกุกุณทลีเมื่อมัญญกุกุณทลี ลูกชายมีชีวิตอยู่ป่วยลงพ่อไม่ยอมรักษาเพราะกลัวเงินหมดแต่เมื่อ มัญญกุกุณทลี ผู้ลูกชายตายแล้วลงไป พ่อเอาทั้งข้าวทั้งของไปกองให้ลูกแล้วร้องไห้อาลัยหาในป่าช้าบน เพื่อหาให้ลูกมารับเอาของ

พระพุทธองค์ตรัส“ว่าเปล่าประโยชน์ที่จะเอาข้าวเอาของไปทำเช่นนั้น เพราะคนตายแล้ว เขาก็ไปตามคติ(สุคติทุคติ)ของเขาไม่มีวันย้อนกลับมารับสิ่งของเหล่านั้นแต่อย่างใดควรจะทอดทาน ให้แก่สมณชีพรามณ์ คนยากจนและสัตว์ดิรัจฉาน ของเหล่านั้นจะมีอันส่งส่งอภัยไปถึงแก่เปรตชนผู้ ล่วงลับไปแล้ว เพราะพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญ จะเป็นไปได้ไหมว่า พระพุทธองค์ไม่อยากจะให้ของ เหล่านั้นต้องเน่าหรือเสียทิ้งโดยเปล่าประโยชน์ สำหรับของที่ให้แล้ว วางประดับไว้ตามดินที่เรียกว่า ข้าวประดับดิน ในบุญนี้ก็มีเพียงอาหาร ผู้ได้กินอาหารนี้โดยตรง ที่เห็นๆ ก็คือสัตว์เดียรัจฉาน ตามนี้ก็ ถือว่า ถูกต้องตามพุทธประสงค์แล้ว สำหรับการแจกห่อข้าวน้อยในบุญประดับดินนี้ นิยมแจกตอนเช้า ตั้งแต่ตี ๔ จนถึงย่ำรุ่ง ไม่นิยมแจกนอกวัดด้วย

นักปราชญ์อีสานอาศัยเหตุนี้จึงได้มีการทำบุญเดือนเก้าบุญข้าวประดับดินคือการห่อข้าว ปลาอาหารและของขบเคี้ยวต่างๆเป็นห่อๆแล้วนำไปถวายทานบ้านแขวนไว้ตามต้นไม้ข้างตามบริเวณ กำแพงวัดบ้าง เรียกว่าข้าวประดับดิน การทำบุญด้วยการให้ทานรักษาศีล ด้วยอาศัยข้าวประดับดิน เป็นมูลเหตุเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน”สาเหตุที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า เพราะมีกำหนดทำกันจนเป็น ประเพณีในเดือนเก้า นักปราชญ์อีสานโบราณได้กล่าวไว้เป็นบทพญา โดยได้พรรณนาถึงความอุดม สมบูรณ์และประเพณีการทำบุญในเดือนนี้ว่า

เดือนแปดคล้อยเห็นลมทั้งใบเสียว	เหลียวเห็นหมู่ปลาขาวแล่นมาโฮมต้อน
กบเพ็นนอนคอยท่าฝนมาลีได้ม่วน	ชวนกันลงเล่นน้ำให้อ้องซัวแซว
เดือนเก้ามาฮอดแล้วบ้านป่าชาดอน	เห็นแต่นกเขางอยคอนส่งเสียงหาซู้
ถึงฤดูเดือนเก้าอีสานเฮาทุกท้องถิ่น	คงสละไถยบุญประดับดินกินก้อนทานทอดน้อมถวาย

ส่วนประเพณีการทำบุญเดือนเก้าชาวอีสาน เชื่อในเรื่องของวิญญาณ เช่น วิญญาณบิดา มารดาบรรพบุรุษ วีรบุรุษ ผู้ล่วงลับเป็นผีไปแล้ว (ต่างกับผีหลอก) ได้รับการยกย่องเชิดชูมาก จนมีการ เช่นไหว้บวงสรวงกันหลายระดับหรือการทำบุญข้าวประดับดิน โดยนำข้าวและอาหารคาวหวานพร้อม หมากพลูบุหรี ห่อด้วยใบตองกล้วย แล้วนำไปไว้ตามต้นไม้และพื้นหญ้า เพื่ออุทิศให้บรรดาญาติผู้ ล่วงลับไปแล้ว โดยกำหนดทำในวันแรมสิบสี่ค่ำเดือนเก้า ต่อมาภายหลังนิยมทำภัตตาหารถวายแก่ พระสงฆ์สามเณร แล้วอุทิศให้แก่ผู้ตายด้วยการหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ทั้งนี้เกิดจากความเชื่อจากนิทาน ชาตกและเป็นที่มาของการทำบุญ“แจกข้าว”ด้วย ดังคำกล่าว

ฮิตหนึ่งเดือนเก้ากลางแห่งวสกาล
พากันทานยังข้าวประดับดินกินก่อน
ทำจิ้งซีบ้ายถึงขบปีมา
ฮิตหากมีมาแล้ววางลงให้ถือต่อ

เถิงฤดูเดือนยมบาลเพิ่นปล่อยเผต
เทพธรรพ์ให้ในระหว่างกามา
สิพากันลงมาจอบขอมหลังเยียม
ดีใจนาพื่อน้องสิเมื่อพ้ออยู่สรรค์

บุญกุศลศีลทานบ่กะนึ่งนำจ้อย
คิดคินงนำพื่อน้องสิลงหม้อแผ่นแดงเจ้าเอ๋ย
เขากะส่วนหาชาติแข่งชุมเชื้อ
ตามหนทางดวงบ้านหาเชื้อเช่นโต

ตั้งแต่ยังเป็นคนบ่ได้ทำบุญเอาไว้
ตกมาในเช่นนี้เลยลงหม้อแผ่นแดง
ทั้งลูกหลานอาวอาบได้ยินเสียงนั้น
เลื่อมไว้ให้เขานั้นบ่ได้ยิน

ลงไปตามเถียงนาป่าดงพงเขียง
ลูกและหลานกะบ่อฮู้กรรมนั้นแล่นบัง
กลางเพื่อเห็นพื่อน้องพ้อได้ส่วนบุญ

กลางพองเห็นพื่อน้องชาติเช่นแนวโต
โภชนังข้าวปูลาขึ้นตอน
เขากะยอมือขึ้นสาธุการพร้อมพรา
ขอให้ลูกหลานได้ตั้งใจประสงค์

กลางพองชมชานเข้าอารามกว้างใหญ่
บางพองกรรมเวรสร้างปางหลังหนักหน่วง
เขาก็ด้าวๆดินฮีบออกจากอาราม
คอบว่าติเตียนเจ้าผู้ทรงธรรมครองประเสริฐ

นอกจากฮันยังมีผู้เป็นกรรม
เฮาเลยบวงสรลงไว้ทำทานนอกเขต
ชุมหมู่ขาดพื่อน้องทั้งพองพวกรรมหนัก
เขาก็ดีใจลั่นชนหัวพองน้ำตาหลัง

ว่าสาธุถ่อนเพิ่นผู้ทานทอดให้เคียงอยู่ของกิน
เงินค่าแก้วแนวประสงค์เมิดทุกอย่าง

ฝูงประชาชนชาวเมืองก็เล่าเตรียมตัวพร้อม
ทายกทานให้เจ้าพระสงฆ์พร้อมชู่กาย
พระราชานในเมืองก็จัดทำแนวนี
จำไว้เดื่อพ้อเผ่าหลานว่า กล่าวจา^๓
กับทั้งสัตว์นรกพร้อมในหม้อแผ่นแดง
ชุมที่เป็นเทพให้เนาอยู่เทิงสวรรค์
เห็นเฮาทำบุญสร้างการกุศลสร้างก่อ
คั้นเห็นเฮาสืบมาฮิตเก่าคงหลังกะดีแล้ว

เขากะพากันน้อยในหัวใจเอ้าอั้ง
ส่วนว่าเผตนรกฮ้ายได้ปลดปล่อยมาเมืองคน
แล่นขึ้นเหนือลงใต้ตามศาลาฮิมท่า
คอบว่าทุกซีกฮ้ายอาศัยเพ็งใบบุญ
มัวแต่วนเวียนสร้างปาปกรรมบาป
เขากะเลาะแล้งแค้นฮ้างหา
ย่อนว่าอูกุศลเบื่องบาปกรรมได้มาบัง
เขากะเมื่อยเลาะชอกคั้นทั้งฮือฮ้างคินงหา
เปิดเสียงโฮเฮฮ้างครวญคางเอ็นถูก
เขากะชมชานเข้าอารามหลวงกว้างใหญ่
เขากะดีใจลั่นเห็นคนแน่นอั้ง

มาจำศีลกินทานขึ้นชมหัวแม้ง
พากันทานทอดให้กะเลยได้อัมพุง
สาธุถ่อนปากกล่าวด้านพรให้อยู่เย็น
ยามเมื่อมรณตายให้เจ้าเมื่อเมืองฟ้า
เห็นแต่หน้าเพิ่นพุ่นบ่มีเชื้อเช่นโต
เข้าไปวัดบ่ได้มันฮ้อนจั่งไฟ
เปิดเขตธรณีสงฆ์จั่งค้อยเข้าหายฮ้อน
กรรมแล่นต้องแผ่นดินฮ้อนจั่งไฟ
อยากเข้ามาในวัดแต่แผ่นดินมันฮ้อน
เฮ็ดเป็นห่านเผตไว้ทางสิเข้าวัดมา
ยามเมื่อเขาได้กินของที่มอบเวนวางให้
ทั้งปากกะพ้อว่าให้พระเจ้าผู้ทาน
ขอให้มีความสุขทางดีมีได้
ยามเมื่อมุดมอดเมี้ยนให้เมื่อฟ้าสู่สวรรค์

^๓ พระครูภาวนาโพธิคุณ(สมชาย กนตสีโล,ดร.),**มรดกไทยมรดกกรรม**,พิมพ์ครั้งที่ ๒,(ขอนแก่น :
โรงพิมพ์คลังนาวิทยา,๒๕๕๓),หน้า ๔๐

ชุมหมู่ฝูงพี่น้องผู้ช้านั้นให้มันทุกซ์จนตาย
ให้มันตายลงหม้อนรกาฮ้อนเดือด
อย่าได้มีวันพ้อโกชนั่งข้าวพอก
ข้าวประดับดินข้าวสากพร้อม

บ่ทำบุญศีลกินทานชาติชุมแข่งฮ้าย
พ้นจากอันไปแล้วเป็นเป้าเผตผี
ให้เขาทุกซ์ยิ่งล้ำคือด้ามตั้งเฮานี้เด้อ
ตายแล้วอย่าพบพาน”^๔

ความเชื่อในการนับของชาวอีสานนั้นถือแบบ “จันทรคติ” คือ กำหนดเอาการเดินทางหรือการโคจรของดวงจันทร์เป็นเครื่องหมาย และถือเอาวัน “ข้างขึ้น-ข้างแรม” โดยวันขึ้นปีใหม่ก็จะกำหนดเอาช่วงเดือนเมษายนเทศกาลสงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่ของประเพณีไทยโบราณ แม้ปัจจุบันก็ยังถือปฏิบัติกันอยู่

เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว บางคนนั้นอาจจะไปเกิดในกำเนิดเปรตวิสัยประเภทปรตตูปชีวีเปรต เปรตจำพวกนี้เท่านั้นที่สามารถรับส่วนบุญที่พวกญาติมิตรอุทิศไปให้ ดังปรากฏในกลอนลำต่อไปนี้^๕

๒.๓ ประเพณีบุญเดือนเก้าของชาวอีสาน

๒.๓.๑ ฮีตสิบสองคองสิบสี่

คำว่า ฮีต เป็นภาษาอีสาน ตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า “จารีตประเพณี” ส่วนคำว่า “สิบสอง” เป็นคำแสดงจำนวนในที่นี้ หมายถึง จำนวนของเดือนในรอบหนึ่งปี ซึ่งมีอยู่สิบสองเดือน ดังนั้น “ฮีตสิบสอง” จึงหมายถึง จารีต หรือ “ประเพณีสิบสองเดือน” ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามและทรงคุณค่าของสังคมชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ชาวอีสาน ที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน

การนับเวลาหนึ่งปี ซึ่งมีอยู่สิบสองเดือนของชาวอีสานนั้น ตรงกับเวลาสากลที่กำหนดไว้ว่าเวลาหนึ่งปีมีสิบสองเดือนของชาวอีสานนั้น ตรงกับแตกต่างกันบ้าง เช่น เวลาสากล ถือเอาเดือนมกราคม ของทุกปี เป็นวันขึ้นปีใหม่ ประเทศไทยใช้ตามแบบสากล ปี พ.ศ.๒๔๘๔และการเริ่มต้นเดือนที่ ๑ อย่างนี้เราเรียกว่าเป็นการกำหนดนับแบบ “สุริยคติ” โดยถือเอาการโคจรของดวงอาทิตย์เป็นเครื่องหมาย และไปสิ้นสุดที่เดือนธันวาคม ครบสิบสองเดือน

ข้อปฏิบัติสำหรับฆราวาสที่พึงปฏิบัติต่อของสังคมหรือชุมชนและศาสนามีดังนี้ บุคคลไม่ควรละเลยใน “ฮีตปีคองเดือน” ฮีตปีคองเดือนคือประเพณี “ฮีตสิบสอง”หรือประเพณีสิบสองเดือนนั่นเอง ซึ่งเป็นประเพณีประจำแต่ละเดือนในรอบปีของชาวอีสานโดยจัดขึ้นเพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน และมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสามัคคีระหว่างบุคคลในชุมชนให้ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ประเพณีฮีตสิบสองนี้ เป็นประเพณีที่มีความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในเรื่องผี ประเพณีบางประการเป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อสามระบบดังกล่าวได้กล่าวถึงประเพณีฮีตสิบสองไว้ดังนี้

^๔ พระครูภวนาโพธิคุณ(สมชาย กนตสีโล.ดร.),มรดกไทยมรดกธรรม, ๔๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

๑. ฮีตที่หนึ่ง เดือนอ้าย บุญเข้ากรรมเป็นประเพณีการทำบุญกับพระสงฆ์ผู้อยู่ปริวาสกรรม หรือที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า “เข้ากรรม” ซึ่งเป็นพิธีกรรมการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสของพระสงฆ์ กล่าวคือพระสงฆ์เมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วต้องอยู่ปริวาสกรรมเท่านั้นจึงจะพ้นจากอาบัตินั้นได้ บุญเข้ากรรมนิยมทำในเดือนอ้าย(เดือนเจียง)ซึ่งเป็นฤดูหนาว จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แต่วันที่นิยมทำกันกำหนดเอาวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนอ้าย เพราะมีกำหนดทำในเดือนอ้าย จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนอ้าย”^๖

๒. ฮีตที่สอง เดือนยี่ บุญคุณลาน ลานเป็นสถานที่ใช้สำหรับนวดข้าว ข้าวที่นวดเสร็จแล้วทำเป็นกองขึ้นให้สูงเรียกว่า “คุณลาน” ขาวนาที่ทำนาได้ข้าวมาก ก่อนจะนำข้าวขึ้นสู่ยุ้ง นิยมทำบุญให้ทานก่อน เพื่อเป็นการส่วยขวัญข้าวและเฉลิมฉลองในโอกาสนวดข้าวเสร็จ โดยใช้ลานนวดข้าวเป็นสถานที่ทำบุญ การทำบุญในสถานที่ดังกล่าวเรียกว่า “บุญคุณลาน” กำหนดทำในเดือนยี่ จะเป็นข้างขึ้นหรือแรมก็ได้ เพราะมีกำหนดทำในเดือนยี่ จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ฮีตเดือนยี่”^๗

๓. ฮีตที่สาม เดือนสาม บุญข้าวจี่คือข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาปั้นเป็นก้อนโตขนาดเท่าผลมะตูมขนาดกลาง เอาน้ำอ้อยใส่เป็นไส้ข้างในโรยเกลือบริเวณด้านนอกให้ทั่วใช้ซีกไม้ไผ่ที่เหลาตกแต่งให้เกลี้ยงแล้วเสียบเข้าไปตรงกลางนำไปย่างไฟ พลิกกลับไปกลับมาจนสุกเกรียมเรียกว่า “ข้าวจี่” บุญข้าวจี่มีกำหนดทำในราวกลางเดือนสามหรือปลายเดือนสาม คือหลังจากการทำบุญวันมาฆบูชาแล้ว แต่บางแห่งนิยมทำในวันเพ็ญเดือนสามก็มี เพราะมีกำหนดทำในเดือนสาม จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสาม”^๘

๔. ฮีตที่สี่ เดือนสี่บุญเวส บุญที่มีการเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดกเรียกว่า “บุญเวส” หรือบุญมหาชาติก็เรียก เวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่แสดงถึงพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร การทำบุญเวสกำหนดทำในเดือนใดเดือนหนึ่งหลังออกพรรษา บางหมู่บ้านกำหนดทำในเดือนหกหรือเดือนเจ็ด หากทำในเดือนหกหรือเดือนเจ็ดมักจะทำบุญบั้งไฟรวมไปด้วย แต่ส่วนมากนิยมทำในเดือนสี่ ดังมีคำพังเพยว่า “เดือนสามค้อยเจ้าหัวค้อยบั้นข้าวจี่ เดือนสี่ค้อยจวนน้อยเทศน์มะที” มีกำหนดทำในเดือนสี่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสี่”

๕. ฮีตที่ห้า เดือนห้าบุญสงกรานต์ คำว่า “สงกรานต์” แปลว่า การย้ายที่เคลื่อนที่คือพระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีใหม่ ซึ่งอยู่ระหว่างวันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ เมษายนของทุกปี แต่วันสงกรานต์คือวันที่ ๑๓ เมษายนเรียกว่า “วันมหาสงกรานต์” วันที่ ๑๔ เป็นวันเนา วันที่ ๑๕ เป็นวันเถลิงศก” ประเพณีสงกรานต์ถือว่าเป็นการขึ้นปีใหม่ เปลี่ยนศักราชใหม่ตามประเพณีนิยมของไทยแต่โบราณ การทำบุญให้ทานเป็นต้น เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ตามความเชื่อนิยมของไทยโบราณนี้ เรียกว่า “บุญสงกรานต์” มีกำหนดทำในเดือนห้า เพราะมีกำหนดทำในเดือนห้า^๙

๖. ฮีตที่หก เดือนหก บุญบั้งไฟ คือการนำดินประสิวมาคั่วผสมกับถ่านแล้วบดให้ละเอียดนำไปบรรจุในกระบอกไม้ไผ่ที่ทะลุปล้องแล้ว หรือกระบอกเหล็กกลมๆ ก็ได้ ยาวประมาณ ๒-๓ เมตร ตาให้แน่นเกือบเต็มกระบอก เสร็จแล้วเจาะรูตรงกลาง ใช้ไม้ไผ่ตัดเป็นท่อนๆ สั้นๆ ยาวต่างๆ กัน มัด

^๖ วัฒนพรณ ปิตร์ชัย,ฮีตสิบสอง,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาชน, ๒๕๑๖), หน้า ๓๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน,หน้า ๓๕.

^๘ อ้างแล้ว, หน้า ๓๖.

^๙ เรื่องเดียวกัน,หน้า ๓๗.

รอบกระบอก เพื่อให้เกิดเสียงดังเมื่อจุดขึ้นไปในอากาศใช้ลำไม้ไผ่ขนาดยาวทำเป็นหาง และประดับตกแต่งด้วยกระดาษสี ซึ่งประดิษฐ์เป็นลวดลายต่างๆ กัน เรียกว่า “บั้งไฟ” การทำบุญมีการให้ทานเป็นต้นเกี่ยวกับการทำบั้งไฟ เรียกว่า “บุญบั้งไฟ” มีกำหนดทำในเดือนหก เพราะกำหนดทำในเดือนหกจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนหก”

๗. ฮีตที่เจ็ด เดือนเจ็ดบุญข้าชะ การชำระล้างสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง ทำให้บ้านเมืองไม่อยู่เย็นเป็นสุข มีการบราฆ่าฟัน ผู้คนวัวควายล้มตายเพราะผีเข้าจำต้องชำระล้างสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดเภทภัยสิ่งที่เป็นอัปมงคลให้หมดไปเรียกว่า “การข้าชะ” การทำบุญมีการให้ทานเป็นต้นเกี่ยวแก่การข้าชะนี้เรียกว่า “บุญข้าชะ” มีกำหนดทำในเดือนเจ็ด เพราะมีกำหนดทำในเดือนเจ็ด จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนเจ็ด”

๘. ฮีตที่แปด เดือนแปด บุญเข้าพรรษาการที่พระภิกษุอธิฐานจิตเพื่ออยู่ประจำในอาวาสแห่งใดแห่งหนึ่งตลอดสามเดือนในฤดูฝนโดยไม่ไปพักค้างแรมที่อื่นเรียกว่า “เข้าพรรษา” การทำบุญมีการให้ทานเป็นต้นเนื่องในวันเข้าพรรษา เรียกว่า “บุญเข้าพรรษา” มีกำหนดว่าทำในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ มีกำหนดทำในเดือนแปด จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนแปด”

๙. ฮีตที่เก้า เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน การเอาใบตองกล้วยข้าวและอาหารคาวหวาน พร้อมหมากพลู บุหรี่หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ห่อข้าวน้อย” แล้วนำไปถวายทานนำไปวางไว้ใต้โคนต้นไม้กิ่งไม้หรือวางไว้ตามพื้นดินหรือที่ใดที่หนึ่งในบริเวณวัด แล้วเชิญวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วมารับอาหารที่อุทิศให้เรียกว่า “ข้าวประดับดิน” การทำบุญให้ทานที่เกี่ยวกับการข้าว เรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” มีกำหนดทำในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ เพราะมีกำหนดทำในเดือนเก้า จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนเก้า”

๑๐. ฮีตที่สิบ เดือนสิบ บุญข้าวสาก การถวายข้าวด้วยการให้ภิกษุจับสลากเรียกว่า “ข้าวสาก” การทำบุญมีการให้ทานเป็นต้นเกี่ยวกับข้าวสาก เรียกว่า “บุญข้าวสาก” มีกำหนดทำในเดือนสิบ เพราะมีกำหนดทำในเดือนสิบ จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสิบ”

๑๑. ฮีตที่สิบเอ็ด เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา วันที่สิ้นสุดข้อผูกมัดของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่ได้กระทำไว้ในวันเข้าพรรษาว่าจะอยู่จำพรรษา ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลา ๓ เดือน เมื่อครบกำหนดแล้วสามารถไปพักค้างคืนนอกเขตได้ เรียกว่า “การออกพรรษา” การทำบุญมีการให้ทานเป็นต้น เกี่ยวกับวันออกพรรษา เรียกว่า “บุญออกพรรษา” มีกำหนดทำในระหว่างเดือน ๑๑ เพราะมีกำหนดทำในเดือน ๑๑ จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสิบเอ็ด”

๑๒. ฮีตที่สิบสอง เดือนสิบสอง บุญกฐินผ้าที่ใช้ไม่สะอาดซึ่งทำเป็นกรอบเพื่อเย็บจีวรจึงเรียกว่า “ผ้ากฐิน” การทำบุญมีการให้ทานเป็นต้นเกี่ยวกับผ้ากฐินเรียกว่า “บุญกฐิน” มีกำหนดทำตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ เพราะมีกำหนดทำในระหว่างเดือนสิบสอง จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนสิบสอง”^{๑๐}

การทำบุญข้าวประดับดินของชาวอีสานก็เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับญาติที่ตาย ถือเป็นประเพณีที่จะต้องกันทุกๆ ปีมิได้ขาด โดยได้กำหนดเอาวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ เป็นเกณฑ์หรือเรียกอีก

^{๑๐} พระมหาประหยัด ปณฺญาวโร(สุนนท์), **จริยธรรมที่ปรากฏล้ากลอน, ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑-๑๒๖.

อย่างหนึ่งว่า “บุญเดือนเก้าดับ” โดยการเตรียมอาหารในวันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ชาวบ้านจัดเตรียมอาหารคาวหวานมี เนื้อ ปลา ขนم ข้าวต้ม อ้อย น้ำตาล ผลไม้ ตลอดจนหมากพลู บุหรี่ โดยการแบ่งอาหารออกเป็น ๔ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูคนในครอบครัว ส่วนที่สองให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไป ส่วนที่สี่ นำไปถวายพระสงฆ์ สำหรับส่วนที่อุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว ประกอบด้วยอาหารห่อด้วยใบตองกล้วย คาวห่อหนึ่ง หวานหนึ่งห่อ หมากพลูหนึ่งห่อเย็บติดกันเป็นห่อใหญ่ พอถึงเวลาเช้ามีดของวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๙ ชาวบ้านจะนำอาหารที่เตรียมไว้ไปแขวนตามต้นไม้หรือวางตามพื้นดินใต้โคนต้นไม้ เหตุที่ชาวบ้านนำอาหารวางที่พื้นเพื่อให้พวกเปรตมารับเอาของที่อุทิศให้ได้ง่ายๆ โดยไม่มีพิธีรีตองไม่ต้องถวายทานกรวดน้ำเพราะว่ามีเวลาอยู่ในโลกมนุษย์เพียงสองชั่วโมงเท่านั้น คือ เวลาตั้งแต่ตี ๔ ถึง ๖ โมงเช้า พร้อมทั้งจุดธูปเทียนบอกกล่าวให้บรรดาญาติผู้ล่วงลับให้มารับอาหารและส่วนบุญ รุ่งเช้าชาวบ้านจะนำอาหารอีกส่วนหนึ่งมาทำบุญตักบาตรและถวายทานแด่พระสงฆ์อีกครั้ง เสร็จแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลเป็นอันเสร็จพิธีการทำบุญข้าวประดับดินในคติทางพระพุทธศาสนา มีความหมาย ๒ ประการคือ

๑. เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

๒. ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อในกฎแห่งกรรม บาปบุญคุณโทษ กรรมในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำด้วยเจตนาหรือกระทำด้วยการจงใจ

นักปราชญ์อีสานอาศัยเหตุนี้จึงได้มีการทำบุญเดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน คือ การห่อข้าวปลาอาหารและของขบเคี้ยวต่างๆ เป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายทานบ้านแขวนไว้ตามต้นไม้ข้างตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง เรียกว่าข้าวประดับดิน การทำบุญด้วยการให้ทานรักษาศีล ด้วยอาศัยข้าวประดับดินเป็นมูลเหตุเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” สาเหตุที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า เพราะมีกำหนดทำกันจนเป็นประเพณีในเดือนเก้า นักปราชญ์อีสานโบราณได้กล่าวไว้เป็นบทพญา โดยได้พรรณนาถึงความอุดมสมบูรณ์และประเพณีการทำบุญในเดือนนี้ว่า

เดือนแปดคล้อยเห็นลมทั้งใบเสียว	เหลียวเห็นหมู่ปลาขาวแล่นมาโฮมต้อน
กบพื้นนอนคอยท่าฝนมาสีได้ม่วน	ชวนกันลงเล่นน้ำให้อ้องซัวแซว
เดือนเก้ามาฮอดแล้วบ้านป่าชาดอน	เห็นแต่นกเขายอยคอนส่งเสียงหาซู่
ถึงฤดูเดือนเก้าอีสานเขาทุกท้องถิ่น	คงสืเคยได้ยินบุญประดับดินกินก้อนทานทอดน้อมถวาย

การทำบุญข้าวประดับดินนั้น ในวันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๙ ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานมีเนื้อ ปลา ขนม ข้าวต้ม อ้อย น้ำตาล ผลไม้ ตลอดจนหมากพลู บุหรี่ โดยแบ่งอาหารเหล่านี้ออกเป็น ๔ ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเลี้ยงดูคนภายในครอบครัว ส่วนที่สองแบ่งให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไป ส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ สำหรับส่วนที่จะอุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้วนั้น จะใช้ห่อด้วยใบตองกล้วย คาวห่อหนึ่ง หวานห่อหนึ่ง หมากพลูบุหรี่ยีบติดกันเป็นห่อใหญ่เวลาเช้ามีดของวันแรม ๑๔ ค่ำ ชาวบ้านจะนำอาหารเหล่านี้ไปวางไว้ตามพื้นดินใต้โคนต้นไม้ หรือแขวนไว้ตามกิ่งไม้ในบริเวณวัด พร้อมทั้งจุดธูปเทียนบอกกล่าวให้บรรดาญาติผู้ล่วงลับให้มารับอาหารและส่วนบุญ รุ่งเช้าชาวบ้านจะนำอาหารที่เตรียมไว้ตักบาตรและถวายทานแด่พระสงฆ์

อีกครั้ง เสร็จแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลเป็นอันเสร็จพิธี ลากลอนได้กล่าวถึงพิธีทำบุญข้าวประดับดินไว้ดังนี้.^{๑๑}

ฮอดมือแถมสืบสาม สู่เฮือนเจียมพร้อม เจียมไว้หมิดแนวไ้ของทานทุกอย่าง
เป็นข้าวหนมข้าวต้ม เจียมไว้สู่แนว ทังกล้วยอ้อย มันเผือกพลูยา
หามาครบเครื่องกินจัดไว้ ของทานนั้น ป็นเป็นส่ส่วน
ห่อข้าวใหญ่ข้าวน้อยเจียมพร้อมพำกัน ส่วนหนึ่งนั้น ทำเลี้ยงหมู่ครัวเรือน
ส่วนที่สองไว้ญาติ แจกปันชาวบ้าน ส่วนที่สามนั้น เอาไปทานตักบาตร
ส่วนที่สี่ทานให้ญาติอุทิศให้พี่น้องผู้ตายแล้วฮับเอา ส่วนให้ญาติที่ตายนี้หละเจ้าใบกล้วยห่อ
เป็นถ

มีห่อหวานห่อคาวหมากพลูยาพร้อม เอามาติดกันเข้าหลายอันหลายห่อ
พอเฮ็ดแล้วเฮียบอ้อยญาติให้หมู่ผี พอเฮ็ดแล้วจ้งซี่เข้ามีวันดับ
เจียมเอาไปทำญาติใส่กระบุงไปพร้อม เอาไปแขวนไปห้อยไว้หน้าเรือนำเหง่า
หรือตามเหง่าต้นไม้ และตามพื้นแผ่นดิน เอาไปญาติไว้แล้ว อุทิศผลส่งให้ผีญาติมาฮับ
บำเพ็ญพุพเบตพลีหรือเทวดาพลีส่งมานำพร้อม พอแต่ถึงยามเช้า เล็งแสงเจ้าสว่าง
ส่วนที่เหลือไปตักบาตรหยาดน้ำ ทานให้พระสงฆ์
(กลอนลำฮิตสิบสองคองสิบสี่ฮิตยี่คองเจียง : บุญขึ้น บุญศรี)

เหตุที่ชาวบ้านนำอาหารคาวหวานไปวางไว้กับพื้นดิน ผู้เฒ่าชาวอีสานเล่าว่า เพื่อให้พวกเปรตมารับเอาของที่อุทิศให้ได้ง่ายๆโดยไม่ต้องมีพิธีรีตอง ไม่ต้องถวายทานกรวดน้ำ เพราะหากจะมาทำพิธีอย่างนั้นอยู่เกรงว่าจะไม่ทันเวลา เพราะเปรตจะต้องรีบกลับ มีเวลาอยู่ในโลกมนุษย์เพียงสองชั่วโมงเท่านั้น คือเวลาตี ๔ จนถึงตอน ๖ โมงเช้า ต่อจากนั้นเปรตจะอยู่ไม่ได้ ดังนั้นชาวบ้านจึงพากันทำพิธีอุทิศแต่เช้ามีด^{๑๒}

แต่ความเชื่อดังกล่าวนี ผู้รู้บางท่านสันนิษฐานว่า อาจจะเป็นกุศโลบายในการอนุเคราะห์สัตว์จรจัดก็ได้ เพราะสัตว์จรจัดบางจำพวกไม่มีเจ้าของ บางวันก็ได้กินอาหาร บางวันก็ไม่ได้กิน อดโซหิวโหยมาตลอดปี ได้กินอิ่มหนำก็ในวันนี้^{๑๓}

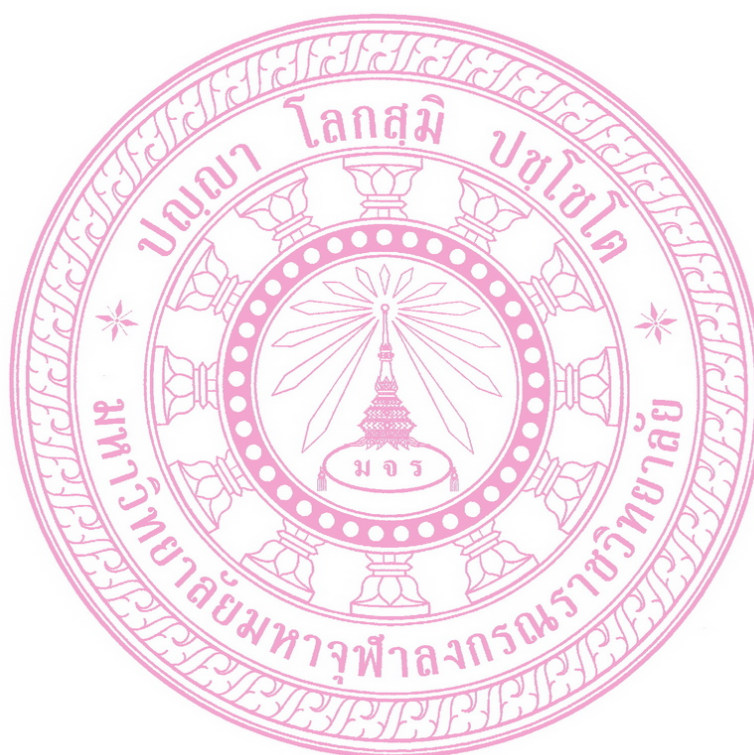
สรุปความเชื่อเรื่องบาปบุญ ได้ความว่าการที่คนไทยผู้เป็นพุทธศาสนิกชนกระทำความดีต่างๆ ที่เรียกว่า “บุญ” ส่วนมากมักนึกถึงผลที่จะเกิดและติดตามตัวไปในอนาคตและ คงเป็นไปตามหลักปรัชญาพุทธที่เกี่ยวกับคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด กรรมหมายถึงการกระทำที่เป็นได้ทั้งบุญและบาปที่บุคคลกระทำจะส่งผลไปตลอดชั่วชีวิตของทุกคน ความเชื่อเรื่องการทำบุญและสั่งสมบุญ จึงเป็นเรื่องที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางส่วนการสร้างสมบุญในความเชื่อบุญเดือนเก้า (บุญข้าวประดับดิน) ของชาวอีสานโดยทั่วไปมักจะคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในการ

^{๑๑} พระมหาประหยัด ปญญาโร(สุนนท์),จริยธรรมที่ปรากฏลากลอน,,หน้า ๑๒๗

^{๑๒} วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย,ฮิตสิบสอง, หน้า ๙๐.

^{๑๓} สวิง บุญเจิม,มรดกอีสาน,(อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน), หน้า ๕๘๒.

ดำรงชีวิตของตน ไม่ว่าจะเป็นความมีหน้าตาดี ความรวย ความสุขหรือเรื่องใดๆก็ตาม ล้วนเป็นผลมาจากการสร้างบุญไว้ให้มากและเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ตายไป เพื่อจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ตนได้อุทิศให้ จะได้ไปสู่สุวรรค์ ตามที่ตนต้องการส่วนในแง่ของผลบุญที่ตนได้อุทิศให้นั้น ถ้าพิจารณาจากหลักธรรมของพุทธศาสนาแล้ว คนแต่ละคนก็เป็นผลมาจากการสั่งสมผลบุญ ความเชื่อเช่นนี้จึงเป็นเหตุให้ชาวอีสานพยายามทำบุญในปัจจุบันให้มาก ด้วยมีความหวังว่าจะไปเกิดในชาติหน้าเป็นคนมีหน้าตาดีหรือร่ำรวยและมีความสุขตลอดไป

บทที่ ๓

ความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีบุญเดือนเก้า

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน) ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งในด้านความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อในการทำบุญเดือนเก้า และคติที่ได้ในประเพณีบุญเดือนเก้า

๓.๑ ความหมายของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นภาษาไทยถ้าเรียกตามบาลีอักษรไทยคือศรัทธา และสันสกฤตอักษรไทยคือศรัทธา ชาวไทยจึงใช้ภาษาผสมผสานกันไป ส่วนความหมายก็เป็นที่น่าสนใจ เมื่อกล่าวถึงความเชื่อก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อดังนั้นคือ ศาสนาต่างๆ ศาสนาล้วนเกิดจากศรัทธาความเชื่อดังนั้นศรัทธา คือ ความเชื่อ เป็นจุดเริ่มต้นของศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวง ศรัทธานั้นมี ๒ อย่าง ศรัทธาที่เป็นญาณสัมปยุต คือ ความเชื่อที่ประกอบปัญญา รู้เหตุรู้ผล และศรัทธาที่เป็นญาณวิปยุต ได้แก่ความเชื่ออันเกิดจากความไม่รู้เหตุรู้ผล ศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวงเกิดจากศรัทธา ๒ ประการดังกล่าว ศรัทธาประเภทใดประกอบด้วยอวิชชาเป็นญาณวิปยุต ศาสนาที่เกิดขึ้นก็ตั้งอยู่ไม่ได้นาน เพราะไม่มีเหตุผลตามธรรม ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นานเกิดจากศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา^{๑๐}

ความเชื่อ ที่เกิดจากเหตุผลหรือการใช้ปัญญาประกอบ คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีเหตุมีผล ความเชื่อจึงเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยอาศัยพฤติกรรมเป็นตัวชี้วัด จะมีลักษณะสำคัญและเด่น อยู่ดังนี้

- ๑.เป็นความเชื่อที่ยืนยันความเป็นอิสรภาพทางปัญญา
- ๒.เป็นความเชื่อที่ไม่มีการบังคับ
- ๓.เป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ทดลองได้ด้วยตนเองในทุกๆด้าน
- ๔.เป็นความเชื่อที่ต้องใช้คู่กับปัญญา โดยจะมีปัญญาตรวจสอบความเชื่ออยู่เสมอ^{๑๑}

ความเชื่อ เป็นปรากฏการณ์ทางจิตของมนุษย์ ที่เกิดจากการสนองความอยากรู้อยากเห็น(curiosity)จัดว่าเป็นสัญชาตญาณดั้งเดิมเริ่มต้นตั้งแต่มนุษย์เกิดมาเป็นทารกและมีพัฒนาการกลายมาเป็นความใคร่รู้ในวัยเด็กจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ในวัยเด็กมนุษย์แสวงหาความรู้ความเชื่อ

^{๑๐} พระมหาประคัลต์ อุดกปญโญ(ซึ่งแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๑), หน้า ๙

^{๑๑} พระวีรพรหม วุฑฒิมโม(เชียรประโคน) “อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๒),หน้า ๑๐.

จากประสบการณ์ด้วยประสาทสัมผัส เช่นการใช้นิ้วมือลองแตะสิ่งของที่สงสัย การใช้ลิ้นเลีย ชิมหรืออมเพื่อการรู้รส ทารกทั่วไปจะให้ความสนใจต่อสิ่งแปลกใหม่ เด็กจะตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบจากปัญหาย่อยๆ ที่อยู่รอบๆตัว เมื่อพัฒนาการของเด็กเจริญขึ้นตามวัย มนุษย์จะแสวงหาความเชื่อทางประสบการณ์ด้วยประสาทสัมผัสส่วนอื่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการที่จะใช้ความคิดการศึกษาเล่าเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้ ได้เห็น ได้สัมผัส และได้ทดลองปฏิบัติเพื่อที่จะโยนประสบการณ์จากการเรียนรู้ไปสู่การคิดอย่างมีระบบและมีเหตุผล ประเทศที่เจริญย่อมประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ที่รู้จักใช้ความคิดด้วยปัญญา ที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่เชื่อด้วยความงมงาย ไม่เชื่อด้วยอารมณ์ความรู้สึก และไม่เชื่อด้วยศรัทธาที่หยุดนิ่ง หรือศรัทธาที่ไม่ก่อให้เกิดปัญญา

๑. ความเชื่อแบบศรัทธา (Faith) เช่นความเชื่อความศรัทธาในศาสนาในลัทธิ ความเชื่อในพระเจ้า ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความศรัทธาในตัวบุคคล ในองค์ศาสตพยานกรรม ในตัวเจ้าลัทธิ ในวีรบุรุษ ในนักการเมืองนักปกครองที่เรารู้สึกชื่นชอบ บางครั้งก็เป็นความเชื่อที่ไม่สามารถจะหาคำตอบอย่างเป็นเหตุมาอ้างอิงได้ เป็นความเชื่อความศรัทธาเพราะว่าอยากจะเชื่อ เป็นความเชื่อที่เกิดจากอารมณ์แบบอัตวิสัย (Subjective) ที่เกิดจากความจงรักภักดี ความไว้น้อมเชื่อใจหรือเกิดจากความหลงใหลมั่นใจด้วยความกระตือรือร้นเพราะอยากเชื่อ (Credulity) ความเชื่อที่เกิดจากศรัทธาปสาทะ เช่นนี้ถือว่าเป็นสภาพของจิตที่ไม่ต้องการใช้เหตุผล ดังที่ นักปรัชญาทางศาสนาของยุโรปสมัยกลาง (๑๓๕๘-๑๔๒๐) กล่าวไว้ว่า” ที่ใดมีเหตุผลที่นั่นไม่มีศรัทธา

๒. ความเชื่อที่เกิดจากการยอมรับว่าสิ่งหนึ่งมีอยู่หรือเป็นอยู่จริง (Beliet) โดยอาศัยพยานหลักฐานและข้อมูลสนับสนุน เป็นความเชื่อที่อาศัยเหตุผล แต่เป็นเหตุผลที่ยังแฝงอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกเป็นความเชื่อแบบอัตวิสัย (Subjective) ร่วมกับความเชื่อในการยอมรับความจริงตามสภาวะหรือที่เรียกว่า ภาวิสัย (Objective) ผู้ที่มีความเชื่อแบบนี้ ส่วนใหญ่จะลอคคิตลงได้เป็นบางส่วน “ศรัทธาจะต้องมีมาก่อนความเข้าใจทั้งหมด มิฉะนั้น มนุษย์จะไม่เข้าใจในพระเจ้าที่เป็นอนันตะ” เขากล่าวว่า “ข้าพเจ้ามีปรารถนาที่จะเข้าใจเพื่อที่จะเชื่อ แต่ข้าพเจ้าเชื่อเพื่อจะได้เข้าใจ (Fides quarens Intellectum)” ความเชื่อที่เกิดจากองค์ความรู้ (Knowledge) เป็นความเชื่อ โดยอาศัยการมีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป็นความเชื่อที่เกิดจากการยอมรับในสิ่งสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริง (Objective) สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์ จากพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้ หรือเป็นองค์ความรู้สากลที่มีการยอมรับว่าเป็นความจริง ความเชื่อแบบนี้ได้แก่ความรู้ที่มีการพิสูจน์แล้วว่าเป็นความจริงจากทางประสาทสัมผัส เช่นความรู้ในทางวิทยาศาสตร์

เราจะเห็นว่า ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์เป็นความรู้สากล เป็นความรู้แบบเอกภาพที่นักวิทยาศาสตร์ทั่วโลกยอมรับหรือเห็นพ้องต้องกัน ต่างจากความรู้ความเชื่อที่เป็น Faith หรือเป็น Beliet ที่มนุษย์อาจมีความเห็นได้หลายแบบในสิ่งเดียวกัน โดยเหตุนี้ศาสนาจึงมิได้หลายศาสนา ในขณะที่วิทยาศาสตร์มีเพียงวิทยาศาสตร์เดียว ดังนั้น ความเชื่อในทางศาสนาจึงเป็นความเชื่อที่ไม่ต้องการการวิพากษ์วิจารณ์ ว่าศาสนาใดผิดถูกหรือมีค่าควรแก่การเคารพนับถือมากน้อยกว่ากัน

ส่วนความเชื่อในทางวิทยาศาสตร์ นักวิชาการในศาสตร์แขนงนั้นๆสามารถถกเถียงแก้ไขปรับปรุงได้ตลอดเวลา ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงจัดเป็นความรู้ที่ไม่มีการหยุดนิ่ง (Dynamic) แม้จะเป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ในวันนี้ แต่อาจมีการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยได้วัน หากมีผู้สามารถพิสูจน์

ได้ว่ากฎเกณฑ์ลัทธิเก่าล้าสมัย ต่างจากความเชื่อทางศาสนาซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากศรัทธาปาสาทะอันเป็นทั้งคำสั่ง (Dogma) และคำสอนขององค์ศาสดา ที่สั่งให้มนุษย์กระทำหรือปฏิบัติตามบัญญัติของพระเจ้าหรือเทวบัญชา ยกเว้นในบางศาสนา เช่น ศาสนาพุทธที่สอนให้มนุษย์ใช้ปัญญาวิเคราะห์ตามความเป็นจริงแห่งสังขธรรม เป็นคำสอนที่ไม่มีคำสั่ง เช่น ศาสนาพุทธที่สอนให้มนุษย์ใช้ปัญญาย่อมก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ไม่มีเทวบัญชา ไม่มีการลงโทษและไม่มีการให้รางวัลแก่ผู้ใดทุกคนอยู่ภายใต้ธรรมชาติและกฎธรรมชาติเท่าเทียมกัน^{๑๒}

ความเชื่อ หมายถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อกันมาและมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น^{๑๓}

คนไทยมีความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษด้วยกันในทุกท้องถิ่น และความเชื่อเรื่องต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันออกไปตามสภาพของวัฒนธรรมที่รับมาจากบรรพบุรุษในอดีต ตัวอย่างเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งที่เป็นข้อห้าม หรือห้ามกระทำถ้าทำจะถือว่าผิดหรือเป็นอัปมงคล ถ้าไม่เชื่อจะเกิดผลเสียต่างๆ เช่น

๑. ห้ามนอนใต้ชื้อผีจะอำ
๒. ห้ามลับมีดกลางคืนจะมีคนตาย
๓. ห้ามเล่นหมากเก็บบนบ้านจะเก็บเงินเก็บทองไปหมด
๔. เข้าป่าห้ามพูดถึงเสือไปเรือห้ามพูดถึงจระเข้
๕. ห้ามชักมุ้งในคลองจระเข้จะมา
๖. ห้ามดมดอกไม้ถวายพระมูกจะโหว่
๗. ห้ามเล่นซ่อนหากกลางคืนผีจะมาลักตัว^{๑๔}

ความเชื่อ ของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนั้นอาจจะเทพเจ้า ภูมิจีปิศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจน ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวอีสานมีความเชื่อในสิ่งต่อไปนี้คือเรื่องโชค ลาง ความฝัน สิ่งแวดล้อมที่ปรากฏการณ์ธรรมชาติและภูตผีปิศาจ วิญญาณ^{๑๕}

^{๑๒} สุวัฒน์ จันทระจำนง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗-๘.

^{๑๓} ประชิต สฤณพัฒน์, วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

^{๑๕} จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ๒๕๒๓),

๓.๒ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนาความเชื่อในเรื่องการสร้างบุญกุศล ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ เพราะพุทธศาสนิกชนทั่วไปหากมีความประสงค์จะไปสวรรค์ ก็จะต้องทำหรือสร้างบุญจึงจะไปสวรรค์ได้ในสังคมไทยจึงมีพิธีกรรมต่างๆที่เป็นไปในลักษณะเชิญชวนให้ทำบุญตั้งนั้นคำว่า บุญ จึงเป็นคำที่เพียงแต่ได้ยินก็ก่อให้เกิดความสุขทางใจแล้ว เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในเรื่องบุญ จึงกล่าวบุญได้ถึง ๒ นัยคือ ความหมายของบุญและความเชื่อเรื่องบุญ

๑. ความหมายของบุญในพระพุทธศาสนา คำว่า บุญ มีความหมาย ๒ ส่วนได้แก่ ความหมายจากปทานุกรมและตามหลักไวยากรณ์ คำว่า บุญ ปทานุกรมให้ความหมายไว้ว่า บุญ (บุญญ) หมายถึงกุศลกรรม หรือธรรมชาติดีอันชำระ^{๑๖} ส่วนหลักไวยากรณ์กล่าวถึงคำว่า บุญไว้ว่า บุญเป็นทั้งคำนาม คำกริยาและคำคุณศัพท์คือบุญ เป็นคำนาม หมายถึง ความดี วิธีทำความดี ความสุข ผลของความดี ตลอดจนเป็นเครื่องชำระสันดาน เพราะฉะนั้น บุญ เป็นคำกริยาหมายถึง การทำความดี และบุญเป็นคำคุณศัพท์ หมายถึงผู้มีความดีหรือผู้มีความสุข^{๑๗}

ความหมายในพระไตรปิฎกและในคัมภีร์สำคัญที่เกี่ยวข้อง คำว่าบุญ กล่าวในแง่ของการนำมาซึ่งความสุข อันเป็นที่ปรารถนาของชนทั้งหลายทั้งความสุขกายและใจ บุญย่อมนำมาซึ่งความสุข ก่อให้เกิดใจที่ปลอดโปร่งใจสงบและเกิดความพอใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายอย่ากล่าวถึงต่อบุญเลย คำว่า บุญ นี้เป็นชื่อแห่งความสุขอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารักน่าพอใจ^{๑๘}

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายแต่คุณค่าของความสุขที่ต่างกัน ทั้งนี้เพราะความสุขของคนๆ หนึ่งอาจจะเป็นความสุขของคนอีกคนหนึ่งก็ได้ ดังนั้นหลักเกณฑ์ที่จะเป็นเครื่องวินิจฉัย ตัดสินการ ทำดีหรือบุญนั้น จะต้องไม่เป็นไปด้วยความเดือดร้อนของผู้อื่น แต่ต้องก่อให้เกิดความสุขทั้งโลกนี้ และโลกหน้าดังพุทธพจน์ที่ว่า ผู้ทำบุญ ย่อมผลิตเพลินในโลกนี้ ย่อมผลิตเพลินในโลกหน้าย่อมผลิตเพลินในโลกทั้งสอง^{๑๙} และบุญนำความสุขมาให้เวลาสิ้นชีวิต การละทุกข์ได้ทั้งหมด นำมาซึ่งความสุขการไม่ทำบาปทั้งหลายนำมาซึ่งความสุข^{๒๐}

คำว่า “บุญ” เป็นเรื่องของจิตใจ เพราะจิตของมนุษย์เรามีลักษณะพิเศษในการที่จะสั่งสมทั้งความดีและความชั่ว เมื่อทำสิ่งที่ดี ผลของการทำดีจะปรุงแต่งให้จิตสะอาดผ่องใสและมีคุณภาพดีขึ้นตามลำดับ ความดีที่มีอยู่ในจิตใจนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “บุญ” ดังนั้น

หน้า ๑๐๑

^{๑๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ปทานุกรมไทย บาฬี อังกฤษ สันสกฤต(Pali-Thai-English-Sanskrit Dictionaery) ฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระชินทุรินธนาถ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๕๓๔.

^{๑๗} อภิ.โย.๑/๓๗๖.

^{๑๘} ชุ.อิตติ.(ไทย)๒๕/๒๒/๓๓๖.

^{๑๙} ชุ.ธ.(ไทย)๒๕/๑๑/๓๔.

^{๒๐} ชุ.ธ.(ไทย)๒๕/๒๖/๓๗.

ความดีที่บุคคลทำได้ แม้จะไม่ให้ผลในปัจจุบันเห็นทันตา ก็ตาม แต่ก็มิได้สูญหายไปไหน ความดีเหล่านั้นจะรวมกันเข้าเป็นพลังเข้าปรุงแต่งจิตใจของเราให้บริสุทธิ์ ประณียิ่งขึ้นจนสามารถส่งผลข้ามภพข้ามชาติได้ที่เรียกว่า “บุญวาสนา” นั่นเอง^{๒๑}

คำว่า “บุญ” มีมาแต่ครั้งพุทธกาล ดังคำสอนของพระบรมศาสดา เรื่อง บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการที่ว่าบุญจะเกิดขึ้นได้ด้วย ๑๐ วิธี คือ

๑. ทำทาน (ทานมัย)
๒. รักษาศีล (ศีลมัย)
๓. บำเพ็ญภาวนา (ภาวนามัย)
๔. อ่อนน้อมถ่อมตน (อปจายนมัย)
๕. ช่วยขวนขวายทำในกิจที่ชอบ (เวียยาวัจฉมัย)
๖. อุทิศส่วนกุศล (ปัตติทานมัย)
๗. อนุโมทนาบุญ (ปัตตานโมทนามัย)
๘. ฟังธรรม (ธัมมัสสวนมัย)
๙. แสดงธรรม (ธัมมเทศนามัย)
๑๐. ทำความเห็นให้ตรง (ทิฏฐชุกัมม)

ชาวพุทธศาสนิกชนเชื่อเรื่องบุญว่ามีจริงและส่วนใหญ่อีกก็คิดหรือเข้าใจกันว่า บุญเป็นพลังที่มีความศักดิ์สิทธิ์ชนิดหนึ่ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อค่านิยมของสังคมไทยมีหลายหลาก เช่น พระเครื่องศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แร่ธาตุศักดิ์สิทธิ์ แต่สำหรับคนทั่วไปแล้ว ความเข้าใจและภาพในใจเกี่ยวกับบุญจะแตกต่างไปจากภาพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ นั้นอย่างสิ้นเชิงแตกต่างไปจากภาพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ นั้นอย่างสิ้นเชิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไปในจินตนาการความนึกคิดของคนเรามีลักษณะดังนี้ วัตถุนั้นเป็นแกนกลาง และแผ่พลังรังสีความศักดิ์สิทธิ์ออกมารอบๆ เหมือนยูเรเนียมแผ่กัมมันตภาพรังสี แต่ลักษณะของบุญแผ่แผ่แตกต่างออกไป คือ จะไม่เห็นแกนกลางเป็นวัตถุ ไม่สามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งที่แน่นอน จะมีแต่ความรู้สึกถึงความเบิกบานใจ เนื่องจากว่าพอจิตใจเริ่มเข้าไปอยู่ในกระแสบุญ บุญก็เริ่มส่งผลต่อผู้นั้นทันที ให้ใจรู้สึกชุ่มเย็นสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องรับรู้ได้เฉพาะตัว ทั้งรู้ด้วยตัวเองได้ว่า ใจมีความบริสุทธิ์ผ่องใสมากขึ้นเมื่อบุญมาเยือนข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ บุญแบ่งภาคได้เป็น ๒ ส่วน

ส่วนแรก อยู่ใกล้ตัว กำลังส่งผลต่อชีวิตทุกคืนวัน อีกส่วน เก็บไว้ไกลตัว ยังมาไม่ถึงตัวเราส่วนที่เก็บไว้ไกลตัวเหมือนเก็บอยู่ในบัญชี มีเงื่อนไขว่ายังถอนไม่ได้จนกว่าจะครบเท่านั้นเท่านั้นปี หรือเหมือนเก็บในตู้เงินที่ว่าจะเปิดได้ตามพินัยกรรมซึ่งกำหนดไว้ว่าเปิดได้เมื่อใดเท่านั้นคำหนึ่งที่เรามักพูดกันคือคำว่า “บุญตามทัน” ซึ่งตรงข้ามกับคำว่า “กรรมติดจรวด” คำว่า “บุญตามทัน” ไม่ใช่หมายถึงว่า บุญวิ่งไล่กวาดเราด้วยสปีดความเร็วที่มากกว่าเรา แต่หมายถึงบุญที่เราเคยทำไว้หลายๆ ชาติ และรอคิวอยู่ได้จังหวะสอดคล้องส่งผลต่อน้ำกรรมอื่นๆ

^{๒๑} บุญมี แท่นแก้ว, ความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๕๙.

เพราะฉะนั้นหากต้องการให้บุญตามทันก็ต้องไม่ทำชั่วเพิ่ม ทำแต่ความดี ทำบุญใหม่
เรื่อยๆ เพื่อชำระจิตใจเราให้ดีขึ้น สะอาด ผ่องใสเหมาะสมกับเป็นที่อยู่ใหม่ของบุญเก่า หรือเหมือน
เตรียมรูกุญแจที่พอดีสำหรับลูกกุญแจ^{๒๒}

โอวาทปาติโมกข์ ในโอวาทปาติโมกข์นั้น พระพุทธเจ้าทรงวางหลักทั่วไปที่เป็นหลักการ
สำคัญไว้ ๓ ประการคือพระพุทธศาสนา

๑. สอนไม่ให้ทำความชั่วทั้งปวง
๒. สอนให้บำเพ็ญความดีให้ถึงพร้อม
๓. สอนให้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว

โดยหลักการทั้ง ๓ นี้ เป็นอันว่าพุทธบริษัทจะต้องพยายามเลิกละความประพฤติชั่ว
ทุกอย่างเต็มความสามารถ และจะต้องพยายามสร้างคุณงามความดีสำหรับตนให้มีพร้อมเท่าที่จะ
สามารถสร้างได้และในขณะเดียวกันก็พยายามชำระจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วอยู่ตลอดเวลา
ด้วย การพยายามทำตามหลักคำสอน ๓ ประการนี้ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่าการทำบุญ และการ
ทำบุญนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีการกระทำไว้ ๓ ประการที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ คือ

๑. การให้ทาน
๒. การรักษาศีล
๓. การภาวนาอบรมจิตใจให้ผ่องแผ้ว

การทำบุญ สังคมบุญกิริยาวัตถุนี้เอง เมื่อมีผู้นับถือพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นตามลำดับ
จึงได้เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนเหล่านั้นได้ประพฤติบุญและเป็นต้นเค้าให้เกิดศาสนพิธีต่างๆขึ้น
โดยนิยม เพราะฉะนั้นในกาลต่อมา พุทธบริษัทนิยมทำบุญ ไม่ว่าจะปรารถนาเหตุใดๆ ก็ให้เข้าหลักบุญ
กิริยาวัตถุ ๓ นี้ โดยเริ่มต้น ก็จะมีการรับศีล ต่อไปจะภาวนาด้วยการสวดมนต์เองหรือฟังพระสวด
แล้วส่งใจไปตาม จบลงด้วยการบริจาคทานตามสมควร เพราะนิยมทำบุญเป็นการบำเพ็ญความดี
ดังกล่าวนี้นี้ และทำในกรณีต่างๆ ตามเหตุที่ปรารถนา จึงเกิดพิธีกรรมขึ้นมากมายหลายประการ เมื่อ
พิธีกรรมใดเป็นที่นิยมและรับรองกัน ก็จะมีปฏิบัติสืบๆ มาจนกลายเป็นประเพณี พิธีกรรมนั้นก็
กลายเป็นศาสนพิธีขึ้น ฉะนั้นศาสนพิธีจึงมีมากมาย แต่เมื่อแยกเป็นหมวดแล้ว ก็สังเคราะห์ได้เป็น ๔
หมวด คือ

๑. หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล
๒. หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ
๓. หมวดทานพิธี ว่าด้วยการถวายทาน
๔. หมวดปกิณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด

ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดเป็นบทๆ ไป^{๒๓}

^{๒๒} นพ.อรรถเดช นนทะโชติ, **รู้บุญชีวิตรุ่ง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ธรรมะ,
๒๕๕๒), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๒๓} คุณ โทชน์, **พุทธศาสนพิธี**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.๒๕๔๘), หน้า ๑-๒.

ความเชื่อเรื่องบุญในเรื่อง “สินไซ” ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัยได้สะท้อนความเชื่อเรื่องบุญไว้ในหลายตอนโดยเฉพาะเรื่องความเป็นผู้มีบุญมาเกิด ซึ่งตรงกับความหมายของบุญตามหลักไวยากรณ์ที่ว่า บุญ เป็นคำคุณศัพท์ที่หมายถึง ผู้มีความดี หรือผู้มีความสุข ตัวอย่างที่เป็นได้ชัดคือเมื่อพระยาสุรราชได้นางทั้ง ๗ ธิดาเศรษฐีมาอภิเษกเป็นมเหสีแล้วได้เชิญเสด็จมเหสีทั้ง ๘ (รวมนางจันทาด้วย) ไปพบแล้วบอกความประสงค์ว่าอยากได้ลูกชายหรือพระโอรสผู้มีบุญและมีความเก่งกล้าสามารถมาเกิดด้วยเพื่อจะได้ไปตามพระกนิษฐาสุมนทากลับมานครเป็งจาลให้ได้ ขอให้มเหสีทั้ง ๘ ได้อธิฐานให้คนมีบุญมาเกิดเป็นพระโอรสด้วยดังคำพูดของพระยาสุรราชที่ตรัสต่อมเหสีทั้ง ๘ ตามข้อความที่แสดงถึงความปรารถนาอย่างแรงกล้าว่า (ดูก่อนมเหสีทั้งแปดผู้ที่เรารักมาก บัดนี้เราปรารถนาลูกชายผู้ประเสริฐ มีเดชกล้าและเป็นที่ยกกันทั้งโลก ให้ปราบชนะศัตรูหมูมาร เจ็บใจนักที่มารข่มเหงน้องสาวเราหวังจะจัดการกับมันอย่างไม่ลดละ ถึงอย่างนั้นก็ยังเจ็บใจอยู่มาก ขอให้น้องทุกคนปรารถนาที่จะได้ยอดคนและมีบุญมากมาเกิดด้วย หากใครมีบุญมากได้ลูกชายผู้ประเสริฐเราจะแต่งตั้งผู้นั้นเป็นมเหสีเอกแต่เพียงผู้เดียว)^{๒๔}

ความเชื่อเรื่องบุญกุศล บุญ เป็นความเชื่อของศาสนาพุทธที่แสดงให้เห็นถึงคุณของการกระทำความดี และได้กำหนดผลตอบแทนไว้จากการก่อกรรมดีนั้นบุญ หมายความว่า การกระทำดีตามหลักคำสอนในศาสนา, ความดี, คุณงามความดี^{๒๕} บุญหมายถึงเครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติดีทางกาย วาจา และใจ กุศลธรรม^{๒๖} บุญ คือ ความสะอาดแห่งจิต^{๒๗}

ความหมายของบุญได้รวบรวมเพื่อศึกษาไว้ ๒ อย่างคือ

๑) บุญในแง่ของกรรมดี ซึ่งในแง่นี้ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคำสอนเรื่องกรรมในศาสนาพุทธ กรรมดีการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา มี ๓ ทางคือ กายกรรม มโนกรรม และวจีกรรม กรรมดี(กุศลกรรม)หมายถึง บุญ

๒) บุญในแง่ของความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาของมนุษย์ทุกคน ความสุขมี ๒ ชนิดใหญ่ๆ คือ

๒.๑ สามิสสุข คือ สุขอิงอามิส หมายถึงการที่คนเราได้รูปดีๆ เสียงที่ไพเราะกลิ่นหอมๆ สัมผัสที่ตนพอใจรักใคร่ ก็จะเกิดความสุข ศาสนาพุทธไม่ได้ปฏิเสธความสุขระดับนี้ แต่ก็แสดงความจริงไว้ กามนั้นมีสุขน้อยแต่ทุกข์มาก

๒.๒ นิรามิสสุข สุขไม่อิงอามิส อิงเนกขัมมะ ได้แก่ลักษณะที่เกิดขึ้นทางใจของบุคคล ในบางเวลาสำหรับคนทั่วไปที่สามารถถ่ถอน ความกำหนัด ความยึดมั่นในอารมณ์ที่ตน

^{๒๔} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์,สินไซ,(ขอนแก่น : เพ็ญพริมตั้ง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๘.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์,๒๕๕๖), หน้า ๖๓๐.

^{๒๖} พระราชวรมุนี(ประยูรธ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๒๗),หน้า ๑๓๘.

^{๒๗} ปิ่น มุทุกันต์,คำบรรยายพุทธศาสตร์,(กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา,๒๕๐๐),หน้า ๓๙๑.

ใคร่ปรารถนาพอใจลงไปได้ จนทำให้จิตว่างจากความคิดลักษณะนั้น เป็นสุขปลอดภัยเพราะสงบ หรือได้รับตามความเป็นจริงที่เป็นอยู่^{๒๘}

ความเชื่อเรื่องบุญอีกแห่งหนึ่งในปัจจุบันมักใช้ควบคู่กับคำว่าทาน เช่น ทำบุญทำทานคำว่า ทำบุญโดยทั่วไปมักหมายถึง การทำทาน คือการให้สิ่งของแก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน ศาสนาพุทธแสดงการทำบุญไว้เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ คือ ๑) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน ๒) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ๓) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ๔) อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการประพาสตนแก่ผู้ใหญ่ ๕) เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการชวนชวนในกิจกรรมที่ชอบ ๖) ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญแบ่งคุณงามความดีให้กับผู้อื่น ๗) ปัตตานโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ ยินดีในความดีของผู้อื่น ๘) ัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม ๙) ัมมเทสนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม ๑๐) ทิฏฐชุกรม บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ตรง^{๒๙}

สรุปความเชื่อเรื่อง “บุญ” หมายถึงกุศลกรรม หรือธรรมชาติดีอันชำระ ส่วนหลัก ไวยากรณ์กล่าวถึงคำว่า บุญไว้ว่า บุญเป็นทั้งคำนาม คำกริยาและคำคุณศัพท์คือบุญ เป็นคำนาม หมายถึง ความดี วิธีทำความดี ความสุข ผลของความดี ตลอดจนเป็นเครื่องชำระสันดาน เพราะฉะนั้น บุญ เป็นคำกริยาหมายถึงการทำความดี และบุญเป็นคำคุณศัพท์ หมายถึงผู้มีความดี หรือผู้มีความสุข ความดีที่สะสมไว้แต่ชาติก่อนเมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดในที่ดี แต่ถ้าไม่มีการสะสมบุญไว้ เมื่อตายไปก็ไปตกนรกไม่ได้ขึ้นสวรรค์ตามที่ต้องการ

ความเชื่อของผู้คนเหล่านี้จึงมีสะสมไว้แต่ผลบุญไว้ เมื่อตายไปก็จะได้ไปสวรรค์ตามความเชื่อที่ได้ตั้งใจไว้นั่นเอง

๓.๓ ความเชื่อในประเพณีบุญเดือนเก้า

๓.๓.๑ ความเชื่อทางด้านบาปบุญคุณโทษ

คำว่า บาป มาจากภาษาบาลีว่า ปาป แปลว่า ชั่ว ลามก^{๓๐} สิ่งที่ไม่ดี ถ้าหากว่ามีอยู่กับบุคคลใด ก็จะทำให้บุคคลนั้นได้รับทุกข์เดือดร้อน เสียเกียรติยศเสียชื่อเสียงทั้งปัจจุบันและอนาคต^{๓๑} หรือถ้าหากนำมาประกอบกับศัพท์ใดความหมายของศัพท์นั้นจะบ่งบอกไปในทางไม่ดี ไม่ประเสริฐ เช่น เมื่อบุคคลใดทำผิดมนุษยธรรม ก็จัดว่าบุคคลนั้นเป็นคนชั่ว คนลามก ตรงกับคำบาลีว่า ปาปบุคคล หรือปาโป^{๓๒} หรือถ้าหากเป็นพระภิกษุสามเณรผู้ล่วงละเมิดวินัยก็จะกลายเป็นพระภิกษุชั่ว ภิกษุลามก สามเณรชั่ว สามเณรลามก ภาษาบาลีว่า ปาปภิกษุ หรือปาปสามเณโร^{๓๓}

^{๒๘} พระวีรพรหม วุฑฒิชิมโม(เชียรประโคน) “อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๗.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗

^{๓๐} ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๒๕/๔๑.

^{๓๑} ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๑๗/๓๙.

^{๓๒} ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๑๗/๓๙.

^{๓๓} อง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๒๔๓/๓๔๒.

บาป เป็นความชั่วความไม่ดีที่ทุกศาสนาสอนให้งดเว้น ไม่ความกระทำเพราะการกระทำบาปจะทำให้เกิดปัญหามากมายตามมาทั้งต่องานของตนและผู้อื่น บาปที่ทำลงไปนอกจากจะก่อผลชั่วต่อตัวเองในชาตินี้แล้ว ทางศาสนายังสอนว่าติดตัวเราไปจนถึงชาติหน้าอีกด้วย ทำให้ผู้ก่อทุกข์เกิดบาปข้ามชาติทีเดียว ดังนั้นชาวพุทธพึงงดเว้นเว้นบาป งด คือ เมื่อเคยทำแล้วให้เลิกทำ หยุดทำอย่างทำอีก เว้น คือแม้ไม่เคยทำก็อย่าทำไม่เคยเกิดก็อย่าให้เกิดไม่เป็นไม่มีก็อย่าให้เป็นให้มี เว้นขาดจากทางชั่วนอกจากต้องเว้นจากความชั่วดังกล่าวควรมี หิริ ความละอายแก่ใจไม่กล้าทำความชั่วและโอตตปเปความเกรงเกรงกลัวต่อบาปกรรม กลัวต่อความไม่ดีไม่งาม และเว้นจาก“อกุศลมูล ๓” คือ โลภะ โลภอยากได้ของคนอื่น โทสะ คิดประทุษร้ายเขา โมหะ หลงไม่รู้จริง การไม่รู้ทำให้เกิดการทำชั่ว^{๓๔}

บาป หมายถึง ความชั่ว ความร้าย ความชั่วร้าย กรรมชั่ว กรรมลามก อกุศลกรรมที่ให้ถึงความเดือดร้อน สภาพที่ทำให้ถึงคติความชั่ว สิ่งที่ทำให้จิตให้ตกสู่ที่ชั่ว คือทำให้เลวลง เสื่อมลง^{๓๕}

กรรมหรือการกระทำใดๆที่ผิดหลักศีลธรรมจรรยา เป็นไปเพื่อความเดือดร้อน เปียดยเบียนผู้อื่น ไม่ใช่แนวทางสงบ ไม่ใช่แนวทางประเสริฐที่บัณฑิต นักปราชญ์สรรเสริญ การกระทำนั้นๆก็จัดว่าเป็นกรรมชั่ว กรรมลามก ตรงกับภาษาบาลีว่า ปาปานั้นๆก็จัดว่าเป็นกรรมชั่ว กรรมลามก ตรงกับภาษาบาลีว่า ปาปานั้นๆก็จัดว่าเป็นกรรมชั่ว กรรมลามก ตรงกับภาษาบาลีว่า ปาปนั้นๆก็จัดว่าเป็นกรรมชั่ว กรรมลามก ตรงกับภาษาบาลีว่า ปาปกรรม^{๓๖} รวมทั้งมิตรที่ไม่ดี ที่นำความเสียหายหรือชักนำไปในทางที่ไม่ดี เช่น ชักชวนให้เสพสุรส เล่นการพนัน ให้อภัย ให้อภัยสัตว์ พุทธเจ้า ชื่อว่า มิตรชั่ว มิตรลาลก ภาษาบาลีว่า ปาปมิตรโต^{๓๗}

ธรรมประเภทใดที่อยู่ในฝักฝ่ายให้เกิดความชั่ว ความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น ก็ชื่อว่า ธรรมชั่ว ธรรมลามก เช่น เจตสิกธรรม โดยธรรมที่อยู่ในฝ่ายอกุศล มีโลภะ โทสะ โมหะเป็นมูล ก็ชื่อว่า ธรรมชั่ว ธรรมลามก เพราะผู้ที่มีธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจแล้ว ย่อมจะทำความชั่วเสมอ ฉะนั้นธรรมที่เป็นอกุศลจัดเรียกว่า ธรรมชั่ว ธรรมลามก ภาษาบาลี ปาปธมโม, ปาปธมมา^{๓๘} ส่วนผู้เห็นผิดจากคลองธรรมอันดีของพระพุทธเจ้า ก็ชื่อว่าผู้มีทิฏฐิอันชั่ว มีทิฏฐิลามก ภาษาบาลีว่า ปาปทิฏฐิ^{๓๙}

บุญ เป็นเครื่องมือในการชำระสันดานให้พ้นจากสิ่งไม่ดีจึงหมายถึง ความดี กุศล ความสุข ลักษณะของบุญที่จะอำนวยให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีและสูงกว่านั้น มักเป็นไปในลักษณะ อามิสบูชา คือ บูชาสมณพราหมณ์ด้วยการให้ปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภค ความปรารถนาบุญอันเกิดจากการให้ทาน ซึ่งเกิดแต่เหตุแห่งการบูชาบุญ เป็นความเชื่อของพราหมณ์-ฮินดูที่มีมานาน ความ

^{๓๔} ลำลี รักสุทธิ, **มงคลชีวิต ๓๘**, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๘๘-๘๙.

^{๓๕} พระวิริยพรณ วุฑฒธมโม (เชียรประโคน), **อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย**, หน้า ๔๘.

^{๓๖} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๖๒/๔๑.

^{๓๗} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๐๘.

^{๓๘} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๑/๕๓/๘๐.

^{๓๙} วิ.จ. (ไทย) ๒๕/๑๒๗/๔๑.

เชื่อดังกล่าวของพราหมณ์-ฮินดู มีความคล้ายคลึงกับความเชื่อของศาสนาพุทธในลักษณะการกระทำ และผลการกระทำ^{๔๐}

ชาวอิสานเชื่อว่า ผู้ใดทำบุญไถ่ยมบาลจะบันทึกประวัติของผู้นั้นลงในใบลานทองได้ทำบุญอะไรไว้บ้าง เมื่อผู้นั้นตายไปก็จะได้ไปเสวยสุขในแดนสวรรค์ ผลบุญจะเนรมิตเป็นวิมานทองและนางอัปสรไว้คอยปรนนิบัติทั้งเช้าและเย็น ดังปรากฏในบทกลอนลำเรื่องการทาน :

“ฉวีวรรณ ดำเนิน”

ผู้ใดมีสันดาน ศรัทธาแก่กล้า	ได้ทานเสื้อผ้า ข้าวน้ำจืด
สละของแบ่งปัน ให้คนทุกข์ยาก	หรือได้บริจาค แก่พระแก่เฒ่า
ยามบาลก็ชื่น ชื่อเสียงลงไว้	บอกว่านายนั้นได้ นางนี้ได้ทานทอดยังของ
เขียนใส่ใบลานทอง แสงปานแว่น	บันทึกไว้เป็นแก่น หัวสันต์ถนอ
บุญนั้นคอยทำรอ ยามเฮาสีลวง	พอเฮาซุเฮาร่วง ตายบับลงไป
ทานนี้เป็นบันได ชั่วทองให้ปอง	ผลทานนั้นนำส่ง ไปสู่เมืองแสน
ได้ขึ้นสู่เมืองแมน สวรรค์ชั้นฟ้า	สร้างวิมานไว้ท่า ลูกวายเป็นแสง
มีทั้งมั่งและเคื่องลายคำจำคอก	พอเฮาละตายออก จากถิ่นเมืองคน
ขึ้นไปสู่เมืองบนเทวาปราสาท	อัปสรนางนารถ ถาช์ข้าวเย็นถวาย ^{๔๑}

สรุปความว่าในพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายคำว่า บาป หมายถึง ความชั่ว ความลามก ดังพุทธภาษิตที่ว่า ถ้าบุคคลจำต้องทำบาป ก็ไม่ควรทำบาปนี้บ่อยๆ ไม่ควรทำความพอใจในบาปนั้น เพราะการสั่งสมบาปนำทุกข์มาให้^{๔๒} จากความหมายบาป เมื่อจะแปลคำว่า บา ก็จะเป็นคำว่า ชั่ว หรือ ลามก ฉะนั้นคำว่า บาป จึงมีความหมายว่า ความชั่ว หรือ ความลามก ตามรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วบาป มีความหมายเดียวกัน คำว่า อกุศล กรรมที่เป็นอกุศลจึงเป็นบาป เรียกว่า อกุศลกรรม๑๐ประการคือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ผิดประเวณี พุดบด พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ ปองร้ายอยากได้ทรัพย์ของผู้อื่นและมีความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

บาปตรงข้ามกับบุญบุญมี ๑๐ ประการ สิ่งตรงข้ามกับบุญทั้งสิบอย่างจึงเป็นบาป

๑. การทำทาน ตรงข้ามกับ ขัดขวางการทำทาน
๒. รักษาศีล ตรงข้ามกับ ผิดศีล
๓. ภาวนา ตรงข้ามกับ ทำให้ตนเองมีสติลดลง
๔. อ่อนน้อมถ่อมตน ตรงข้ามกับ ไม่อ่อนน้อมถ่อมตน
๕. ขวนขวายทำกิจที่ดีที่ชอบ ตรงข้ามกับ ขวนขวายทำกิจที่ชั่ว
๖. อุทิศส่วนบุญ ตรงข้ามกับ มีจิตต่อต้านการอุทิศส่วนบุญ
๗. อนุโมทนาบุญ ตรงข้ามกับ มีจิตต่อต้านการอนุโมทนาบุญ
๘. พังธรรม ตรงข้ามกับ การฟังสิ่งที่ป็นอธรรม หรือขัดขวางการฟังธรรม

^{๔๐} พระวีรพรรณ วุฑฒธมโม(เชียรประโคน),อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย,หน้า ๔๘

^{๔๑} พระมหาประหยัด ปญญาโร(สุนนท์),จริยธรรมที่ปรากฏล้ากลอน,หน้า ๑๖๕

^{๔๒} ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๒๗/๔๑

๙. แสดงธรรม ตรงข้ามกับ แสดงสิ่งที่เป็นอธรรมหรือขัดขวางการแสดงธรรม

๑๐. ทำให้ตรงตามทำนองคลองธรรม ตรงข้ามกับ ทำให้ผิดจากทำนองคลองธรรม^{๔๓}

คำว่า บุญบาป จะเป็นคำที่มีใช้แพร่หลายอยู่ก่อนแล้วในพุทธกาลและมีความหมายในทางใช้และความศักดิ์สิทธิ์ปนอยู่ด้วยกัน แต่พระพุทธานุสารถรับเข้ามาใช้ในความหมายเท่าที่ปรับเข้ากับหลักการของตนได้ และก็มีการใช้อย่างกลมกลืนเหมาะสมจนถึงทุกวันนี้ จนได้กลายมาเป็นคำสำคัญในการแยกการกระทำที่ว่า หากต้องการไปสวรรค์ให้ทำบุญ หรือหากต้องการตกนรกให้ทำบาป เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องบุญ เป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากความเชื่อเรื่องสวรรค์ เพราะพุทธานุสารถเห็นว่าหากมีความประสงค์จะไปสวรรค์ ก็จะต้องทำหรือสร้างบุญจึงจะไปสวรรค์ได้ในสังคมไทยจึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปในลักษณะเชิญชวนให้ทำบุญ ดังนั้นคำว่า บุญ จึงเป็นคำที่เพียงแต่ได้ยินก็ก่อให้เกิดความสุขทางใจแล้ว เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในเรื่องบุญดังนี้

ความหมายจากปทานุกรมและตามหลักไวยากรณ์ คำว่า บุญ ปทานุกรมให้ความหมายไว้ว่า บุญ (บุญ) หมายถึงกุศลกรรม หรือธรรมชาติด้านดี^{๔๔} ส่วนหลักไวยากรณ์กล่าวถึงคำว่า บุญ ไว้ว่า บุญ เป็นทั้งคำนาม คำกริยาและคำคุณศัพท์คือ บุญ เป็นคำนาม หมายถึง ความดี วิธีทำความดี ความสุขผลของความดี ตลอดจนเป็นเครื่องชำระสันดาน เพราะฉะนั้น บุญ เป็นคำกริยา หมายถึงการทำความดี และบุญเป็นคำคุณศัพท์ หมายถึงผู้มีความดีหรือผู้มีความสุข^{๔๕}

ความหมายในพระไตรปิฎกและในคัมภีร์สำคัญที่เกี่ยวข้อง คำว่า บุญ กล่าวในแง่ของการนำมาซึ่งความสุข อันเป็นที่ปรารถนาของชนทั้งหลายทั้งความสุขกายและสุขใจ บุญย่อมนำมาซึ่งความสุข ก่อให้เกิดใจที่ปลอดโปร่งใจสงบและเกิดความพอใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย คำว่า บุญ นี้เป็นชื่อแห่งความสุขอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารักน่าพอใจ^{๔๖}

ได้นักวิชาการให้ความหมายแต่ดีค่าของความสุขที่ต่างกัน ทั้งนี้เพราะความสุขของคนๆ หนึ่งอาจจะเป็นความทุกข์ของคนอีกคนหนึ่งก็ได้ ดังนั้นหลักเกณฑ์ที่จะเป็นเครื่องวินิจฉัย ตัดสินการทำความดีหรือบุญนั้น จะต้องไม่เป็นไปด้วยความเดือดร้อนของผู้อื่น แต่ต้องก่อให้เกิดความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า ดังพุทธพจน์ที่ว่า ผู้ทำบุญ ย่อมเพลิดเพลินในโลกนี้ ย่อมเพลิดเพลินในโลกหน้าย่อม

^{๔๓} อรรถเดช นนทะโชติ, ฐิติวิจิตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒-๒๔

^{๔๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ปทานุกรมไทย บาลี อังกฤษ สันสกฤต (Pali-Thai-English – Sanskrit Dictionary) ฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระชินนพบุรุษญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๕๓๔.

^{๔๕} อภิ.โย. ๑/๓๗๖.

^{๔๖} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๓๖.

เพลิดเพลินในโลกทั้งสอง^{๔๗} และ บุญนำความสุขมาให้เวลาสิ้นชีวิต การละทุกข์ได้ทั้งหมด นำมาซึ่งความสุข การไม่ทำบาปทั้งหลายนำมาซึ่งความสุข^{๔๘} ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี อรรถกถา อิติวุตตะกะได้แสดงความหมายของบุญไว้ ๕ อย่างโดยพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต)^{๔๙} ได้ประมวลอ้างอิงไว้ในพุทธธรรม ความว่า

๑. ผลบุญ หมายถึง ผลของกุศลหรือผลของความดี เช่นในข้อความว่า เพราะการสมათานกุศลธรรมทั้งหลายเป็นเหตุ บุญย่อมเจริญเพิ่มพูน

๒. ความประพาสสุจริตในระดับกามาจรและรูปาจร เช่นในคำว่า คนตกอยู่ในอวิชชา หากปรุงแต่งสังขารที่เป็นบุญ(บุญญาภิสังขาร)

๓. ภาพที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นสุคตพิเศษ เช่น ในคำว่า วิญญาณที่เข้าถึงบุญ

๔. กุศลเจตนา เช่นในคำว่า บุญกิริยาวัตถุ(คือเท่ากับกุศลกรรม)

๕. กุศลในภูมิสาม เช่นในคำว่า ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย

นอกจากนี้ในคัมภีร์อิธานัปเปตีปกา ยังได้แสดงไวพจน์ของคำว่า บุญไว้ ๖ ความหมายได้แก่

๑. กุศล คือสิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบ การขจัดความชั่วออกจากใจ

๒. สกุณ คือทำดีทางกาย วาจา ใจ

๓. สุขุม คือบริสุทธิ์ดีสะอาดผ่องใส

๔. บุญญ คือ ชำระใจสะอาด

๕. สุจริต คือ ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ

๖. ทิฏฐมมิก คือ ทำคุณประโยชน์ให้เกิดทันตาเห็น^{๕๐}

ที่กล่าวมาถึงเรื่องบุญที่เป็นการทำความดีทั่วไป นอกจากนี่ยังมีการกล่าวถึงการทำบุญอุทิศผลบุญ(เฉพาะเจาะจง)ไปให้แก่ผู้ตายอีกด้วย ในการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วก็ถือเป็นการกระทำซึ่งบุญอันประเสริฐ ที่ผู้ตายไปจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่อุทิศให้ด้วย

จึงพอสรุปความได้ว่า ความเชื่อเรื่องบุญบาปล้วนเป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากคำสอนในทางพุทธศาสนาทั้งหมด โดยเริ่มจากความเชื่อเรื่องบุญที่เป็นคุณศัพท์ ซึ่งหมายถึงผู้มีความดี หรือผู้มีความสุข บุญในความหมายที่หมายถึงการให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนา บุญที่เกิดจากการทำเพื่อเป็นพุทธบูชาด้วยการจารหรือจารึกตัวอักษรลงในใบลาน ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ โดยเชื่อว่าเป็นการทำบุญที่มีอานิสงส์มาก และบุญที่เกิดจากการทำบุญแล้วอุทิศบุญไปให้ผู้ตายจากโลกนี้ไป

การทำบุญ สังคมไทยนิยมการทำบุญบริจาคทานมาก คงได้รับอิทธิพลจาก พุทธศาสนาที่สอนให้คนรู้จักเสียสละให้ทาน สอนให้เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และสังสารวัฏคือการเวียน

^{๔๗} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๓๔.

^{๔๘} ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๖/๓๗.

^{๔๙} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๖๙-๑๗๐.

^{๕๐} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๑๒๖/๒๑๕-๒๑๘.

ว่าตายเกิด ถ้าได้ทำบุญเป็นคุณงามความดีสะสมไว้แล้ว จะส่งผลดีต่อการไปเกิดในภพหน้าชาติหน้า
ยังเป็นผู้สูงอายุแล้วในแต่ละวันจะคิดแต่ในเรื่องการทำบุญสุนทานเท่านั้น^{๕๑}

บุญ-บาปในตัวคนเรามีธรรมชาติอยู่อย่างหนึ่ง คือ จิตเป็นผู้คิดนึก เช่น คิดจะกิน คิดจะ
นอน คิดจะพูด คิดจะร้องเพลง คิดจะเที่ยว ครั้นคิดจะทำอะไรแล้วก็สั่งให้มือ เท้า ปาก ทำสิ่งนั้น
เมื่อคิดโน้นคิดนี้ต่างๆ นานา จิตก็ไปประสบกับ “สิ่งเร้า” ต่างๆที่ทำให้จิตรักก็มีเกลียดก็มี หลงก็มี
สิ่งเหล่านี้ทางพระท่านเรียกว่า “กิเลส” (คือสิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง)จิตที่ถูกโลภ โกรธ หลง ครอบงำ
เป็นจิตที่สกปรกเสื่อมคุณภาพ ส่วนจิตที่ได้รับการขัดเกลาให้โลภ โกรธ หลงเบาบางลงเป็นจิตที่
สะอาดมีคุณภาพสูงความสะอาดแห่งจิตเรียกว่า บุญความสกปรกแห่งจิตเรียกว่า บาปบุญ-บาป จึง
เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับจิตนั่นเอง เปรียบกับ “ความสะอาด” และ “ความสกปรก” แห่งเสื้อผ้าผ้าที่สกปรก
เมื่อเราซักฟอกแล้ว เกิดความสะอาดขึ้น “ความสะอาด” ที่เกิดขึ้นนี้ก็อยู่ที่เสื้อผ้านั่นเอง จะยกเอา
ความสะอาดไปเก็บไว้ในตู้ต่างหากหาได้ไม่ บุญก็เหมือนกัน เกิดที่จิต อยู่กับจิตนั่นเอง^{๕๒}

การทำบุญในทางพระพุทธศาสนานั้น มิได้มีเฉพาะการตักบาตร,ถวายสังฆทาน หรือ
ทอดกฐิน,ทอดผ้าป่า เท่านั้นหากมีถึง ๑๐ ประการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐บุญกิริยาวัตถุ ๑๐
ประการนี้ นำมาสรุปโดยย่อได้ ๓ ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา นั้นเองเรียกกันว่า บุญกิริยาวัตถุ
๓ และจากบุญกิริยาวัตถุ ๓ นี้เอง เป็นเหตุให้พุทธบริษัทนิยมทำบุญตามหลักการที่กล่าวมาและ
ก่อให้เกิดศาสนพิธีขึ้นตามความนิยมในกาลต่อมา เมื่อพุทธบริษัทจะประกอบบุญใดๆไม่ว่างาน
มงคลหรืองานอวมงคล ก็จะต้องอิงหลักการทั้ง ๓ นี้คือจะมีการรับศีล ต่อไปก็มีการภาวนาคือการสวด
มนต์หรือนั่งฟังพระสวดแล้วตั้งใจไปตาม จบลงด้วยการบริจาคทานตามสมควร^{๕๓}

บุญเป็นสิ่งที่แบ่งปันให้กันไม่ได้ หรือใครจะขโมยบุญของผู้อื่นก็ไม่ได้ บุญเป็นของ
เฉพาะตัว ใครต้องการบุญ ผู้นั้นก็ต้องทำเอง ดังปรากฏในกลอนลำเลลยปัญหารธรรม :

ฉวีวรรณดำเนิน

ละเพิ่นจั่งว่าจั่งซี้ บุญบุญนี้บ่มีไผสืบแจก บ่แหกออกได้ คือไม้เจ้าผ่ากลาง
คือกับเฮากินข้าวเฮากินเฮากะอ่อม บ่อแม่นไปอ้อมท้อง ของท่านผู้บ่กิน^{๕๔}

บุญกับบาปให้ผลที่แตกต่างกัน บุญให้ผลเป็นความสุข บาปให้ผลเป็นความทุกข์ดังปรากฏ
ใน^{๕๕} กลอนลำบาปบุญ : เคน ดาเหลา

บาปกับบุญมันต้องแยก ต้องแบ่งให้สมตามกาล บาปนั้นเป็นตัวมาร เพิ่มเติมหาชั่ว
คนจึงเป็นไปทั่ว บ้าใบ้สำมะปี บุญนั้นเป็นแนวดี เกื้อจุนหนุนใส

^{๕๑} คุณ โทจันทร์,พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย,(กรุงเทพมหานคร :โอเดียนสโตร์,๒๕๔๕),
หน้า ๒๕.

^{๕๒} เสถียรพงษ์ วรรณปก,จุดประกายชีวิต,พิมพ์ครั้งที่ ๓,(กรุงเทพมหานคร : สยาม,๒๕๔๗),
หน้า ๑๒๗.

^{๕๓} สมทรง ปุณฺณฤทธิ ,วิธีทำบุญ ฉบับสมบูรณ์,(กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ,๒๕๔๖),หน้า ๕๗.

^{๕๔} พระมหาประหยัด ปญฺญาโร(สุนนท์)จริยธรรมที่ปรากฏลำกลอน,หน้า ๑๖๖.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๖๙.

คนเขาจึงได้ใหญ่ เป็นท้าวเป็นนาย
พวกเขาอย่าทำบาป กันเด้อหมู่ทั้งหลาย

บาปนั้นเป็นหนทาง แปนงามสะอาด

สรุปความเชื่อเรื่องบาปบุญ ได้ความว่าการที่คนเราผู้เป็นพุทธศาสนิกชนกระทำความดีต่างๆ ที่เรียกว่า “บุญ” ส่วนมากมักนึกถึงผลที่จะเกิดและติดตามตัวไปในอนาคตและ คงเป็นไปตามหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด

กรรมหมายถึงการกระทำที่เป็นได้ทั้งบุญและบาป ที่บุคคลกระทำจะส่งผลไปตลอดชั่วชีวิตของทุกคน ความเชื่อเรื่องการทำบุญและสั่งสมบุญ จึงเป็นเรื่องที่แพร่หลายอย่างกว้างขวาง ส่วนการสร้างสมบุญในความเชื่อบุญเดือนเก้า(บุญข้าวประดับดิน)ของชาวอีสานโดยทั่วไปมักจะคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของตน ไม่ว่าจะเป็นความมีหน้าตาดี ความรวย ความสุขหรือเรื่องใดๆก็ตาม ล้วนเป็นผลมาจากการสร้างบุญไว้ให้มาก และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ตายไป หรือสร้างสมบุญเพื่อตนเองและคนใกล้ เพื่อจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ตนได้อุทิศให้ จะได้ไปสู่สวรรค์ตามที่ตนต้องการส่วนในแง่ของผลบุญที่ตนได้อุทิศให้ นั้น ถ้าพิจารณาจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแล้ว คนแต่ละคนก็เป็นผลมาจากการสั่งสมผลบุญที่กระทำเอาไว้ทั้งนั้น ความเชื่อเช่นนี้จึงเป็นเหตุให้ชาวอีสานพยายามที่จะทำบุญในปัจจุบันไว้ให้มากๆ ด้วยมีความหวังว่าจะไปเกิดในชาติหน้าและไปเกิดที่สถานที่ดีกว่าเดิมเป็นคนมีหน้าตาดีหรือร่ำรวยและมีความสุขตลอดไป

๓.๓.๒ ความเชื่อทางด้านพุทธศาสนา

ความเชื่อทางด้านพุทธศาสนา สมเด็จพระญาณสังวร(สุวฑฺฒโน) ได้อธิบายความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาไว้ว่า เครื่องชักนำอันแรกให้เกิดไตรสรณคมน์หรือเป็นพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือสิ่งที่เกิดขึ้นในใจ ๒ อย่างได้แก่ ศรัทธากับปสาทะ ศรัทธาแปลว่า ความเชื่อ ปสาทะแปลว่าความเลื่อมใส ศรัทธาที่ไม่ถูกต้องอาจเป็นอันตรายแก่การนับถือ พระพุทธศาสนา เมื่อศรัทธาไม่ถูกต้อง ปสาทะก็ไม่ถูกต้องเหมือนกัน ความศรัทธาหรือความเชื่ออย่างถูกต้องทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง เมื่อเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ไม่สงสัยลังเลใจในพระธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง สั่งสอนเป็นพระพุทธศาสนา ไม่สงสัยลังเลใจในพระสงฆ์ โดยตรงกันข้าม ยิ่งเกิดความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ความเชื่อความเลื่อมใสนี้เกิดเพราะตั้งใจสดับฟังพระธรรม หรือศึกษาในพระพุทธศาสนาให้รู้ซาบซึ้ง โดยเฉพาะรู้จักบาปบุญหรือกรรมดี กรรมชั่ว ความเชื่อข้อนี้เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา แปลว่า ความเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๒. เชื่อว่าบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในเรื่องบุญและบาปหรือกรรมดีกรรมชั่ว สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบุญเป็นกรรมดี ก็เชื่อว่าเป็นบุญเป็นกรรมดีจริง เช่นความมีใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นต้น สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบาป เป็นกรรมชั่วที่เชื่อว่าเป็นบาปเป็นกรรมชั่วจริง เช่นความมีใจละโมภโหดร้าย หลงใหล ประพฤติชั่วร้าย

มีหลักธรรม ลัทธิพหุเป็นต้น ความเชื่อข้อนี้เรียกว่า กัมมสัทธา เชื่อกรรม กรรมแปลว่าการงานที่บุคคลทำด้วยเจตนา เชื่อกรรมก็คือเชื่อว่าบุญบาป หรือกรรมดีกรรมชั่วมีจริง

๓. เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าบุญบาปที่ทำจะไม่มีผลสนองตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้ว่า กรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่วไม่สับสนกับเหมือนอย่างหว่านพืชเช่นใดที่ได้รับผลเช่นนั้น ความเชื่อข้อนี้เรียกว่าวิบากศรัทธา เชื่อผลของกรรมคือเชื่อว่าบุญบาปที่ทำให้ผลจริงตามประเภท บุญก็ให้ผลดี บาปก็ให้ผลไม่ดี

๔. เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำ ก็เป็นของตนจริง ทำให้ไม่สงสัยลังเลใจว่าตนจะต้องรับผลของบุญบาปที่ตนเองทำไว้หรือไม่ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทุกๆ คนนึกคิดอยู่เสมอว่าเรามีกรรมเป็นของของตน เป็นทายาทรับผลของกรรมเราทำดีจักได้ดี เราทำชั่วจักได้ชั่ว ความเชื่อ ข้อนี้เรียกว่า กัมมสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมที่ตนทำไว้เป็นของของตน เหมือนบริโภคอาหารเองก็อิ่มเอง เรียนเองก็รู้เอง^{๕๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงเครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธไว้

๕ ประการคือศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ในส่วนของศรัทธาแปลกันง่ายๆ ว่า ความเชื่อ ถ้าขยายความออกไปก็คือ มีความเชื่อความเลื่อมใส ในคุณพระรัตนตรัย หลักความเจริญข้อนี้ทำให้เราเอามาใช้ตรวจสอบตัวเอง เช่นถามตัวเองว่าเดี๋ยวนี้เรามีศรัทธาแค่ไหน ศรัทธาของเราเจริญเพิ่มพูนขึ้นหรือไม่ คือเชื่อในคุณพระรัตนตรัย เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเท่าไร ถ้าหากเรามีความมั่นใจว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง เราก็จะเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ไปด้วย เมื่อเชื่อฟังเราก็ปฏิบัติได้อย่างมั่นใจ พระองค์สอนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เราก็จะทำความดีละเว้นความชั่ว เพราะฉะนั้นหลักที่จะทำให้เจริญก้าวหน้าอย่างแรกก็จะต้องมีความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระคุณของพระพุทธเจ้าในพระปัญญาตรัสรู้ของพระองค์ ต่อไปก็เชื่อในพระธรรมคำสอนและมั่นในพระสงฆ์ที่โอวาทมาสั่งสอน ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้ ประกาศไว้คำอธิบายนี้สอดคล้องกับข้อสรุปของสมเด็จพระญาณสังวร(สุวฑฺฒโน)ที่ว่า ความศรัทธาหรือความเชื่อ ๔ ประการได้แก่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง เชื่อว่าบุญบาปมีจริงเชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง และเชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำเป็นของตนจริง ความสำคัญอยู่ที่ข้อแรกคือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง เพราะตั้งใจศึกษาพระพุทธศาสนาจนเกิดความรู้สึกว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้เป็นความจริงทุกอย่าง ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยก็จะเกิดตั้งมั่นขึ้นทุกที ที่ทำให้เชื่อมั่นว่าบุญบาปที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้มีจริง ผลของบุญบาปตามที่ตรัสสั่งสอนไว้มีจริง บุญบาปที่ผู้ใดทำไว้ก็เป็นของผู้นั้นจริงตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รวมความว่าทำให้เชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา^{๕๗}

ความเชื่อทางศาสนาพุทธ ระบบความเชื่อและศาสนามีที่มาจากความกลัวของมนุษย์ กลัวในปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ยังไม่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักเหตุผล ระบบศาสนาจึงเป็น

^{๕๖} สมเด็จพระญาณสังวร(สุวฑฺฒโน),หลักพระพุทธศาสนา,(กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖),หน้า ๓๐.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต),เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ,(กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย ๒๕๓๖),หน้า ๓๒.

สิ่งยึดเหนี่ยวที่ใช้สื่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์อธิบายไม่ได้ ระบบความเชื่อจึงเป็นเหมือนมาตรฐานที่ใช้เพื่อเข้าใจตนเอง ผู้อื่นและสังคม^{๕๘}

เมื่อศาสนาพุทธเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน เปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกคนเกิดมาเท่าคัดเทียมกัน มีสิทธิเสมอภาคกัน แต่ที่แตกต่างกันทั้งรูปร่าง ฐานะ ชาติตระกูลตามกำเนิด เป็นเพราะกรรมที่ทำมา แต่ก็สามารถทำดีและได้รับผลของกรรมดีได้ ด้วยการกระทำของตนเอง มิใช่เพราะพระเจ้า ศาสนาพุทธเชื่อว่ากรรมเป็นตัวกำหนดสร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งหลาย กรรมเป็นที่มาของทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อกระทำความดี ผลของกรรมก็จะเกิดจากการกระทำนั้นตามมาไม่ว่าจะกรรมดีหรือกรรมชั่ว กรรมที่กระทำไว้จะยังผลให้มีการเวียนว่ายตายเกิด เป็นสังสารวัฏ เกี่ยวกับความเชื่อตามหลักของศาสนาพุทธ ได้ยึดหลักความเชื่อเรื่องศรัทธา ๔ เป็นบรรทัดฐานในการศึกษา

แสง จันทรงาม กล่าวว่าชาวพุทธควรมีศรัทธา หรือความเชื่อในสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง ประกอบด้วย พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณจริง ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้สำคัญและจำเป็นมาก เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงก็เท่ากับไม่เชื่อพระพุทธศาสนาทั้งหมด

๒. เชื่อกรรม กรรมแปลว่าการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ซึ่งแยกออกเป็น กายกรรม วาจกรรมและมโนกรรม ตลอดเวลาที่ตื่นอยู่ คนทุกคนต้องยอมทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปกติ กรรมแบ่งเป็น ๓ ตามคุณภาพคือ กุศลกรรม เป็นกรรมดี เกิดจากการกระตุ้นใจฝ่ายดี มีเจตนาดี กระทำไปแล้วอำนวยประโยชน์สุขแก่ตนและผู้อื่น อกุศลกรรมเป็นกรรมชั่ว ซึ่งเกิดจากแรงกระตุ้นใจฝ่ายชั่ว มีเจตนาชั่วกระทำไปด้วยความเคยชินโดยไม่มีเจตนา ไม่มีแรงกระตุ้นภายในที่เด่นชัด เช่นการยืม เงิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ในชีวิตประจำวัน

๓. เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำลงไปแล้วไม่ว่าดีหรือชั่ว ย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

๔. เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่าผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ ทุกอย่างเป็นผลแห่งการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ การเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน จะช่วยให้คนรู้จักความรับผิดชอบในตนเอง ไม่โยนความรับผิดชอบไปให้อ่านาภายนอกต่างๆ เช่น ภูตผี เทวดา ฟ้าดิน หรือโชคชะตาในผลที่กระทำดังนี้

๑. เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หลักที่สืบเนื่องมาจากกรรมนั่นเอง แต่อย่าให้เห็นชัดลงไปอีกว่ากรรมดีก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วก็ให้เกิดผลชั่ว

๒. เชื่อว่าบุคคลผู้มีบุญคุณ เช่น บิดามารดามีอยู่จริง บิดามารดาเป็นผู้มีบุญคุณต่อบุตร เพราะเป็นผู้ให้ชีวิตร่างกายแก่บุตร เลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโต อบรมสั่งสอนให้บุตรเป็นคนดี ให้ความรักอันบริสุทธิ์แก่บุตร ฉะนั้นมารดาบิดาจึงมีบุญคุณอย่างสูงแก่บุตร บุตรควรจะสำนึกในบุญคุณ แล้วหาทางตอบแทนในบุญคุณ

^{๕๘} มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔, เรืองอนติถิณธกุมาร, หน้า ๔๐๔.

๓. เชื่อว่าสมณพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตามด้วย

๔. เชื่อว่าโลกหน้ามีอยู่จริง ชาวพุทธควรเชื่อว่าภพภูมิอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ ไม่มีเฉพาะมนุษย์โลกนี้เท่านั้น ยังมีโลกอื่นอีกมากมายที่สัตว์ได้อยู่อาศัย โลกเหล่านั้นไม่จำเป็นจะต้องมีลักษณะเหมือนโลกมนุษย์ทุกอย่าง

๕. เชื่อว่าสัตว์ที่เกิดผุดขึ้น(โอปปาติกะ)มีอยู่จริง หมายถึงสัตว์ที่เกิดผุดขึ้นมาเป็นรูปร่างตัวตนทันที โดยไม่ต้องอยู่ในครรภ์มารดา ก่อน สัตว์ประเภทนี้ได้แก่ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดาและรูปพรหม^{๕๙}

ดวงเดือน พันธุนาวินและคณะ ได้สรุปว่าความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธมามกะที่ดีมี ๓ ชั้นต่อเนื่องกัน คือ

๑. ไตรสรณาคม

๒. กฎแห่งกรรม อเนกชาติ นรก สวรรค์

๓. นิพพาน โดยความเชื่อในไตรสรณาคม คือ การเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริงท่านทรงเป็นผู้รู้และผู้ปฏิบัติชอบ พระธรรมคือความจริงที่ท่านค้นพบและทรงนำมาสั่งสอน ผู้อื่นเราควรเรียนรู้และปฏิบัติตาม พระสงฆ์คือผู้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแพร่แก่ประชาชนตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อ กฎแห่งกรรม เป็นความเชื่อเรื่องผลแห่งการกระทำคือการกระทำดีควรเชื่อว่า ย่อมได้ผลดี ส่วนการกระทำชั่วย่อมได้ชั่ว และยังเชื่อต่อไปว่าผลของกรรมที่บุคคลกำลังได้รับอยู่ในขณะนี้ ย่อมมีทั้งผลของกรรมเก่าในอดีตอันนานไกล และผลของกรรมหรือการกระทำในปัจจุบันหรือในอดีตที่เพิ่มผ่านไปใหม่ๆ สืบจากความเชื่อในเรื่องของสาเหตุและผลที่เกี่ยวเนื่องกับการทำความดี และความชั่วว่าจะส่งผลต่อบุคคลในกาลต่อมา ซึ่งอาจจะเกิดเป็นผลที่เกิดในชาติปัจจุบัน คือชาติเดียวกับที่บุคคลนั้นได้กระทำความชั่วหรืออาจจะเกิดผลในชาติหลังๆ ก็ได้ จึงเป็นเหตุผลสมควรที่พุทธมามกะจะต้องมีความเชื่อเรื่องอเนกชาติของมนุษย์ว่าเราแต่ละคนมีประวัติการเกิดในชาติต่างๆ มากมายย้อนไปในอดีตอันนานไกล นอกจากมีคนส่วนใหญ่ในโลกจะต้องเกิดอีกหลายชาติในอนาคตเรื่องของการรับผลดีผลเสียของการกระทำของตนนั้นทำให้ต้องมีความเชื่อว่านรก และสวรรค์มีจริง ส่วนความเชื่อขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเพราะในศาสนาอื่น ๆ ไม่มีความเชื่อนี้ คือความเชื่อเรื่องนิพพาน ซึ่งความหมายตามตัวอักษรแปลว่า ออกไปแล้วจากต้นเหตุที่เป็นเครื่องร้อยติดไว้กับภพ ไม่มีกิเลส (รัก โลภ โกรธ หลง) และดับทุกข์ทั้งปวง ซึ่งสมควรเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ และควรเชื่อว่าบุคคลเมื่อปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ แล้วอาจบรรลุได้ในชาตินี้โดยไม่จำกัดเพศ ชาติตระกูล หรือฐานะ^{๖๐}

เสนาะ ผดุงนัทร ได้สรุปลักษณะสำคัญของ พระพุทธศาสนาไว้ ๑๔ ประการดังนี้

^{๕๙} แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๖๐} ดวงเดือน พันธุนาวิน และ คณะ, **ความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต, รายงานการวิจัยคณะพัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๒๕๔๐**, หน้า ๓๓.

๑. ฐานะขององค์พระศาสดา ผู้ซึ่งทรงค้นพบความจริง และนำมาสั่งสอนโดยถือว่าความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์
๒. หลักความจริงที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบเป็นหลักการแห่งเหตุผล
๓. คำสอนคือธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับมนุษย์ ต้องเป็นเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ด้วยวิธีการ และสติปัญญาของมนุษย์
๔. แม้จะมีเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อยู่ในคำสอน แต่เมื่อตัดออกไปก็ไม่มีผลกระทบ ต่อพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีหลักการอยู่บนเหตุผล ความดีที่เห็นได้จริง
๕. พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานแห่งประชาธิปไตยที่สำคัญของโลก จึงยังคงมีหลักและวิธีการที่ยั่งยืนสมัยอยู่เสมอ
๖. พระพุทธศาสนายกย่องสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ ไม่นิยมระบบชนชั้นและยังสอนให้มนุษย์ไม่ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหาภายในจิตใจของตน คือ ความโลภ โกรธ หลง อันเป็น บ่อเกิดแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย
๗. พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ไม่ส่งเสริมระบบชนชั้น มีหลักการที่เด่นชัดว่า คนจะดีเลวมิใช่เกิดในตระกูลสูงหรือต่ำ ร่ำรวยหรือยากจน แต่ขึ้นอยู่กับว่ามีศีลธรรมเป็นข้อปฏิบัติ สร้างแต่กุศลกรรม คนจะดีเลวขึ้นอยู่กับกรรมคือการกระทำของตน
๘. พระพุทธศาสนาสอนให้คนมีจิตเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ ที่สำคัญที่สุด ก็คือสอนให้ชำระจิตให้บริสุทธิ์
๙. พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ความชั่วด้วยความดี สอนให้แก้ที่ตัวเราก่อนแล้วจึงสอนคนอื่น
๑๐. พระพุทธศาสนา สอนให้สู้หน้ากับความจริง สอนให้คนรู้จักหาประโยชน์จาก ความจริงไม่ให้ยึดติดในโชติลาภ ความศักดิ์สิทธิ์
๑๑. พระพุทธศาสนา สอนหลักธรรมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรม เป็นใหญ่แม้แต่การที่ทรงประกาศให้ธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ก็นับว่าเป็นการสอนแบบ ธรรมาธิปไตยทั้งนั้น
๑๒. พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักพึ่งตนเองด้วยการประพฤติปฏิบัติแต่คุณธรรมที่ เรียกว่าธรรมที่ทำให้คนเป็นที่พึ่งของตนได้ หลักแห่งการพึ่งตนเองนี้ก่อให้เกิดกฎแห่งกรรมมีความเชื่อ ว่า ความดีช่วยอยู่ที่ตนจะเป็นผู้ลิขิต
๑๓. พระพุทธศาสนา มีเหตุผลที่เหนือกว่าตรรกวิทยา โดยที่พระพุทธศาสนา มี เหตุผลและหลักการที่แน่ชัดกว่า แน่นนอนกว่า
๑๔. พระพุทธศาสนา มีหลักการสอนและกฎเกณฑ์รวมทั้งคำสอนที่เป็น วิทยาศาสตร์เพราะเมื่อเกิดปัญหา คือความทุกข์ พระพุทธองค์ทรงสอนให้สาวกไปหาเหตุว่าเพราะ เหตุผลอะไรเมื่อทราบเหตุก็ย่อมทราบทางแก้ การปฏิบัติตามคำสอน จึงเท่ากับเป็นการแสวงหาเหตุ เกิด และหาทางดับเหตุ ของปัญหานั้น^{๖๑}

^{๖๑} เสนาะ ผดุงฉัตร, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๖),

ศาสนาต่าง ๆ ในโลกนี้ซึ่งมีมากมายทั้งประเภทเทวนิยมนับถือพระเจ้า และประเภทเทวนิยมไม่นับถือพระเจ้าปฏิเสธพระเจ้า ต่างก็มีสาเหตุที่ทำให้เกิดแตกต่างกันไป เช่น ถ้าเป็นประเภทเทวนิยมก็มักจะมีสาเหตุมาจากความเชื่อ ความกลัวต่อพระเจ้า ต่อธรรมชาติความปราศจากความรู้ ความต้องการผลสนองตอบแทน ส่วนประเภทเทวนิยมก็มักจะมีสาเหตุมาจากการคิดหาเหตุผลหรือการกระทำของตนเอง ตัวอย่างเช่น พุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหนึ่งในประเภทเทวนิยมมีสาเหตุที่ทำให้เกิด ความกลัว การคิดหาเหตุผล และความกรุณา

ความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาหนึ่งก็คือ ลักษณะคำสอนที่เด่นของพระพุทธศาสนา พุทธศาสนามีลักษณะคำสอนเด่นหรือพิเศษแตกต่างจากศาสนาอื่นหลายประการ เช่น

๑. มีลักษณะคำสอนเป็นมนุษยนิยม (Humanism) พุทธศาสนา ปฏิเสธอำนาจลึกลับและศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ หรือการรอมลลดบันดาลของเทพเทวาและของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ แต่สอนเน้นที่ตัวมนุษย์เอง ที่จะต้องพัฒนา ที่จำต้องรับผิดชอบต่อตัวเองโดยพฤติกรรมคือการกระทำ การกระทำหรือกรรมของตนเองจะเป็นผู้ลบล้างผลต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นแก่ชีวิตของตนเอง หลักมนุษยธรรม หลักมนุษยธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมความเป็นมนุษย์ พุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษย์ เพื่อมนุษย์ และสอนโดยมนุษย์ ยกย่องมนุษย์ว่าเป็นมนุษย์ ให้เลิกถือชั้นวรรณะ แต่ให้ถือการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ

๒. มีลักษณะคำสอนเป็นสัจนิยม (Rationalism) คำสั่งสอนของพุทธศาสนาล้วนเป็นสัจธรรม เป็นความจริงแท้ เช่น คำสอนเรื่องไตรลักษณ์ อริยสัจ ปฏิจ্ঞสมุปบาท พุทธศาสนามองโลกในแง่ของความจริง บางแห่งพูดถึงเรื่องทุกข์ ก็มีใจว่ามองโลกในแง่ร้ายเป็นทุกข์ หรือบางครั้งอาจจะกล่าวถึงสุขบ้าง ก็มีใจว่ามองโลกในแง่ดีเป็นสุขนิยม

๓. มีลักษณะคำสอนเป็นเหตุผลนิยม (Rationalism) พุทธศาสนาสอนไม่ให้เชื่ออะไรง่ายๆ อย่างมง่ายไร้เหตุผล พุทธศาสนาเป็นศาสนาวิทยาศาสตร์สมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุผล จึงยอมไม่ได้ที่จะให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนหูเบา หรือเชื่อแบบมืดบอด (Blind Faith) ขาดเหตุผลขาดปัญญา ไตร่ตรอง ต้องใช้เหตุผลใช้ปัญญาใคร่ครวญให้รอบคอบเสียก่อนจะปลงใจเชื่อดังข้อความปรากฏในมหาปริณิพานสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสเตือนพระสาวกไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องราวจากใครก็อย่าฟังเชื่อง่ายๆ

๔. มีลักษณะคำสอนเป็นสันตินิยม (Pacifism) พุทธศาสนาสอนไว้ว่า “นักถิ สันติ ปะรัง สุขัง(ขุ.ธ) สุขอื่นเสมอด้วยความสงบไม่มี” ความสงบสันติสุขจะเกิดขึ้นได้ในโลกก็จะต้องไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยพุทธศาสนาสอนให้มีความเมตตากรุณาต่อกันและกันชนิดที่เป็นสากล การแบ่งพรรคแบ่งพวกแบ่งเหล่าแบ่งชาติแบ่งศาสนา และในแง่สัตว์โลกด้วยกันซึ่งร่วมกฎธรรมชาติเดียวกันคือ ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน จึงถือว่าเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ด้วยกันก็ให้แผ่เมตตาเมตตากรุณานั้นแก่สัตว์ทุกประเภท ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น เมื่อมีความเมตตากรุณาต่อกันเช่นนี้ ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลก็จะเกิดขึ้นแก่กันและกัน สันติภาพก็จะเกิดขึ้นแก่โลก เพราะพุทธศาสนาเป็นสันตินิยมเช่นนี้

๕. มีลักษณะคำสอนเป็นปฏิบัตินิยม (pragmatism) หลักคำสอนของพุทธศาสนาที่เรียกว่า พุทธธรรม นั้น จะสำเร็จประโยชน์สุขแก่สังคมและตนเองได้ ไม่ใช่สักว่าเรียนรู้ หรือรู้เฉยๆ เท่านั้น จำเป็นต้องแสดงออกทางพฤติกรรมคือการนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ได้รับผลดี

๖. มีลักษณะคำสอนเป็นธรรมาธิปไตย (Supremacy) พุทธศาสนาสอนเน้นให้ถือธรรมเป็นใหญ่เป็นสำคัญ ให้ถือการกระทำด้วยปรารถนาความถูกต้องตามเหตุผลตามความเป็นจริงตามสมควร เป็นที่ตั้งเป็นประมาณ เป็นการแสดงออกหรือการกระทำไปเพราะเห็นแก่ความถูกต้องชอบธรรมอย่างที่ว่า “ทำดีเพราะเห็นแก่ความดีหรือทำดีเพื่อความดี” ไม่หวังผลตอบแทนหรือการโฆษณา ล้วนแต่เป็นตัวอย่างของลักษณะคำสอนเป็นธรรมาธิปไตย^{๖๒}

ความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา เชื่อในกฎแห่งกรรม กรรมหมายถึงการงาน หรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่า หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจดำเนินการกระทำที่ไม่มีเจตนาก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม^{๖๓}

ในเรื่องกรรมนี้พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญของเจตนาเป็นสำคัญ มีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ, เจตยิตฺวา กम्मํ กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา” แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกาย วา ใจ^{๖๔}

๓.๓.๓ ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผีอยู่กับสังคมไทยมานาน และจะอยู่กับสังคมไทยตลอดไป ต่างแต่บทบาทอาจลดลงบ้าง เพราะมีความเชื่ออื่นๆเข้ามาทำหน้าที่แทน เช่น ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามไม่ว่าบ้านเมืองจะเจริญเติบโตไปถึงไหน วิวัฒนาการหรือวิบัติอย่างไร ความเชื่อเรื่องผีจะไม่สูญไปจากสังคมไทย ความเชื่อเรื่องผีจะไม่สูญไปจากสังคมคน^{๖๕}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๖ ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏได้เหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ตายาย ผีเรือน ผีहां เรียกคนที่ตายไปแล้วว่าผี^{๖๖}

ผีกระสือ เป็นผีชนิดหนึ่งที่ถือว่าเข้าสิงในตัวผู้หญิงชอบกินของโสโครก, ผีกระหังผีชนิดหนึ่งที่ถือว่าเข้าสิงในตัวผู้ชาย เชื่อกันว่าเดิมเป็นผู้ชายที่เรียนวิชาเวทย์มนต์อาคมแก่กล้าขลัง ก็มีปีกมีหางจะไปไหนก็ใช้กระดิ่งต่างปีก สากดำข้าวต่างขา สากกระเปือต่างหาง ชอบกินของโสโครก ผีตายทั้ง

^{๖๒} คุณ โทษันต์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๖-๘.

^{๖๓} พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๗.

^{๖๔} อดทน.(บาลี) ๒๒/๖๓/๓๙๕.

^{๖๕} มาลา คำจันทร์, ผีในตำนาน, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คเวิร์ม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐

^{๖๖} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๗๓๕

กลมหญิงที่ตายในขณะที่ลูกยังอยู่ในท้อง, ฝิตายโหง คนที่ตายผิดธรรมดาโดยอาการร้ายเช่นถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย,^{๖๗}

ผี คืออะไร สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือได้ให้ความหมายไว้ว่า ผี หมายถึง สภาพหลังความตายซึ่งโดยรวมแล้วดำรงสภาพเป็นวิญญาณที่ไม่มีตัวตน แต่อาจแสดงฤทธิ์ให้เห็น เป็นคนหรือสัตว์ต่างๆ ได้ตามต้องการ มีฤทธิ์อำนาจมากกว่าคน ไม่ให้คุณหรือให้โทษแก่ผู้ใด แต่จะให้คุณเมื่อได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือและผีจะให้โทษเมื่อถูกทำให้โกรธ^{๖๘}

ฝิตายโหง^{๖๙} เป็นผีดุร้าย เป็นผีที่คนกลัวกันมาก เป็นผีที่ตายบูปบิบ ตายโดยไม่ทันรู้ตัว ตายไปแล้วแต่วิญญาณไม่ยอมรับว่าตายก็เลยปรากฏเป็นรูปร่าง เป็นตัวตนตามหาร่างกาย อาจไม่ได้ตั้งใจจะหลอกหลอนทำร้ายใคร แต่การปรากฏตนของฝิตายโหงก็มักจะเล่นเอาคนขวัญหนีดีฝ่อไปตามๆกัน ฝิตายโหงมักจะกลายเป็นผีเฮี้ยนผีฮ้ายได้ง่ายหากเราจัดการงานศพไม่ถูกต้อง ดีไม่ดีกลายเป็นผีร่อนเร่แหวก

ฝิตายพราย^{๗๐} เป็นผีผู้หญิง ตายเมื่อคลอดลูก หากตายทั้งแม่ทั้งลูกจะเรียกว่าฝิตายกรรม คือตายทั้งหมด พรายเป็นผีแฝงแรงเร้นชนิดหนึ่ง

ผีเสื้อ ผีโพง^{๗๑} เป็นเรื่องสนุกสนาน แต่ออกจะยุ่งๆและสับสนอยู่บ้างระหว่างผีสองพวกนี้ ผีโพงคือผีชนิดหนึ่งที่สิงอยู่กับคนเพศหญิง กล่าวกันว่า การเป็นผีโพงนั้นมีสาเหตุหลายประการ เช่น สืบมาจากตระกูล เป็นมาจากเสาเรือนรับของจากผีโพงมาแล้วและกลายเป็นผีโพงในภายหลัง เป็นเพราะวิบากกรรมของตนเอง เป็นต้น

ผีโพง ชอบกินของขาว เช่นขาวเลือดขาวปลา แต่ที่ชอบมากที่สุดคือขาวจากเขียด จะสังเกตได้ว่าใครเป็นผีโพง ในตอนกลางวันให้ดูที่จมูก ซึ่งจมูกของคนที่เป็นผีโพงถ้าดูไกลๆจะเป็นสีแดง ถ้าดูใกล้จะมีเส้นเลือดสีแดงใสผ่านไปมาจนมองเห็นได้ชัดเจน

ผีโพงจะเที่ยวออกหากินในเวลากลางคืน โดยมากจะเป็นคืนข้างแรม ที่เรียกกันว่าเดือนมืด เวลาที่ออกหากินก็คือหลังเที่ยงคืนไปแล้วเมื่อแน่ใจว่าทุกคนทุกบ้านเข้านอนกันหมดเสียก่อนโดยเว้นระยะ ๗ วันหรือ ๑๕ วัน หญิงที่เป็นผีโพงนั้นเมื่อถึงเวลาแล้วก็จะทนอยู่ไม่ได้ต้องออกไปหากิน แม่สาวผีโพงที่นั่นคุยกับคนรักอยู่เมื่อถึงเวลาและเห็นคนรักเผลอก็จะเอาคนโทหรือหมอน มาตั่งแล้วเอาผ้าคลุมกำบังให้เห็นเป็นตนเองแล้วจะออกไปหากิน ผีโพงที่นอนอยู่กับสามีก็จะเอาเสื้อเอาหมอน มาพรางแทนตนแล้วออกไปหากินเสมอ

ผีปู้ย่า^{๗๒} คือ ผีของบรรพบุรุษของเราเอง เป็นผีฝ่ายดี เชื่อกันว่าผีปู้ย่าจะคอยปกปักรักษาเราอยู่ตลอด แต่ก็มีข้อแม้ว่าเราต้องเป็นคนดีไม่ทำอะไรนอก luân ก่อ ก่อ ไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น หากเราเป็นคนนอกกรอบ คือไม่ประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีที่คนส่วนมากเขายึดถือว่าดี ผีปู้ย่าจะเพิกเฉยเรา ไม่คุ้มครองดูแลเรา หนักยิ่งไปกว่านั้น

^{๖๗} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๗๓๕.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

^{๗๑} อ้างแล้ว, หน้า ๘๓.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

ท่านจะลงโทษเราผู้ปู้ยามักจะนับสายตามบรรพบุรุษทางแม่ ไม่นับทางพ่อทั้งนี้เป็นเพราะแต่ก่อนแต่เดิม แต่งงานแบบเขยเข้าบ้าน คือผู้ชายไปอยู่บ้านผู้หญิง เรียกกันว่าไปเอาผีข้างหน้าหมายความว่าผู้ชายออกจากครอบครัวเดิมเข้าไปสู่ครอบครัวใหม่ ผีเดิมของผู้ชายละทิ้งไว้ในครอบครัวเดิม ไปเข้าสู่อำนาจของผีใหม่ คือผีฝ่ายภรรยาหากเป็นเรื่องหนักหนาสาหัส เรื่องรุนแรง เช่นป่วยหนัก ถูกเคราะห์มีเภทภัยลามมาถึงตัว เราจำเป็นต้องพึ่งพาอำนาจผีปู้ยาของเราเป็นการเฉพาะ ก็กลับไปประกอบพิธีกรรมเองที่เรือนพ่อแม่ แต่ส่วนมากเราไม่ต้องเดินทางไปเองหรอก พ่อแม่เรารู้ว่าเรื่องราวมันรุนแรงเกินผีปู้ยาฝ่ายเมียเราจะดูแลแก้ไขได้ พ่อแม่ก็จะมารับเอาไปประกอบพิธีกรรมเอง

ผีเรือน^{๗๓} หรือผีหอผีเรือนและกลุ่มผีเรือนมักประกอบไปด้วยผีปู้ยา ผีหม้อข้าวเตาไฟรวมไปถึงผีหัวกระไดเป็นต้น

ผีหัวกระได ดูแลรักษาบริเวณบันได ส่วนตรงนี้ของบ้านเรือนมักเป็นที่หมิ่นเหม่ อาจเกิดอุบัติเหตุตกกระไดขาหักได้ง่าย อีกอย่างหนึ่งก็คือหากมีโจรร้ายชายลักจู่โจม ส่วนที่คนร้ายจะสัมผัสเรือนเป็นอันดับแรกก็คือบันได เขาสร้างผีหัวกระไดขึ้นมาก็คงเพื่อขอความคุ้มครองป้องกันเกี่ยวกับโจรร้ายชายลักอย่างที่ว่านี้ด้วย คือขอให้คนบนเรือนอย่าตกกระไดขอให้คนร้ายหมายร้ายพ่ายแพ้ต่ออำนาจของผีหัวกระได ให้มันตกไปแข่งหักขาหัก อย่าให้มันทันได้เข้าเรือน

ผีเรือนคือผีที่เกิดจากดวงวิญญาณของพ่อแม่ผู้เป็นหัวหน้า ครอบครัวที่ล่วงลับไปแล้ว โบราณท่านว่าเรือนมีผี กฎมีพระซึ่งหมายความว่าผีเรือนเป็นสิ่งสถิตประจำอยู่ทุกครัวเรือน

ผีหม้อหนึ่ง จัดเป็นผีฝ่ายดี บางท้องถิ่นก็เรียกว่า ผีหม้อหนึ่งบางถิ่น เรียกว่าปู้ยาหม้อหนึ่ง เชื่อกันว่าผีหม้อหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผีปู้ยา แต่ผีปู้ยาไม่มาอยู่ประจำที่หม้อหนึ่งแต่จะมาลงสิงหม้อหนึ่งให้ข้าวเป็นครั้งคราวเมื่อลูกหลานเชิญลง แต่บางทีก็เป็นผีต่างหาก อยู่ประจำที่หม้อหนึ่งให้ข้าวเป็นผีตนหนึ่งในกลุ่มผีเรือน อันได้แก่ผีปู้ยาผีเตาไฟ และผีหัวขันได

ผีเจ้านาย^{๗๔} คือผีที่มาประทับทรงเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆของชาวบ้านชาวเมือง แต่ไม่ใช่ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมืองหรือผีปู้ยา พื้นฐานของผีเจ้านายมีอยู่ว่า ในชาติก่อนนั้นจะต้องเป็นวีระบุรุษหรือนักรบซึ่งมีกรรมบางอย่างทำให้ไม่อาจไปเกิดหรือเสวยภพภูมิอื่นได้ เมื่อมีผู้สร้างศาลให้ก็มาสถิตอยู่ที่ศาลนั้นและจะช่วยเหลือชาวบ้านโดยการเข้าสิงม้าขี่หรือคนทรง แล้วทำกิจกรรมต่างๆ

ผีเจ้าที่^{๗๕} จัดเป็นผีฝ่ายดี มักเรียกกันแต่ว่าเจ้าที่ บางทีก็เรียกเป็นคำซ้อนว่า เจ้าที่เจ้าแดน หมายถึงผีที่สถิตอยู่ ณ บริเวณนั้นๆเช่นบริเวณบ้าน บริเวณป่าเขา เป็นต้น

ผีขุนน้ำ ไม่ปรากฏรูปร่างตัวตนว่าเป็นอย่างไร เป็นกลุ่มผีที่เฝ้ารักษาต้นน้ำลำธาร ไม่ใช่ผีโดดเดี่ยวเดียวดายแต่หมายเอาผีหลายตนที่อาจสิงสู่อยู่แถวต้นน้ำนั้นๆ แต่เดิมอาจเป็น ผีโป่งผีป่าหรือผีดุร้ายนานามาก่อนก็ได้ ต่อมาชาวบ้านสร้างศาลให้อยู่อาศัยแถวต้นน้ำนั้นเอง แล้วอัญเชิญมาสถิตศาลมอบหมายให้ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาต้นน้ำลำธาร ผีเคยร้ายเลยกลายเป็นผีดี^{๗๖}

^{๗๓} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๓๑.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๙.

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

ความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจและวิญญาณถ้าผีปอบเข้าสิงใคร จะกินตับไตไส้พุงจนตาย ต้องหาหมอผีมาขับไล่เวลาถึงงานมงคลในบ้าน จะต้องบอกกล่าวให้ผีเรื่อนรู้เสียก่อน มิฉะนั้นผีเรื่อนจะโกรธ ทำให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานาทุกๆ ปีจะมีการเลี้ยงผีปูด เพราะเชื่อว่าจะทำให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขถ้าผีลอกให้หันกับไปทางผี ผีจะกลัวและหนีไป

๑. ผีบ้าน แต่ละหมู่บ้านในภาคอีสานจะนับถือผีประจำหมู่บ้านที่เรียกว่าผีปูด ผีปูดเป็นผีที่คอยดูแลรักษาป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ที่จะมากระทำแก่คนในหมู่บ้าน ทุกๆ ปีจะมีการเลี้ยงผีปูดที่ดอนปูด ดอนปูดคือเขตหวงห้ามเพราะเป็นศาลที่ผีปูดสิงสถิต ส่วนใหญ่ดอนปูดมักจะเป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่อายุนับร้อยปี เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากไปตัดไม้หรือยิงนกภายในบริเวณดอนปูด ผีปูดจะโกรธและบันดาลให้ชีวิตประสบแต่อัปมงคล ในพิธีเลี้ยงผีปูดนั้นเจ้าจะเป่าปี่กรเพราะเจ้าเป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับผีปูดเมื่อถึงวันเลี้ยงผีบ้าน ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานไปร่วมในพิธีเช่น ข้าวต้ม ไข่ต้ม ไก่ต้ม เหล้าขาว ปั่นข้าว ข้าวดำ ข้าวแดง กล้วย น้ำอ้อย น้ำตาล

๒. ผีนาหรือผีตาแฮก เป็นผีที่ทำหน้าที่อารัก্ষผืนนา คอยอำนวยความสะดวกให้ชาวล้านดงมน้ำ ปลา อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนคอยคุ้มครอง ระวัง ภัย ให้มีสุขภาพดีเหมาะในการทำงาน ผีตาแฮกจะสถิตอยู่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา นาแปลงใดที่ตาแฮกสถิตชาวนาจะยกคันทนาให้สูงขึ้นก่อนจะลงมือทำนาจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน การเลี้ยงผีตาแฮกนั้นจะกระทำกันในวันพฤหัสบดีอาหารที่นำไปเช่นผีตาแฮกได้แก่ ไก่ต้มเหล้าขาว แกลบ ข้าวต้มมัด ไข่ต้ม ข้าวดำ ข้าวแดง กล้วย น้ำอ้อย น้ำตาล เมื่อเลี้ยงตาแฮกเสร็จแล้วชาวนาก็จะปักดำข้าวกล้าในนาแปลงที่ตาแฮกอยู่ก่อนเพื่อเป็นการเสี่ยงทายความอุดมของข้าวในนา

๓. ผีเชื้อหรือผีบรรพบุรุษ เป็นผีเครื่องญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษยังไม่ได้ไปเกิด ยังคงคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลานของตนอยู่ แต่ถ้าหากลูกหลานประพฤติไม่ดีไม่เหมาะสม ผู้เชื่อก็จะโกรธบันดาลให้เจ็บป่วยลูกหลานจะต้องทำการขอขมาจึงจะหายโกรธเมื่อถึงวันโกน วันพระหรือวาระที่ทำบุญข้าวสากในเดือนสิบและข้าวประดับดินในเดือนเก้า ลูกหลานจะต้องให้ทานอุทิศส่วนกุศลไปให้

๔. ผีปอบ ผีปอบก็คือคนที่เป้นผี เข้าไปสิงในร่างกายของคนอื่นเรียกว่า ผีปอบเข้า เพื่อที่จะกินตับไตไส้พุงของคนคนนั้น บางครั้งคนที่ถูกผีปอบเข้าจะถึงแก่ชีวิตหากไม่มีหมอผีมาขับไล่ผีปอบที่สิงสถิตอยู่ให้ออกไป สาเหตุที่จะทำให้คนเป็นปอบนั้นมีอยู่ ๒ ประการคือ

๑. เกิดจากการเรียนเวทมนตร์คาถาต่างๆ เช่น เล่นหยาแฝดอยู่ยงคงกระพัน แล้วเวทมนตร์คาถานั้นแก่กล้าจนเกินไป หรือประพฤติดปฏิบัติผิดข้อห้ามของเวทมนตร์นั้นๆ ผลที่สุดก็กลายเป็นผีปอบ

๒. เกิดจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หากพ่อหรือแม่เป็นปอบเมื่อตายไปผีปอบจะรีบบอกจากร่างไปสิงสถิตบุคคลที่อยู่ใกล้และบุคคลนั้นจะกลายเป็นปอบทันทีเมื่อผีปอบเข้าสิงร่างใคร บุคคลนั้นจะมีอาการชักกระตุกตื่นทุรนทุราย ส่งเสียงร้องโหยหวนน่ากลัว ญาติพี่น้องต้องไปตามหมอผีมาทำพิธีขับไล่ผีปอบ โดยการใช้หาวยวิเศษหรือทางกระเบนและใช้ว่านไฟเหน็บหรือจี้ลงไปตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย เมื่อผีปอบหนีไม่ได้ก็จะออกปากบอกว่าตนเป็นใคร มาจากไหน แล้วจึงออกจากร่างไป แต่ในบางรายถ้าผีปอบนั้นมีคาถาแก่กล้ากว่าหมอผีปอบนั้นก็เลยไม่ยอมออก คน

ที่ถูกผีปอบเข้าก็จะตายหากแก้ไขไม่ทันเป็นที่น่าสังเกตว่าคนที่ถูกผีปอบเข้ามีส่วนมากจะเป็นคนป่วย คนอ่อนแอ และคนขวัญอ่อน^{๗๗}

ผีปูดาคือ ผีของปู่ของตาที่เป็นบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วของชาวบ้าน เมื่อเวลาตั้งบ้านเรือน ชาวบ้านมักจะอัญเชิญผีปู่ตามาคุ้มครองรักษาคนในบ้าน โดยการสร้างศาลให้เป็นที่อยู่ในหมู่บ้าน เมื่อถึงเวลาจะมีการเลี้ยงโดยการเอาอาหารคือ หมู ไก่ และเหล้ามาเซ่นไหว้^{๗๘} การเลี้ยงผีปูดาคะกระทำในระหว่างเดือนหกหรือเดือนเจ็ดของทุกปีก่อนจะลงมือทำนา สถานที่เลี้ยงปูดาคือดอนปู่ตา ซึ่งเป็นสถานที่ปู่ตาสงสถิตย์อยู่ โดยชาวบ้านจะเลือกป่าไม้ใกล้หมู่บ้านปลูกหอหรือโหง-ให้ปู่ตายุ ผู้ที่ดูแลศาลปู่ตาและเป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างปู่ตากับชาวบ้านคือ “เฒ่าจ้ำ” ใครทำผิดประเพณี ปู่ตาโกรธก็จะบอกผ่านเฒ่าจ้ำไปยังบุคคลที่กระทำผิด ปู่ตาต้องการให้ชาวบ้านปฏิบัติตามอย่างไร ก็จะบอกผ่านเฒ่าจ้ำไป^{๗๙}

ผีเป่า ผีเป่าคือคนที่กลายเป็นผีดิบเพราะชอบกินตับคน ตับสัตว์ หรือชอบกินอาหารสดอาหารคาวผีเป่าจะออกหากินในเวลากลางคืนโดยเฉพาะในคืนเดือนมืดที่ตรงกับวันพระมักจะออกหากินคนที่เป็นผีเป่าจะมีแสงออกที่จมูกทั้งสองข้าง

ผีเรือน คือผีที่รักษากันเชื่อสืบต่อกันมาว่า บ้านทุกบ้านมีผี ถ้าคนในบ้านประพฤติดีต่อผี ผีก็จะช่วยคุ้มครอง ถ้าทำไม่ดี ผีก็จะโกรธและก่อให้เกิดทุกข์ภัยต่าง ๆ ลั ก ษ ณะ ท ำ ง ภู มิ ปัญญาของไทยในเรื่องนี้ ทำให้มองเห็นว่าคนไทยเชื่อว่าในโลกนี้มีผีแต่คนสัตว์และพรหมไม่เท่านั้น แต่ยังมีภูติผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็เท่ากับเป็นโลกทัศน์เชิงภววิทยาของคนไทย และขณะเดียวกันก็มีผลต่อจริยศาสตร์หรือการดำรงชีวิตของเราด้วย นั่นคือ การนำไปสู่เรื่องความเชื่อเรื่องผีของชาวเหนือและชาวอีสานในบ้านเรือนที่มีคนอยู่อาศัย นอกจากมีปู่ย่าตายายแล้ว ก็ยังมีผีเรือนอยู่ด้วย ผีเรือนนั้นตามคติและประเพณี ว่าสิงสถิตย์อยู่ทางภาคอีสานสมัยโบราณ และในบางแห่งในชนบทอีสานปัจจุบัน เขานอนกันในเรือนเป็นสัดส่วนไม่มีผากัน นอกจากกันเป็นห้องเล็กสำหรับลูกสาวและลูกเขยนอนเป็นเฉพาะ ซึ่งเขาเรียกว่า ส้วมและไม่มีใครกล้าละลากล้างชื้อเข้าไป ด้วยเป็นการผิดผี เพราะฉะนั้นแต่เดิมชื้อเป็นที่อยู่ของผีเรือนก็อาจเป็นไปได้^{๘๐}

ความเชื่อเรื่องผี ผีหรือภูติผีเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ ผีหรือวิญญาณตามความคิดและความเชื่อของคนไทยทั่วไปแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท^{๘๑} คือผีดีกับผีร้าย ผีดีคือผีที่ตามปกติจะไม่หลอกหลอนใคร แต่ถ้าถูกรบกวนมากหรือคนปฏิบัติไม่ถูกต้อง เช่น ไม่เซ่นไหว้ตามประเพณีก็อาจสำแดงตนให้ปรากฏได้ ผีดีมีหลายชั้นหลายระดับ ที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ได้แก่ ผีเรือน ผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ ส่วนผีร้ายคือผีที่เที่ยวหลอกหลอนและสร้างความหวาดกลัวให้แก่

^{๗๗} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม(จำปาทอง),พระพุทธานากับภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๕), หน้า ๖๕.

^{๗๘} สุเทพ สุนทรเกษม, “ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า ๑๔๓

^{๗๙} จารุวรรณ ธรรมวัตร,คติชาวบ้านอีสาน,หน้า ๑๙-๒๐

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๖๖

^{๘๑} วรภรณ์ ตูนา,โลกทัศน์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๔๓),หน้า ๑๔๑.

มนุษย์ ฝักร้ายก็แบ่งออกได้หลายประเภท ได้แก่ฝัตายโหงฝัبوب ฝักระสือ ฝัฆมดและฝัเปรต ความเชื่อเรื่องภูตผีหรือวิญญาณก็ไปกลมกลืนกับพื้นฐานเดียวกับภาคอื่นด้วย คือคนไทยส่วนมากมีความเชื่อเรื่องผีและเทวดามาก จะเห็นได้จากเมื่อเกิดความเดือนร้อนหรือแก้ปัญหาไม่ตก จะหันไปพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นหลัก ผีและเทวดาจะเข้ามามีบทบาทต่อมนุษย์มากที่สุด ผีที่สำคัญๆ คือ

๑. ผีดำ เป็นผีที่มีบทบาทและมีความสำคัญมากกว่าผีอื่น ในเรื่องวิถีชีวิตตลอดจนพฤติกรรมทางสังคม ล้วนแล้วแต่ผูกพันอยู่กับผีดำทั้งสิ้น ผีดำหรือผีเรือนชาวอีสานหมายถึงผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษที่เคารพนับถือ เมื่อจะมีงานหรือมีพิธีสำคัญในบ้านเมืองของตนเอง หรือบุคคลในครอบครัวจะเข้าสู่พิธีสำคัญ เช่นการแต่งงานก็จะต้องมีการบอกกล่าว เพื่อความสุขความเจริญในชีวิต ผีดำในเรื่องนี้ปรากฏในรูปพิธีกรรม พิธีกรรมเลี้ยงผีดำจะกระทำเพื่อขอความช่วยเหลือ เช่นช่วยแก้ปัญหาให้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยและเลี้ยงขอบคุณที่อำนวยความสะดวกให้สำเร็จ

๒. ผีแถน มนุษย์เชื่อว่าผีแถนหรือผีฟ้ามีความยิ่งใหญ่กว่าผีทั้งหลายและมีลักษณะเป็นเทพมากกว่าผีและถือว่าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งต่างๆและเชื่อว่าไยก่อนมนุษย์สามารถติดต่อกับพระยาแถนได้ มนุษย์เชื่อว่าพระยาแถนมีหน้าที่ให้ฝนแก่มนุษย์ ดังนั้นจึงต้องจัดพิธีกรรมเพื่อเป็นการเตือนพระยาแถนให้ทราบ ว่าชาวบ้านชาวเมืองต้องการฝนเพื่อการเพาะปลูก เช่นพิธีจุดบั้งไฟขอฝน การล่าผีฟ้าเพื่อเพื่อรักษาโรค แม้แต่การส้องหรือเสี่ยงทาย เพื่อค้นหาสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจรู้หรือพบเห็นได้

๓. ผีมหะศักดิ์หลักเมืองฝับ้านฝัเมือง มีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของบ้านเมืองในฐานะเป็นผู้คอยปกป้องคุ้มครองรักษาบ้านเมืองให้สงบ จึงมีการเช่นสรวงบวงสรวงพลีและมักจะทำควบคู่ไปกับการเช่นสรวงผีดำ ความเชื่อเกี่ยวกับผีมหะศักดิ์หลักเมืองที่คอยดูแลรักษาความสงบและคุ้มครองความปลอดภัย

๔. ผีวิญญาณบรรพบุรุษ ชาวอีสานเชื่อว่าเมื่อพ่อแม่หรือบรรพบุรุษตายไปแล้ว ดวงวิญญาณยังเป็นสัมภเวสีคือแสวงหาที่เกิดไปๆมาๆ ยังบ้านเรือนของลูกหลานเพื่อคอยปกป้องคุ้มครองบ้านเมือง และดูแลความสุขทุกข์ของลูกหลานให้ได้รับความผาสุกอยู่เสมอ ดังนั้นชาวอีสานจึงมีประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีการเช่นสรวงบวงสรวงพลีครั้งใดก็จะเชิญมารับเครื่องสังเวยทุกครั้ง^{๔๒}

จากความเชื่อเรื่องผีประเภทต่างๆและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเช่นสรวงบวงสรวงพลีต่อผีที่ปรากฏในเรื่องบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)ของชาวอีสานนั้น เป็นการยืนยันได้ว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนชาวอีสาน ซึ่งอยู่มากับศาสนาพุทธโดยตลอด และยังคงมีการเชื่อและนับถือกันอย่างเหนียวแน่น トラบจนทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามพระพุทธรูปศาสนาก็ยังสอนเกี่ยวกับความจริงอันสูงสุด และเรื่องทางโลกอื่นๆในขณะที่ความเชื่อเรื่องผีและเวทย์มนต์มุ่งเฉพาะเรื่องทางโลก ในแง่ของความเป็นอยู่ประจำวันมากกว่า ความเชื่อเรื่องผีและเวทย์มนตร์ที่เห็นชัดเจนที่สุดในการทำหน้าที่ทางสังคม คือการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือป่วยเป็นเวลานานๆซึ่งทำให้กลมกลืนกับพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะทำหน้าที่คนละด้านกัน กล่าวคือพุทธศาสนาทำหน้าที่เรื่องทีนอกเหนือจากการใช้ชีวิตประจำวัน ส่วนความเชื่อเรื่องผีและเวทย์มนตร์จะทำหน้าที่ในทางโลก

^{๔๒} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์,สินไซ, หน้า ๑๗๐-๑๗๒

โดยตรงจากผลการศึกษาข้างต้นพบว่า ความเชื่อเรื่องผียังมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ด้วยดีตลอดมา ในเรื่องบุญเดือนเก้ามีกล่าวถึงเรื่องผีที่สำคัญ ได้แก่ผีดำซึ่งเป็นผีที่ชาวอีสานมีความเชื่อว่าเป็นผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษที่ตนเคารพนับถือ เมื่อจะประกอบพิธีอันสำคัญก็จะเลี้ยงผีดำเพื่อขอความช่วยเหลือ ผีแถนคนส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นผีฟ้า เป็นผีที่มีอำนาจเหนือกว่าผีทั้งหลาย เป็นผีผู้สร้างโลกรวมทั้งสรรพสิ่ง และเชื่อว่าผีแถนเป็นผู้ให้ฝนแก่มนุษย์ ผีมหัศจรรย์หลักเมืองหรือผีบ้านผีเมือง ถือว่าเป็นผีที่มีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของบ้านเมืองในฐานะผู้คอยปกป้องคุ้มครองบ้านเมืองให้สงบร่มเย็น และผีวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งชาวอีสานมีความเชื่อว่ามีพ่อแม่หรือบรรพบุรุษตายไปแล้ว ดวงวิญญาณก็จะยังวนเวียนไปมาเพื่อคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุขอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นชาวอีสานจึงยังคงปฏิบัติต่อผีด้วยดีจนทุกวันนี้

ผีปู้ตา หมายถึงภูติผีคุ้มครองหมู่บ้าน ทางภาคอีสานเรามีคำพูดติดปากสืบทอดกันมาจนทุกวันนี้ คือคำว่า ผีสงเทวดา ซึ่งเมื่อแปลแล้วไม่ว่าแยกคำหรือรวมคำมีความหมายเดียวกันคือ ผี ผีคือสิ่งลึกลับที่มีสภาพเกินคน ดังนั้นตามปกติผีจึงมีอำนาจอยู่เหนือคนอาจทำคนให้ได้ดีหรือให้ได้ร้ายก็ได้ ไทยแต่เดิมนับถือผี ถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังนับถืออยู่ พระอินทร์ พระพรหม และพระอะไรต่อพระอะไรก็เป็นผี พระเจ้าหรือ พระเป็นเจ้าก็เป็นผี โดยเหตุที่ท่านเหล่านี้เข้าใจกันว่าอยู่บนฟ้า สูงลิบขึ้นไปบนโน้น ไทยแต่เดิมจึงเรียกท่านเป็นคำรวมว่า ผีฟ้า ภายหลังเมื่อไทยนับถือพระพุทธศาสนา แล้วก็เปลี่ยนเป็นเรียกท่านว่า เทวดาและเรียกว่าที่อยู่ของท่านว่า สวรรค์ และมีคำเติมเอาไปซ้อนเข้าคู่เป็น สวรรค์ชั้นฟ้า

ส่วนคำว่า สง แปลว่า ผีและเป็นผีที่สถานภาพสูงกว่าผีฟ้า(เทวดา)ทั่วไปในภาษาไทย ใหญ่คำว่า สง หมายถึง พวกพรหมอีกความหมายหนึ่ง คือ ความศักดิ์สิทธิ์ เราพอจะจำแนกผีออกเป็นประเภทต่างๆ อย่างกว้างๆ คือ

๑. สง คือ ผีระดับชั้นพรหม ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาของมนุษย์มาก

๒. ผีฟ้า มนุษย์ไม่ค่อยสนใจท่านเท่าไรนัก นอกจากมีความเคารพนับถือท่านนั้น นานๆ จึงมีการบูชาสังเวทนต์สักที ในเทศกาลพิเศษเป็นบางครั้งคราวเท่านั้น เช่น เมื่อวันปีใหม่ เมื่อทำบุญครอบใหญ่และเรื่องปั้นเมฆเสกคาถาและจุดบั้งไฟ

๓. เป็นผีจำพวกอยู่ต่ำลงมาจากเมืองฟ้า แต่ว่ามีลักษณะเหลื่อมล้ำกันอยู่ คือจะว่าเป็นครึ่งเทวดาก็ได้ เพราะอยู่ในอากาศบ้าง บนต้นไม้บ้าง เป็นต้น และมักเรียกกันเป็นเทวดา เช่นอากาศเทวดา รุกขเทวดานอกนั้นยังมีผีที่เป็นชั้นหัวหน้า เป็นใหญ่อยู่ในแผ่นดิน ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นที่เฉพาะและมีชื่อเรียกไปตามลักษณะของท้องถิ่นที่ท่านสิงสถิตอยู่เป็นเจ้าที่ เจ้าทุ่ง เจ้าพ่อ เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น เรียกว่าเจ้า แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ หรือเป็นนายในภาษาไทยเดิม แต่ในภาษาไทยปัจจุบันเรียกท่านว่า เทพารักษ์ หรืออารักษ์เทวดา แปลว่า ท่านเป็นเทวดามีหน้าที่คุ้มครองดูแล โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ท่านเป็นใหญ่อยู่ผีจำพวกเจ้าผี คนมักปลุกเป็นศาลให้ท่านอยู่จะได้สะดวกแก่การบูชาและเซ่นสังเวทนต์ ถ้าไม่มีใครสร้างศาลให้อยู่ ท่านก็สิงสถิตของท่านตามเรื่อง ณ ที่ใดที่หนึ่งในท้องถิ่นอันเป็นเขตแดนของท่าน

๔. พวกผีในฐานะอันดับต่ำสุด คือ จำพวกผีเลว เลว แปลว่า สามัญในคำไทยเดิม ผีเหล่านี้รวมเรียกกันหมดกันว่าผีร้าย ซึ่งตรงข้ามกับผีดี หรือผีฟ้า ผีร้าย มีอำนาจเพียงสำแดง

เดชให้คนกลัวและตกใจ เรียกว่า ผีหลอก คำฟ้องอยู่ในตัวผีว่าทำอะไรเราไม่ได้ นอกจากจะหลอก คือทำให้เราเข้าใจผิดหรือสำคัญผิดไปเท่านั้นเองปู่เจ้าตาคอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรงและถือเรามีความศักดิ์สิทธิ์ ใครจะละเมิดหรือลบหลู่ไม่ได้ และชาวบ้านจะสร้างศาลไว้ให้ท่านสถิต โดยทั่วไปตามคตินิยมจะปลูกศาลทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เพราะถือว่าเป็นทิศมงคล บางคนจะจัดผีเชื่อบ้านอยู่ในประเภทผีชั้นที่สอง คือ ผีฟ้า บางคนจัดอยู่ประเภทที่สามคือ ผีอารักษ์เทวดา และบางคนจัดท่านอยู่ประเภทแรกคือ สาง หมายถึง พรหม รวมความแล้วท่านจัดเป็นผีที่มีบารมีให้คนเคารพยำเกรงส่งคมพลอยอยู่ได้อย่างสันติสุข นับได้ว่าสามารถจับเข้าลักษณะภูมิปัญญาไทยก็ได้อีกลักษณะหนึ่ง^{๘๓}

ผีนาหรือผีตาแฮก เป็นผีที่ทำหน้าที่อารักษ์ผืนนา คอยอำนวยผลให้ข้าวกล้างาม น้ำปลาอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนคอยคุ้มครอง วัว ควาย ให้มีสุขภาพดีเหมาะในการทำงาน ผีตาแฮกจะสถิตอยู่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา นาแปลงใดที่ตาแฮกสถิตชาวนาจะยกคันนาให้สูงขึ้นก่อนจะลงมือทำนาจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน การเลี้ยงผีตาแฮกนั้นจะกระทำกันในวันพฤหัสบดี อาหารที่นำไปเช่นผีตาแฮกได้แก่ ไก่ต้มเหล้าขาว แกลบ ข้าวต้มมัด ไข่ต้ม ข้าวดำ ข้าวแดง กล้วย น้ำอ้อย น้ำตาล เมื่อเลี้ยงตาแฮกเสร็จแล้วชาวนาก็จะปักดำข้าวกล้าในนาแปลงที่ตาแฮกอยู่ก่อนเพื่อเป็นการเสี่ยงทายความงอกงามของข้าวในนา^{๘๔}

ตามความเชื่อของชาวอีสาน ผีตาแฮกก็คือนางยักษ์ในตำนานดังกล่าวนั่นเอง ซึ่งเป็นผีเผ่านา เมื่อชาวบ้านหักร้างถางพงแปรสภาพเป็นที่นาแล้ว ก็จะอัญเชิญผีตาแฮกมาเป็นผู้รักษานา และข้าวกล้า ทุกปีก่อนจะลงมือทำนาเจ้าของที่นาจะทำพิธีเลี้ยงตาแฮกเสียก่อน และเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วจะแบ่งข้าวให้ตาแฮกสักระยีน(เกวียนจำลอง)^{๘๕}

สรุปความเชื่อ เรื่อง ผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ ผีย่า ผีปู่ตา ผีนาผีตาแฮก ผีตายทอกลมหรือแม้กระทั่งคนที่ตายไปแล้วล้วนเป็นความเชื่อของแต่ละคนเราทั้งนั้น บางคนพอความมืดเข้ามาจะมีอาการกลัวผีขึ้นมา หรือไม่บางความเชื่อก็จะเชื่อว่ามีผีตามหลังมาขณะที่เดินไปคนเดียวในความมืดหรือป่าช้า ความเชื่อตรงนี้จึงวิเคราะห์ได้ว่า ความเชื่อเกิดจากความกลัว หรือไม่ความเชื่อเกิดจากผลกระทบที่ได้กระทำไว้แต่ชาติก่อน ผลกรรมนั้นจึงตามมาในชาตินี้

๓.๓.๔ ความเชื่อทางด้านความตาย

ความหมายของคำว่า “ตาย” การที่จะบอกว่าผู้ใดถึงแก่ความตายเป็นเรื่องที่ไม่ซับซ้อนมากนักบุคคลใดไม่หายใจ หัวใจหยุดเต้น ตัวแข็ง ไฟธาตุแตก ก็บอกได้ทันทีว่าบุคคลนั้นถึง “แก่ความตาย” แต่ด้วยความก้าวหน้าทางการแพทย์ในปัจจุบัน ทำให้การแบ่งแยกความเป็นกับความตายซับซ้อนขึ้นกล่าวคือเมื่อถึงภาวะที่หัวใจและปอดของบุคคลหนึ่งหยุดทำงานก็จะเกิดภาวะขาด

^{๘๓} พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม(จำปาทอง),พระพุทธรูปศาสนากับภูมิปัญญาไทย,หน้า ๖๒-๖๔

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๖๕

^{๘๕} พระมหาประหยัด ปณฺญาวโร(สุนนท์), จริยธรรมที่ปรากฏล้ากลอน,หน้า ๑๓๑.

ออกซิเจนไปเลี้ยงสมองกระแสประสาทในสมองสิ้นสุดลง(electrical activity of the brain ซึ่งสามารถตรวจสอบด้วยเครื่อง EEG ได้) ความตายจริงจะเกิดขึ้นหลังจากนั้นไม่นานนัก อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางการแพทย์และความก้าวหน้าทางเครื่องมือช่วยชีวิตปัจจุบันสามารถช่วยปั๊มหัวใจและปอดของบุคคลผู้นั้นให้กลับทำงานตามหน้าที่ได้ใหม่ บุคคลผู้นั้นจะสามารถดำรงชีวิตยืนยาวต่อไปด้วยเครื่องช่วยชีวิตต่างๆ (life-Sustaining equipment) แม้ว่าสมองของบุคคลผู้นั้นได้รับความเสียหายจากภาวะการขาดออกซิเจนไปเลี้ยงแล้วเขาผู้นี้ยังคงรับอาหาร รับออกซิเจนตามกระบวนการทางแพทย์และการรักษาพยาบาลได้ รวมทั้งยังขับถ่ายของเสียได้ด้วย ชีวิตที่ดำรงอยู่แบบนี้เป็นชีวิตที่ยังไม่ตายตามนัยทางสรีรวิทยา(Physiological Sense) ดังนั้นการตัดสินว่าผู้ใดตายหรือไม่ตายโดยวิธีทางการแพทย์อันทันสมัยเช่นนี้ทำให้เกิดการถกเถียงกันมาในแง่การเยียวยารักษา จริยธรรม และกฎหมาย ซึ่งยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน^{๘๖}

ความตาย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับใคร ยิ่งถ้าเป็นคนที่เรารัก เช่น ญาติสนิท มิตรสหาย พี่น้อง ภรรยา สามี ย่อมเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ สั่นคลอนความรู้สึกของเรา ครอบครัว และสังคมที่ผู้ล่วงลับมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อยู่อย่างแนบแน่น ความตาย คือการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในช่วงวาระสุดท้ายที่นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงชีวิตในช่วงอื่นๆ ในอดีตผู้คนมีความไม่รู้ในเรื่องนี้ จึงก่อให้เกิดความกลัว ความหวาดหวั่น ทำให้ไม่ได้เตรียมตัวและทำใจเมื่อมีการตายเกิดขึ้น^{๘๗}

มนุษย์ คือสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มีการจัดการกับความกลัวและความไม่เข้าใจเกี่ยวกับความตาย เมื่อมีคนตายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด หรือสังคมที่ผู้ตายเกี่ยวข้องอยู่ การสวดพระอภิธรรม เมื่อถึงเวลากำหนด พระสงฆ์ ๔ รูปเข้านั่งยังอาสนะเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพพึงจุดธูปเทียนหน้าหีบศพก่อน ต่อมาจุดที่โต๊ะหมู่บูชา ประกอบพิธีไหว้พระรับศีลแล้ว จึงอาราธนาธรรม(ตั้งคำอาราธนาอยู่ในบทที่ ๕/๔)พร้อมกันนั้นเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาหน้าตู้พระอภิธรรมเพื่อเป็นการอาราธนาสวดพระอภิธรรมจบที่ ๑ เมื่อถึงเวลาจะสวดจบที่ ๒ ก็จุดธูปบูชาที่หน้าตู้พระอภิธรรมเป็นนิมิตหมายแห่งการอาราธนาสวดจบที่ ๒ และเมื่อจะสวดจบที่ ๓ เจ้าภาพก็จุดธูปบูชาที่หน้าตู้พระอภิธรรมเพื่อเป็นนิมิตหมายแห่งการอาราธนาสวดจบที่ ๓ การถวายเครื่องไทยธรรมและทอดผ้า เมื่อพระสงฆ์สวดจบเสร็จแล้ว เจ้าภาพพึงนำสิ่งของที่ถวายพระ เช่น ดอกไม้ธูปเทียนหรือเครื่องไทยธรรมหรือสิ่งของอย่างอื่นนอกจากผ้าหรือใบปวารณา(ยกเว้นผ้าและใบปวารณาก่อน) มาวางไว้หน้าพระแต่ละรูปเป็นลำดับ การฌาปนกิจศพ นิยมมีการทอดผ้ามหาบังสุกุล ในการนี้โดยมากเจ้าภาพนิยมเชิญแขกผู้ใหญ่ผู้มีเกียรติขึ้นทอดและให้แขกผู้มีเกียรติสูงสุดซึ่งจะเป็นผู้ประชุมเพลิงหรือวางดอกไม้จันทน์คนแรกนั้น เป็นผู้ขึ้นทอดคนหลังสุด ผ้าที่ทอดถือว่าเป็นผ้ามหาบังสุกุล นอกจากนั้นยังเคารพเจ้าภาพที่เป็นญาติผู้ตายอีกด้วย พิธีเกี่ยวกับการทำศพ การ เกิด แก่ เจ็บ

^{๘๖} ศรีเรือน แก้วกังวาน,จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย,พิมพ์ครั้งที่ ๘(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,๒๕๔๕), หน้า ๖๔๑.

^{๘๗} สุจิตต์ วงษ์เทศ,ทุ่งกุลลา”อาณาจักรเกลือ”๒,๕๐๐ ปี,(กรุงเทพมหานคร : มติชน,๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

ตาย เป็นสิ่งที่รวมชาติกำหนดมาสำหรับชีวิตมนุษย์ทุกรูปนามโดยเท่าเทียมกัน ดังมีคำกล่าวที่ว่า “มรณัง อนตโต” คือ เราจะล่วงพ้นความตายไปไม่ได้

๓.๓.๕ ความเชื่อเรื่องโชคลาง

โชคลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นอันบอกเหตุร้ายหรือเหตุดีสังคมไทยมีความยึดมั่นในเรื่องโชคลางมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นประเพณียึดถือปฏิบัติหรืองดเว้นอยู่ทั่วไป เช่น

-รูปธรรม ของสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต คือยึดถือว่ารูปลักษณะเป็นสิ่งที่กำหนดว่าดีหรือไม่ดี คนมีไฟมีปานตรงไหนจะบอกลักษณะดีไม่ดีแก่เจ้าตัว

-ความฝัน บอกเหตุร้าย เช่น ฝันว่าถูกงูรัดถือว่าดีจะได้เนื้อคู่ ฝันว่าฟันหักจะมีคนตาย เป็นต้น

-เหตุการณ์และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น แมวดำวิ่งข้ามโรงศพเป็นกลางไม่ดีหรือมีต้นไม้ขวางทางจะพบศัตรู เป็นต้น^{๔๔}

ความเชื่อเรื่องโชคลางต่าง ๆ ในเรื่องความเชื่อเรื่องโชคลางต่าง ๆ ของผู้คนนั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “โชค น. สิ่งที่น่าผลมาให้โดยคาดหมายได้ยาก เช่น โชคดีโชคร้าย มักนิยมใช้ในทางที่ดีเช่นนายแดงเป็นคนมีโชค ส่วน “ลาง” มีความหมายว่า “ลาง น. เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นอันบอกผลร้ายหรือผลดี เช่น ลางดีลางร้าย, แต่มักจะนิยมใช้ในทางร้าย เช่น เขาพูดเป็นลาง “ลาง” คือว่าโชคเป็นผลที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ลางเป็นสิ่งที่บอกเหตุก่อนผลจะเกิด ตัวเหตุนี้โดยทั่วไปจึงนิยม ใช้กล่าวติดกันว่า “โชคลาง” คำเต็มของ “ลาง” คือลางสังหรณ์

การถือโชคลางมี ๒ แบบ คือ แบบที่เป็นข้อห้าม (tabu) และแบบข้อบังคับให้ทำ (Obligatory Acts)

๑. การถือข้อห้าม (Tabu) การถือข้อห้าม หมายถึงการงดเว้นไม่กระทำหรือไม่แตะต้องไม่เข้าใกล้อะไรบางอย่าง เพราะเชื่อว่าถ้าขึ้นกระทำ ผู้กระทำจะได้รับโทษหรือผลเสียอะไรบางอย่าง อันเนื่องมาจากพลังลึกลับที่แฝงอยู่ในสิ่งนั้นๆ ข้อห้ามเหล่านั้นบางอย่างก็พอจะมองเห็นว่ามีเหตุผลอยู่บ้าง แต่บางอย่างก็มองไม่เห็นเหตุผลใดๆ ข้อห้ามที่ไม่มีเหตุผล ถ้าขึ้นทำเข้าจะเกิดเสียดจัญไรที่ชาวอีสานเรียกว่า “ชะล่า” หรือ “ชิตขวาง” ดังจะเห็นต่อไปนี้

- ไม่ควรสร้างบ้านเรือนในที่วัดร้างหรือสร้างค่อมพระธาตุ เจดีย์
- ไม่ควรถมบ่อน้ำแล้วสร้างบ้านเรือนคร่อม
- ไม่ควรขุดคอไม้ใหญ่ และรื้อจอมปลวกแล้วสร้างบ้านเรือนคร่อม
- ไม่ควรสร้างบ้านเรือนคร่อมหนองน้ำที่แห้งแล้ว
- ไม่ควรรื้อเรือนสองหลังมาปลูกเป็นหลังเดียว

^{๔๔} พระมหาประคัตต์ อคฺคปญฺโญ(ช่วงแสง), ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์, **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

๒. ข้อบังคับให้ทำ (obligatory acts) มีกิจกรรมบางอย่างที่คนจะต้องทำเพื่อความ เป็นสิริมงคลและเพื่อแก้ “ซีด” ที่เกิดจากการละเมิดข้อห้ามต่างๆแล้ว กิจกรรมเหล่านี้บางอย่างก็ พอจะมีเหตุผลอยู่บ้าง แต่บางอย่างก็ไม่มีเหตุผล ตัวอย่าง เช่น

- คนตกต้นไม้ตาย ช้างแทงตาย เสือกัด งูขบตาย ควายขวิดตาย ตายแต่อยู่ใน ท้องไม่รู้ว่า เป็นหญิงหรือชาย ควรอาบน้ำให้หมดจดเสียก่อนแล้วไปนิมนต์เอาพระภิกษุหรือ สามเณรมาปลงกรรมฐานเสียก่อนแล้วจึงเอาเข้าบ้านได้

- ก่อนเผาศพ ควรล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว

ความเชื่อเรื่องโชคลาง โชคลาง คือ ลักษณะของพฤติกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการ คิดเชิงไสยศาสตร์ ที่ผู้ฝึกฝนเชื่อว่า อนาคตหรือผลลัพธ์ของเหตุการณ์บางอย่าง สามารถดลบันดาล ให้เป็นได้ด้วยพฤติกรรมที่กำหนด ความเชื่อเกี่ยวกับ “โชคดี” และ “โชคร้าย” ก่อให้เกิดความเชื่อ โชคลางมากมาย เช่น ความเชื่อที่ว่าถ้าจิ้งจกร้องทักก่อนเดินทางออกจากบ้านจะมีโชคร้ายเป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วความเชื่อเรื่องโชคลาง สามารถอธิบายได้โดยใช้คำศัพท์ทางศาสนาซึ่งทำให้นักกึ่งชาคติ* หลายคนให้ความเห็นว่า ทุกศาสนาคือความเชื่อโชคลางทั้งสิ้น โดยนิยมความเชื่อโชคลางนั้นว่า จะไม่วางอยู่บนฐานของเหตุผล ความเชื่อหลายความเชื่อเกิดจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ ความเป็นเหตุเป็นผล หรือสถิติ ความเชื่ออีกจำนวนมากเกิดจากความกลัวที่แสดงออกในรูปของ ความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อในเหตุการณ์เหนือจริง การยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากความเชื่อเรื่องโชคลาง บุญมี แท่นแก้ว^{๘๙} ได้ยกหลักคำสอนในกาลามสูตรไว้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ตรวจสอบความรู้ที่มาจาก ๒ แหล่ง คือ

๑. ความรู้ที่เกิดขึ้นโดยอ้อม ได้แก่ สุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา

๒. ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรง ได้แก่ ภวามยปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ที่ ถูกต้อง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสสอนชาวกาลามะว่า^{๙๐}

๑. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
๒. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการสืบทอดกันมา
๓. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
๔. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก
๖. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
๗. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล

* Sceptic : Skeptic นักวิมตินิยม นักกึ่งชาคติ : คนที่เชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจรู้ ได้ วิมตินิยมและนักวิมตินิยมนี้ เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการคิดเชิงปรัชญากล่าวคือ ๑)ความเชื่อพื้นฐานเดิมๆ (Dogmatism) ๒)ลังเล สงสัย กังขา หรือฉงนในความเชื่อเดิมๆ(วิมตินิยม)๓)แยกแยะ ตรวจสอบตามนัยวิภาษวิธี (Dialects)และ๔) ได้ข้อสรุปใหม่เกิดขึ้น.

^{๘๙} บุญมี แท่นแก้ว, ญาณวิทยา(ทฤษฎีความรู้), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ , ๒๕๔๓), หน้า ๔๗.

^{๙๐} อก.ติก.๒๐/๕๐๕/๒๔๑.

๘. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

๙. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้

๑๐. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือที่ท่านสมณนี้ เป็นครูหรืออาจารย์ของเรา ต่อเมื่อใดเข้าใจด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้น

สรุปความเชื่อนี้เป็นเรื่อง ความเชื่อถือเฉพาะบุคคล จะถือหรือไม่ถือความคิดเห็นยังขัดแย้งกันแต่ละคนก็มีเหตุผลของตน ความเป็นไปในวิถีชีวิตมนุษย์ต้องขึ้นอยู่กับอิทธิพลโชคชะตาฟ้าลิขิต ไม่มีทางที่ตนจะหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าในทางดีหรือร้ายก็ตาม ดังนั้นผู้ที่เชื่อถือมากจนเกินไปก็ปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรม ไม่ชวนขวยที่จะฉวยโอกาสเมื่อโชคอำนวยมาถึง และไม่พยายามหลีกเลี่ยง หรือแก้ไขเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น ให้บรรเทาเบาบางลง ถือเสียว่าไม่มีอะไรช่วยได้ ต้องเป็นไปตามดวงชะตาหรือพรหมลิขิต ส่วนพวกที่ไม่เชื่อให้ความเห็นว่า ความเชื่อไม่นำมอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์หรือทำให้โชคดีหรือโชคร้ายได้ แต่พวกเขายังเชื่อว่ามนุษย์จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับ การกระทำและความมานะพากเพียรของเขาเอง ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรและการกระทำที่ดี โชคดีจะบังเกิดแก่เขา ถ้าความเกียจคร้านและประพฤติชั่ว โชคร้ายก็จะมาปรากฏนอกจากนั้นปัญญาเป็นสิ่งที่สร้างมนุษย์ให้เจริญและสุข ถ้าขาดปัญญาความสุขความเจริญก็ไม่มีดังนี้

สรุปแนวความเชื่อจากความเชื่อที่คนโบราณได้รักษาไว้เป็นกรอบในการปฏิบัติตนโดยมีความศรัทธาซึ่งมีประโยชน์ต่อชุมชน และสังคม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นการยกระดับจิตใจของคนตามหลักในทางพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของหมู่บ้านชนบทอีสาน

ความเชื่อเป็นเรื่องของความเชื่อถือเฉพาะบุคคลจะถือหรือไม่ถือความคิดเห็นยังขัดแย้งกันแต่ละคนก็มีเหตุผลของตน ความเป็นไปในวิถีชีวิตมนุษย์ต้องขึ้นอยู่กับอิทธิพลโชคชะตาฟ้าลิขิต ไม่มีทางที่ตนจะหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าในทางดีหรือร้ายก็ตาม ดังนั้นผู้ที่เชื่อถือมากจนเกินไปก็ปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรมไม่ชวนขวยที่จะฉวยโอกาสเมื่อโชคอำนวยมาถึง และไม่พยายามหลีกเลี่ยง หรือแก้ไขเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น ให้บรรเทาเบาบางลง ถือเสียว่าไม่มีอะไรช่วยได้ ต้องเป็นไปตามดวงชะตาหรือพรหมลิขิต ส่วนพวกที่ไม่เชื่อให้ความเห็นว่า ความเชื่อไม่นำมอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์หรือทำให้โชคดีหรือโชคร้ายได้ แต่พวกเขายังเชื่อว่ามนุษย์จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับ การกระทำและความมานะพากเพียรของเขาเอง ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรและการกระทำที่ดี โชคดีจะบังเกิดแก่เขา ถ้าความเกียจคร้านและประพฤติชั่ว โชคร้ายก็จะมาปรากฏนอกจากนั้นปัญญาเป็นสิ่งที่สร้างมนุษย์ให้เจริญและสุขถ้าขาดปัญญาความสุขความเจริญก็ไม่มีดังนี้

๓.๔ คติที่ได้ในประเพณีบุญเดือนเก้า

ในสังคมไทยอีสานมีเอกลักษณ์เด่นอีกอย่างหนึ่งของชาวอีสานคือมีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความกตัญญูสูง ให้ความเคารพนับถือต่อบุพการีให้ความเคารพผู้มีพระคุณและผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก จะได้ยินผู้มีอายุน้อยกว่าเรียกผู้สูงอายุในเกือบทุกพื้นที่ว่า "พ่อใหญ่" "แม่ใหญ่" ที่ใช้เรียกชื่อผู้สูงอายุแทนการเรียกชื่อ กับคนที่รู้จักและไม่รู้จัก มีความหมายว่า "ผู้มีพระคุณ" คนอีสาน ระลึกเสมอว่า ผู้สูงอายุ เป็นผู้มีพระคุณต่อทุกคน เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์การดำรงชีวิต และเป็นผู้

ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ชนรุ่นหลังเสมอมา

การที่ทดแทนบุญคุณแก่บรรพชน คือความกตัญญู การรับรู้คุณรู้อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำไว้ให้แก่ตน ตรงข้ามกับกตัญญูที่ไม่รู้จักบุญคุณของใคร เราชาวพุทธรู้จักความกตัญญูรู้จักบุญคุณของผู้อื่นที่ได้ทำดีให้แก่ตนก่อนแล้วต้องหาทางตอบแทน เพราะกตัญญูนั้นพระองค์ทรงตรัสว่าเป็นเครื่องหมายของคนดีที่เดียวดังพุทธพจน์ที่ว่า “นิมิตต์ สาธุรูปานํ กตัญญูกตเวทิตา” ความกตัญญูกตเวทิตาเป็นเครื่องหมายของคนดีเราต้องกตัญญูต่อใครสิ่งใดบ้าง ตามหลักของศาสนาให้เราแสดงความกตัญญูต่อสิ่งต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะบุคคลสัตว์สิ่งของธรรมชาติพอสรุปได้ดังนี้

๑. กตัญญูต่อบุคคล
๒. กตัญญูต่อสัตว์
๓. กตัญญูต่อสิ่งของ
๔. กตัญญูต่อบุญ
๕. กตัญญูต่อตนเอง

กตัญญู หมายถึง รู้ อุปการะที่ท่านทำให้ตน รู้คุณของท่าน คนรู้คุณคน หาได้ยาก พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ว่า “บุพการีชน และกตัญญูชน คนทั้งสองนี้ หาได้ยาก” บุพการี คือคนที่ทำคุณให้ก่อน ได้แก่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ กตัญญูกตเวทิตา คือคนที่รู้อุปการะของเขา แล้วตอบแทนได้แก่ ลูกศิษย์ (ลูกมักไม่ห่วงใยพ่อแม่ ศิษย์ไม่สนใจครูบาอาจารย์) บุพการี หมายถึง คนทำอุปการะก่อน คือเรายังไม่ได้ช่วยเหลืออะไรเขา แต่เขาช่วยเหลือเราก่อน การช่วยนั้นภาษาทางศาสนาเรียกว่า “อุปการะ” คนประเภทนี้ เช่น มารดาบิดาเพราะท่านเป็นบุพการีของบุตร อุปการะแก่บุตรมาก่อน คือได้ทะนุถนอมเลี้ยงดูมาตั้งแต่ลูกยังอยู่ในครรภ์ ในตอนนั้นเรายังไม่เคยช่วยท่านทำอะไรเลย เพราะฉะนั้นในสำนวนไทยเราเมื่อเอ่ยคำว่า “บุพการี” จึงมักจะรู้กันว่าหมายถึง “มารดาบิดา” นอกจากมารดาบิดาแล้วยังมีอีกแต่เป็นรายย่อย เช่น คนมีน้ำใจบางคน พอเห็นคนอื่นได้รับความทุกข์ก็ชิงออกปากให้ความช่วยเหลือก่อนที่ผู้นั้นจะไหว้วาน อย่างนี้เรียกว่า “บุพการีชน” ในทางพระศาสนา ท่านผู้เป็นบุพการีที่ยิ่งใหญ่ของมหาชน ก็คือพระบรมศาสดา ได้ทรงอุทิศสัพเพทธานุภาพ ประดิษฐานพระศาสนาไว้ให้ชนรุ่นหลัง โดยที่คนเหล่านั้นยังไม่เคยทำคุณประโยชน์แก่พระองค์เลย^{๙๑}

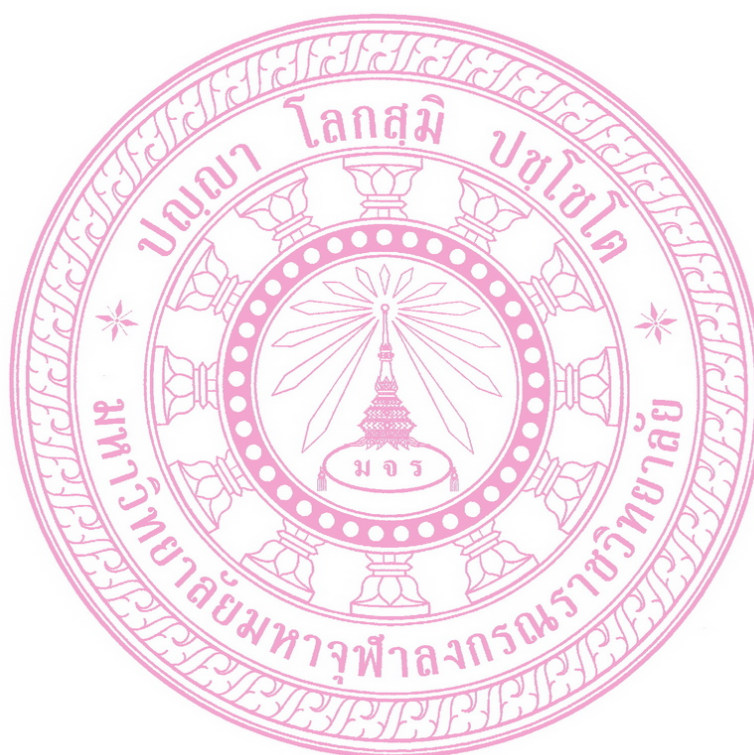
กตัญญูกตเวทิตา ความจริง คำว่า “กตัญญูกตเวทิตา” แยกเป็นสองความหมาย คือ “กตัญญู” หมายถึง คนที่รู้อุปการคุณที่คนอื่นทำแก่ตน ส่วนคำว่า “กตเวทิตา” หมายถึง คนที่รู้แล้วและตอบแทนคุณท่านด้วย^{๙๒}

ชาวอีสาน เป็นชนที่ให้ความเคารพนับถือและปฏิบัติตน เป็นพุทธมามะกะที่ดียึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่ในอดีตจนมาถึงปัจจุบันดังจะเห็นได้จากการ ทุกเทศกาลสำคัญของไทย ชนชาวไทยอีสานจะตั้งกองกฐิน ผ้าป่าไปทอดถวายพระที่บ้านเกิด เพื่อนำรายได้ไปสร้างวัดและบูรณะ ปฏิสังขรวัดวาอารามต่างๆที่บ้านเกิดเมืองนอนของตนเองเป็นเนืองนิจ คนอีสานเมื่อไปเยี่ยมเยือนเพื่อนบ้าน

^{๙๑} บุญมี แท่นแก้ว, ญาณวิทยา(ทฤษฎีความรู้), หน้า ๙๒.

^{๙๒} บุญมี แท่นแก้ว, ความจริงของชีวิต(Meaning of Life), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๓.

ต่างกัน สิ่งแรกที่จะมองเห็นคือวัดวาอารามหากหมู่บ้าน แห่งหนตำบลใด มีวัดวาอาราม และพระอุโบสถ (สีม)สวยงาม จะเป็นที่เชิดหน้าชูตาของหมู่บ้านนั้นๆ ฉะนั้นเมื่อวันสำคัญของการทำบุญเดือนเก้าจึง เป็นวันที่ลูกหลานจะได้แสดงความเคารพ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เป็นวันที่คนเราได้ทำบุญทำทานเพื่อแผ่อาหารให้กับเหล่าสัตว์เดรัจฉาน เพื่อนร่วมโลกของเรา และเป็นวันที่ชาวบ้านจะได้เข้าวัด ทำบุญรักษาศีล และได้พบปะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวบ้านด้วยกัน และคนในครอบครัวก็จะได้สร้างสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

บทที่ ๔

อิทธิพลของความเชื่อในพิธีบุญเดือนเก้าที่มีต่อสังคมชาวอีสาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องความเชื่อในพิธีบุญเดือนเก้าที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อสังคมชาวอีสานในการสืบสานจารีตประเพณีต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมที่คงไว้และยังได้ศึกษาคุณค่าอิทธิพลของความเชื่อในพิธีบุญเดือนเก้า ซึ่งเป็นหนึ่งในประเพณีในฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งมีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมอีสานเป็นอย่างมาก ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวอีสาน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้นจึงมีความเชื่อมโยงส่งผลถึงข้อปฏิบัติในวิถีชีวิตของคนชาวอีสานทั้งด้านพิธีกรรมและประเพณีโดยได้ศึกษาถึงอิทธิพลและคุณค่าที่มีต่อประเพณีชาวอีสานตามหลักการแห่งพิธีกรรม ตามทัศนะของนักวิชาการด้านต่างๆดังนี้

๔.๑ อิทธิพลที่ส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิต

ชาวอีสานเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด คนเราเมื่อยังไม่สิ้นอาสวะหรือบรรลุนิพพานจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้ และในแต่ละภพแต่ละชาติอาจจะเกิดในกำเนิดต่างๆ ตามกรรมที่ตนได้กระทำไว้ ความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดนี้ เป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากผลแห่งกรรม ที่ปรากฏอยู่ในนิทานชาดกซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวอีสานเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในกลอนลำต่อไปนี้^๑

พันชาตินั้น มาเกิดเป็นกวางดำ หากินน้ำชายเขา เลียบภูสองข้าง
นายพรานนำไปห้าง ดิดคอดินบ่หลุด นกไขชูดอกให้ ไปได้ดังเดิม
นกไขนั้น กะหากแม่นสารีบุตร นายพรานคือเทวทัต ผู้เหี้ยวนำใช้
เป็นสินไซคราวนั้น พระโคเฝ้าพ่อ ท้าวสีโหสังข์ทองหากเป็นสองหน่อเจ้านาเฝ้าหน่อ
พระองค์ผู้หนึ่งนั้น นามชื่อโมคคัลลาน์ กับอานนท์ บ่วงเทียมเจ้า

ไอสด บุตรมารศรี. ๒๕๓๘ : ๑๖๔ : เคน ดาเหลา

ความเชื่อในพิธีบุญเดือนเก้ามีบทบาทสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวอีสานมานานเช่นเดียวกับศาสนาพุทธ โดยบางความเชื่อได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนอีสานและยังมีอิทธิพลส่งผลกระทบเป็นอยู่ของชาวอีสานด้วย ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในแต่ละจังหวัดทั้งภาคอีสานที่ถือปฏิบัติจนเป็นแนวจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน ดังเช่น จารีตสิบสองคองสิบสี่ ดังนี้

๑.อิทธิพลส่งผลต่อการดำรงวิถีชีวิต คือประเพณีเดือนเก้าบุญข้าวประดับดินเป็นการทำบุญที่อุทิศบุญกุศลให้แก่ญาติที่ตายไป โดยการห่อข้าวปลาอาหารและของขบเคี้ยวต่างๆ เป็นห่อๆ แล้วนำไปถวายทานบ้าง แขว่นไว้ตามต้นไม้ตามบริเวณกำแพงวัด การทำบุญด้วยการให้ทาน

^๑ พระมหาประหยัด ปณฺณวโร(สุนนท์), “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน” ,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย :มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๒),หน้า ๑๗๖.

รักษาศีล ด้วยอาศัยข้าวประดับดินเป็นมูลเหตุเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” สาเหตุที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า เพราะมีกำหนดทำกันจนเป็นประเพณีในเดือนเก้า^๒

๒. อิทธิพลของความเชื่อเรื่องโชคลาง

การถือโชคลาง (Superstition) หมายถึง ความเชื่อถือและการปฏิบัติที่ไม่มีเหตุผลหรืออาจมีเหตุผลในอดีต การถือโชคลางมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับไสยศาสตร์ เพราะเป็นความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับอำนาจลึกลับอะไรบางอย่างเหมือนกัน การถือโชคลางจึงมีอิทธิพลต่อชุมชนในแง่การสืบต่อกันมาโดยมีสมาชิกของชุมชนแต่ละคนเป็นผู้ควบคุมกันและกัน ไม่มีผู้เชี่ยวชาญพิเศษคอยทำหน้าที่แบบ “หมอไสยศาสตร์”^๓

ความเชื่อโชคลาง จึงเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงไสยศาสตร์ ที่ผู้ฝึกฝนเชื่อว่าอนาคตหรือผลลัพธ์ของเหตุการณ์บางอย่าง สามารถถูกบันดาลให้เป็นไปได้ด้วยพฤติกรรมที่กำหนด แนวคิดเกี่ยวกับโชคดีและโชคร้ายก่อให้เกิดอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมากมาย เช่นการที่ถูกจิ้งจกร้องทัก ก่อนเดินทางออกจากบ้านจะมีโชคร้าย เป็นต้นประเพณีไทยบางประเพณี จึงเกิดจากอิทธิพลของความเชื่อเรื่องโชคลาง ในลักษณะของการถ้อยที่ถ้อยอาศัยของสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับวิถีชีวิตมนุษย์ด้านการบอกกล่าวหรือเป็นการยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตมนุษย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นคุณหรือโทษต่อตนเองและครอบครัว

๔.๒ อิทธิพลที่ส่งผลต่อประเพณีและพิธีกรรม

อิทธิพลที่ส่งผลต่อประเพณีและพิธีกรรมในสังคมความเป็นอยู่คือ พิธีการทำบุญข้าวประดับดิน (บุญเดือนเก้า) ชาวบ้านถือเอาวันแรม๑๓ ค่ำเป็นวันโสม (รวม) ในวันนี้ชาวบ้านจะเตรียมอาหารหวานคาวจิบหมากพลูและมวนบุหรี่ไว้ทำบุญทำทาน อาหารหวานคาวที่เตรียมไว้ต้องทำให้มากพอที่จะแบ่งเป็นสี่ส่วนได้ เพราะอาหารส่วนที่หนึ่งใช้เลี้ยงดูกันเองภายในครอบครัว อาหารส่วนที่สองนำไปแจกจ่ายญาติพี่น้อง อาหารส่วนที่สาม นำไปอุทิศเป็นทานแก่ญาติที่ล่วงลับไป อาหารส่วนที่สี่นำไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์นั้นเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

จะเห็นได้ว่าอาหารสองส่วน คือส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สี่เป็นการทำบุญให้กับตนเองเหลืออีกสองส่วน คือส่วนที่สามกับส่วนที่สองเป็นการทำบุญให้กับญาติของตนเองทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไป เพื่อแสดงถึงความเอื้อเฟื้อมีน้ำใจต่อกันในหมู่ญาติ ความผูกพันกันเช่นนี้จะทำให้ระบบเครือญาติไม่ขาดสาย และในส่วนที่ทำบุญให้กับญาติที่ล่วงลับไปนั้น เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีของตนเองและเป็นการรำลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษที่ได้กระทำต่อเราเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่

พิธีกรรม

ในตอนเย็นของวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ ญาติโยมเตรียมจัดอาหารคาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ไว้จะให้ได้ ๔ ส่วน ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ ในส่วนที่สาม ญาติโยมจะห่อข้าวน้อย

^๒ พระครูภาวนาโพธิคุณ,(สมชาย กนตสีโล),**มรดกไทยมรดกธรรม**, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐.

^๓ แสง จันทรงาม,**ศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๒๔๗.

ซึ่งมีวิธีการห่อคือใช้ใบตองห่อขนาดเท่าฝ่ามือส่วนความยาวนั้นให้ยาวสุดซีกของใบตอง
อาหารคาวหวาน ที่จัดใส่ห่อนั้นใส่อย่างละเล็กละน้อย เช่น ในหนึ่งห่อจะประกอบด้วย

๑. ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วปั้นเป็นก้อนเล็กๆขนาดพอคำ ๑ คำ

๒. เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปเล็กน้อยถือว่าเป็นอาหารคาว หรืออาหารที่ญาติ

ผู้ตายชอบ

๓. กล้วย กลอยนึ่ง น้อยหน้า ฝรั่ง มะละกอ มันแกว อ้อย มะละกอสุก หรือขนมหวาน

อื่นๆ ลงไปห่อ (ถือเป็นอาหารหวาน)

๔. หากพหลุมั้รวมกันหนึ่งคำ บุหรี่หนึ่งมวน เมียงหนึ่งคำ หลังจากนั้นนำใบตองมาห่อ
เข้ากันแล้วใช้ไม้กลัดหัวท้ายและตรงกลางก็จะได้ห่อข้าวน้อย ที่มีลักษณะยาวๆ โดยกลัดติดกันเป็นชุด
ทั้งห่ออาหารคาวและอาหารหวาน เพื่อความสะดวกให้การวางตอนเข้ามิด

หมาก พลุ บุหรี่ หมากหนึ่งคำ บุหรี่หนึ่งมวน เมียงหนึ่งคำ สีสี่เสียด แก่นคูณ นำมาห่อ
ใบตองเข้าด้วยกันแล้วไม้กลัดหัวท้าย ก็จะได้ห่อหมาก พลุ หลังจากนั้นนำทั้ง ๒ ห่อมากลัดติดกัน
เป็นคู่ แล้วนำไปมัดรวมเป็นพวง ๑ พวงจะใส่ห่อหมากและห่อพลุจำนวน ๙ ห่อต่อ ๑ พวง การวางห่อ
ข้าวน้อย หมายถึง การนำห่อข้าวน้อยไปวางอุทิศส่วนกุศลตามที่ต่างๆ พอถึงเวลาประมาณ ๐๓.๐๐ –
๐๔.๐๐ น. ของวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะนำเอาห่อข้าวน้อยที่จัดเตรียมได้แล้ว
ไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ในวัด วางไว้ตามดินริมกำแพงวัด วางไว้กำแพงโบสถ์ หรือวิหารคดการนำเอา
ห่อข้าวน้อยไปวางตามที่ต่างๆ ในวัดเรียกว่า การยาย (วางเป็นระยะๆ) ห่อข้าวน้อยซึ่งเวลานำไปวาง
จะพากันไปทำอย่างเงียบๆ ไม่มีการตีฆ้องตีกลองแต่อย่างใด หลังจากการยาย (วาง) ห่อข้าวน้อยเสร็จ
ชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารใส่บาตรในตอนเช้าของวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ หลังจากนั้น
พระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับเรื่องอานิสงส์ของบุญข้าวประดับดินให้ฟัง ต่อจากนั้น
ชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะ
กรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วทุกๆ คน วันแรม ๑๔ ค่ำ ในตอนเช้ามิด
ประมาณตี ๓ ถึง ๔ พระจะตีกลองเป็นสัญญาณให้ชาวบ้านนำขนมอาหารหวานคาว หมาก พลุ บุหรี่ ที่
เตรียมไว้ไปวางตามดินอุทิศส่งไปให้ญาติอาหารที่นำไปวางไว้จะต้องห่อเป็นสำหรับอย่างดี และจำต้อง
นำไปวางไว้ในวัดหรือในอาณาเขตของสงฆ์เท่านั้น เมื่อวางขนมเรียงรายไว้เสร็จแล้วต้องหลังน้ำบอก
บรรดาญาติให้มารับของที่ให้ทานจึงจะเสร็จพิธีในช่วงนี้ในตอนเช้าวันเดียวกันเมื่อสว่างแล้ว ชาวบ้านก็
จะนำอาหารอีกส่วนหนึ่งไปตักบาตรและร่วมกันถวายภัตตาหารที่วัด เมื่อรับศีลฟังเทศน์เสร็จแล้วเป็น
อันเสร็จพิธีทำบุญข้าวประดับดิน^๔

อิทธิพลที่ส่งผลต่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน) ประเพณีบุญเดือนเก้าได้รับ
อิทธิพลจากความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมของภาคอีสานในแง่ผลบุญ

ภาคอีสานมีประเพณีบุญเดือนเก้าหนึ่งในจารีตประเพณี วัฒนธรรมของคนอีสาน จาก
พฤติกรรมดังกล่าวทำให้เห็นคุณค่าและอิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรมด้าน
การทำบุญ แต่ด้วยผลจากกาลเวลาเปลี่ยนไป จึงทำให้การทำบุญหรือผู้คนถือปฏิบัติตามมีน้อย

^๔ จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนา, ๒๕๒๓),
หน้า ๔๐.

แต่คติความเชื่อดังเดิมซึ่งเป็นสาระสำคัญตามจารีต ที่ถือเป็นประเพณีนั้นยังมีการปฏิบัติกันคงอยู่ตลอดมา

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาผู้ปฏิบัติตนในการทำพิธีกรรมบุญเดือนเก้า ถึงประวัติความเป็นมาของการทำบุญเดือนเก้า ที่เป็นจารีตประเพณีของชาวอีสานมีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่าญาติของพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ของสงฆ์เมื่อตายไปแล้วเกิดในนรก ครั้นพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วมิได้อุทิศให้แก่ญาติที่ตาย ตกกลางคืนพวกญาติที่ตายได้มาแสดงตัวแปลงเสียงน่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทูลเหตุให้ทราบ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวายทานอีกครั้งแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ตายไป จึงได้รับส่วนกุศลจากการทำบุญอุทิศให้ การทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ตายแล้ว ถือเป็นประเพณี ที่ต้องทำเป็นประจำทุกปี^๕

บุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)มีความเชื่อกันว่ามีเนื่องจากคนลาวหรือไทยอีสานที่ มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลแล้วว่า กลางคืนของเดือนเก้าดับ(วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙)เป็นวันที่ประตูนรกเปิด ยมบาลจะปล่อยให้ผีนรกออกมาเยี่ยมญาติในโลกมนุษย์ ในคืนนี้คนเดียวเท่านั้นในรอบปี ดังนั้นพ่อแม่ญาติพี่น้องที่มีชีวิตอยู่จึงพากันจัดห่อข้าวไว้ให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ถือว่าเป็นงานบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานที่ทำการนี้ก็จะมีความสุขความเจริญในบุญกุศลนี้ด้วย^๖

บุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)เป็นหนึ่งในประเพณีอีสานส่วนใหญ่จะมีเอกลักษณ์แตกต่างจากประเพณีภาคอื่นๆ เป็นการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาของชาวอีสานเพราะตลอดปีมีการทำบุญตามวาระเดือน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชน^๗ ฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่ชาวอีสานประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล คำว่า "ฮีต" มีความหมายตรงกับคำว่า "รীต" หรือจารีตประเพณี ดังนั้น "ฮีตสิบสอง" จึงหมายถึงประเพณีที่ชาวอีสานจะต้องประพฤติปฏิบัติในรอบปีทั้งสิบสองเดือน ถ้าใครฝ่าฝืนถือว่าเป็นความผิด เรียกว่า "ผิดฮีต" คนในชุมชนทั่วไปตั้งข้อรังเกียจทำให้ถูกมองว่าเป็นคนนอกฮีตที่ดองใจของสังคม

ฮีตสิบสองจึงเป็นข้อบัญญัติที่นักปราชญ์ชาวอีสานโบราณ ได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนได้ประกอบกิจร่วมกัน ทำให้คนในผู้คนในละแวกชุมชนได้มีโอกาสพบปะกันเดือนละ ๑ ครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นประเพณีจรรยาทางสังคมอีสานทั่วไป จึงยึดมั่นในการปฏิบัติตามฮีตสิบสองอย่างเคร่งครัด ซึ่งส่วนมากจะเป็นงานบุญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยเริ่มงานบุญตั้งแต่เดือนอ้าย (เดือนธันวาคม)^๘

^๕ สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรบัวผัน วิสุทโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๙ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ พระสุรเชษฐ ปุณโก, วัดมหาวนาราม อำเภอ เมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๙ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมสิริ,เจ้าอาวาส,วัดศรีประดู่ อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ, วัดสารพัฒน์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

บุญข้าวประดับดินหรือเรียกอีกอย่างว่าบุญห่อข้าวน้อย ได้ทำมาตั้งแต่เป็นเด็กโดยที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้พาทำพาไปวัดพาไปเอาใบตอง หมากพลูบุหรี เพื่อนำมาห่อเป็นห่อๆนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้หรือพื้นดิน หรือก็ตามกำแพงวัดเพราะผู้เฒ่าผู้แก่ให้ความเชื่อว่า ถ้าเราได้มาทำอย่างนี้ก็ถือว่าเป็นผู้ให้ความกตัญญูต่เวที่ตาทำอย่างนี้เป็นประจำทุกปีโดยได้เตรียมห่อข้าวน้อยเพราะมีความเชื่อว่า พ่อใหญ่แม่ใหญ่และญาติพี่น้องที่ตายไปจะได้มารับส่วนห่อข้าวน้อยที่ทำไว้ไปกินและเมื่อได้รับไปแล้วก็จะอำนวยพรให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญยิ่งขึ้นไปตลอดกาล และยังให้มีความสุขแก่ผู้ที่กระทำอีกด้วย^๙

บุญข้าวประดับดินที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาตั้งแต่เป็นเด็กที่พอจำความได้ว่า แม่ได้ให้ญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปมีโอกาสมารับส่วนบุญได้จากญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ได้ทำเตรียมไว้ให้ในวันแรม ๑๔ ค่ำ ถ้าทำบุญให้แล้วญาติพี่น้องที่มารับส่วนบุญก็จะมีความสุขจากที่ทำได้ทำให้ โดยมีความคิดถึงอาลัยญาติที่จากไปจึงวันที่รอคอยที่สำคัญวันหนึ่งในรอบปี บอกกล่าวให้ลูกหลานปฏิบัติตามแนวทางที่พ่อแม่ได้พากันทำบุญเดือนเก้าอย่าได้ขาด ถึงพ่อแม่บ่อยู่ก็ตาม ลูกหลานๆจะต้องทำเป็นประจำทุกปีไม่ให้ขาดเพื่อญาติพี่น้องที่ตายไปได้รับบุญกุศลนั้นตลอดไป^{๑๐}

การทำบุญข้าวประดับดิน หรือห่อข้าวน้อย ซึ่งได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพราะมีความเชื่อว่าเป็นการทำบุญให้ญาติที่เสียชีวิตไปให้ได้รับส่วนบุญที่ญาติๆทำให้ ซึ่งทำให้แล้วมีความสุขสบายใจ ว่าญาติของตนที่ตายไปนั้นได้รับบุญกุศลที่อุทิศให้แล้ว และตลอดเวลาที่พวกญาติๆที่ตายแล้วนั้น คนที่อยู่คือยายก็จะคิดถึงอยู่ประจำ ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะได้กินอะไรกันหนอ มันจะเหมือนกับที่อยู่ด้วยกันหรือไม่อย่างไร ความเชื่อความผูกพันครั้งนี้ จึงทำให้เกิดความเชื่อขึ้นมาและได้ทำบุญเดือนเก้าหรือบุญข้าวประดับดินจนมาถึงทุกวันนี้^{๑๑}

ในวันแรม ๑๓ ค่ำ มีการเตรียมใบตองกล้วย หมากพลูบุหรี อาหารคาวหวานปลาไก่เตรียมเสร็จแล้วคุณแม่ได้พาห่อโดยอาหารเป็นห่อด้วยใบตองๆ เมื่อถึงเวลาสงบประมาณ ติ ๒ ถึง ๓ ก็นัดหมายเวลากันออกไปวางห่อข้าวน้อยไว้ตามพื้นดินในวัด หรือบางที่ก็ตามต้นไม้เป็นการทำบุญห่อข้าวน้อยให้แก่ญาติที่ตายไป ทำมาเป็นประจำทุกปีในเดือนเก้านี้ ก็เพื่ออุทิศให้แก่คุณพ่อที่เสียชีวิตเพื่อได้บุญกุศล เช่นการห่อข้าวปลาอาหารและของขบเคี้ยวของกินเป็นห่อ ๆ ส่วนที่จะนำไปถวายวัดถวายพระก็เตรียมไว้เช่นกัน แล้วเอาไปถวายทานบ้าง ไปแขวนตามกิ่งไม้ในวัด เรียกว่าบุญข้าวประดับดิน เพราะเป็นการทำบุญในเดือนเก้าจึงเรียกว่า บุญเดือนเก้า^{๑๒}

การทำบุญข้าวประดับดิน หรือการทำบุญห่อข้าวน้อยเป็นของดั้งเดิมของชาวอีสานมาแต่โบราณ ตามสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ทำไร่ทำนาแล้วในแต่ละปี ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แห้งแล้งกันดารนั้น ในความเชื่อต่อการดำเนินชีวิตที่มีความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นแก่ครอบครัวและบ้านเมืองก็ต้องมีการประกอบพิธีกรรม มีการเซ่นสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และร่วมทำบุญตามประเพณีทางพุทธศาสนาด้วยทุกๆ เดือนในรอบปีนั้นมีการจัดงานบุญพื้นบ้านประเพณี

^๙ สัมภาษณ์ นางอ่อนแก้ว หัตตะมา, เลขที่ ๒๑๓ อำเภอเมือง จ.อุบลราชธานี, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางบัวไข ดิเลศ, ๒๑๗ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางโยพิน อรอินทร์, ๒๖๙ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางสมบุญ มีทรัพย์, ๒๖๗ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๕.

พื้นเมืองกันเป็นประจำ จึงได้ถือเป็นประจำ ๑๒ เดือนเรียกกันว่า ฮีตสิบสอง ถือกันว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบันคติความเชื่อในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกัน^{๑๓}

บุญเดือนเก้า เป็นการทำบุญให้พ่อแม่พี่น้องที่ตายไป โดยนำเอาปลาอาหาร ผลไม้หมาก พลูมาห่อเป็นห่อข้าวน้อย แล้วไปย่ำ(การวางเป็นระยะ)ไว้ตามพื้นดินรอบๆวัดหรือแขวนตามกิ่งไม้ บริเวณวัดแล้วจุดธูปบอกให้มาห่อข้าวน้อย เพื่อให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับ รวมทั้งผีไร้ญาติอื่น ๆ ซึ่งเชื่อว่า จะมาเยี่ยมญาติพี่น้องในเวลานี้มารับไปเพื่อจะได้ไม่อดอยากหิวโหย นอกจากจะเป็นการทำบุญและทำทานแล้วยังแสดงถึงความกตัญญูอีกส่วนด้วย แต่สภาพปัจจุบันลูกหลานรุ่นใหม่ๆก็ยังไม่นิยมทำเพราะให้เหตุผลว่า เป็นเรื่องโบราณของผู้ใหญ่ที่ต้องทำกันให้กลุ่มคนแก่เท่านั้น^{๑๔}

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นความเชื่อแต่โบราณว่าวันแรมสิบสี่ค่ำเดือนเก้าเป็นวันที่ ยมบาลเปิดนรกปล่อยผีออกมาเยี่ยมญาติ ดังนั้นจะต้องพากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องผู้ ที่ตายไปแล้วให้ได้รับข้าวต้ม ขนม ของมักของชอบ ผลหมากไม้ต่างๆ หมากพลู บุหรี่ ที่ทำใส่ กระหวงไปวาง (ย่ำ) ไว้รอบๆตามริมหรือขอบรั้วกำแพงวัด หรือต้นไม้ใหญ่ และถวายภัตตาหาร ให้แก่พระสงฆ์สามเณร และหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ตายไปเป็นผี การทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือ ผีไม่มีญาติจะได้รับการแบ่งส่วนบุญนี้ ด้วย การทำบุญเดือนเก้าจึงไม่ได้ระบุชื่อผู้รับเหมือนกับบุญเดือนสิบ^{๑๕}

บุญห่อข้าวน้อยที่พ่อแม่หรือผู้เฒ่าผู้แก่ เคยปฏิบัติมานานแล้ว โดยได้ติดตามพี่ป้าน้าานำ อาหารที่ห่อรวมกันหลายอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไป ได้นำไป ทำบุญที่วัดตั้งแต่ตี ๒-๔ ให้พ่อแม่หรือญาติที่ตายไปคือมีความเชื่อว่า เป็นวันที่ยมบาลจะปล่อยให้มา รับเอาห่อข้าว ทั้งผีทั้งเปรตหรือผีไม่มีญาติ ก็จะได้รับส่วนบุญที่เราทำไปให้หรืออุทิศส่วนบุญไปให้ นอกจากนั้นเมื่อเราได้อุทิศให้แล้ว เราก็จะได้รับส่วนบุญหรือกุศลนั้นคืนมาสู่เรา อาหารที่เราทำไปให้ พวกเขาก็จะได้นำไปกินในวันสำคัญเดือนเก้า เมื่อทำแล้วก็ทำให้มีความสุขใจ^{๑๖}

บุญข้าวประดับดินเป็นรอบการทำบุญระลึกถึงญาติมิตรพี่น้องที่ตายไปแล้วเพื่ออุทิศส่วน กุศล ซึ่งพอถึงขึ้นวันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๙ ลูกหลานจะพากันทำข้าวปลาอาหารคาวหวาน และข้าวต้ม มัดพร้อมหมากพลูที่ห่อใส่ใบตองแล้วเตรียม นำไปวางย่ำในวันแรม ๑๔ ค่ำเดือนเก้า ไปไว้ตามโคน ต้นไม้ในบริเวณวัดและรอบๆบ้าน เพื่อให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วหรือผีบ้านผีเรือนมากิน เพราะจาก คำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เชื่อว่าในช่วงเดือนเก้านี้วิญญาณผู้ที่ตายไปแล้วจะได้รับการปล่อยให้ออกมา ท่องเที่ยวได้มารับเอาไปกิน^{๑๗}

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางประคอง กิตติโกสินทร์, ๖๐ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี,

๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางฉันทน์ จารุเพชร, ๒๗๓ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางจิตวัน เรืองแสน, ๒๖๕ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางมณฑิตา กิตติโกสินทร์, ๘๗/๑อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี,

๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางอุไรวรรณ เกตุพนอม, อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

บุญข้าวประดับดินเป็นรอบการทำบุญระลึกถึงญาติมิตรพี่น้องที่ตายไปแล้วเพื่ออุทิศส่วนกุศล ซึ่งพอถึงขึ้นวันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๙ ลูกหลานจะพากันห่อข้าวปลาอาหารคาวหวาน และข้าวต้มมัดพร้อมหมากพลูที่ห่อใส่ใบตองแล้วเตรียม นำไปวางยายในวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๙ ไปไว้แขวนไว้ตามกิ่งไม้โคนต้นไม้ในบริเวณวัดและรอบๆบ้าน เพื่อให้ญาติมิตรที่ตายไปแล้วหรือผีบ้านผีเรือนมากิน เพราะจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เชื่อว่าในช่วงบุญเดือนเก้านี้ผู้ที่ตายไปแล้วจะได้รับการปล่อยชั่วคราวให้ออกมาได้มารับเอาห่อข้าวน้อยไปกิน^{๑๘}

บุญข้าวประดับดินหรือบุญห่อข้าวน้อยเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน ผสมผสานในพิธีกรรมตรึง บุญข้าวประดับดินที่เกิดขึ้นได้ ก็เพราะความเชื่อที่ผูกมัดไว้กับคนเราว่าผู้เฒ่าผู้แก่ที่เสียชีวิตไปแล้วไม่รู้ว่าจะได้กินอาหารหรือไม่อย่างไร หรือไปอยู่แห่งหนตำบลใด เชื่อว่าเขาเหล่านั้นเสมือนหนึ่งยังมีชีวิตอยู่ แต่เขาเหล่านั้นได้อยู่กับพวกเรา หรือถ้าพวกเขายู่ก็อยู่คนละภพ โดยที่พวกเรามองไม่เห็น ความเชื่อของเราจึงคิดว่าเขาน่าจะได้รับส่วนบุญที่เราทำให้หรือบุญไปให้นั่นเอง ดังนั้นความเชื่ออย่างนี้เราถึงว่าเขาตายไปแล้ว พวกเขาย่อมได้กินอาหารที่เราทำบุญให้พวกเขาเหล่านั้น

สิ่งของไม่ว่าจะเป็นอาหารคาวหวาน หรือเสื้อผ้าที่เรานำนั้นเขาน่าจะได้เรา เพราะเราทำบุญแต่ละครั้งเราทำด้วยจิตใจ ฉะนั้นญาติเราที่ล่วงลับไปเขาจะต้องมารับเอาจนได้ ส่วนหนึ่งที่เรานำมาอุทิศที่เกี่ยวกับการทำบุญข้าวประดับดินนี้ จำมีส่วนในเรื่องพิธีกรรมทางพุทธศาสนาด้วย ส่วนในเรื่องทางพุทธศาสนา ได้แก่การจุดเทียนบอกกล่าวบางคนก็จะเรียกชื่อ ให้มารับเอาอาหารและผลบุญนี้ การออกไปวางข้าวประดับดินจะออกไปวางตอนเช้ามืดประมาณตี ๒ ถึง ๓ จากนั้นชาวบ้านจะนำเอาอาหารและสิ่งของไปทำบุญพร้อมจุดธูปเทียนบอกกล่าว บางคนก็จะรอตักบาตรพระถวายทานแด่พระภิกษุ สามเณร ในพิธีจะมีการสมทานศีลฟังเทศน์ การถวายทานแก่พระภิกษุและสามเณรนั้น จะกระทำหลังจากสว่างแล้ว และหลังจากวางห่อข้าวน้อยเสร็จ การถวายทานแก่พระจะมีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ เมื่อได้ทำบุญกุศลแก่ญาติไปแล้วจะมีความอึดใจว่าพี่น้องมีความสุขจากบุญ^{๑๙}

จากการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่าประวัติความเป็นมาของการทำบุญเดือนเก้าข้าวประดับดินเกิดจากความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และได้ปฏิบัติกันสืบต่อกันมาทั้งแนวปฏิบัติและบอกกล่าวเล่ามาจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทำพิธีกรรม ซึ่งก่อให้เกิดอย่างดีงามถึงความรักความกตัญญูต่อบุพการีที่ตายไป และทำให้เกิดความผูกพันของญาติพี่น้อง ที่ยังคงอยู่ให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น นอกจากนั้นบุญเดือนเก้านี้ยังสร้างความสามัคคีในหมู่ชุมชนตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านให้ดียิ่งขึ้น หรือที่เรียกว่าสามัคคีธรรมโดยอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องเตือนใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีธรรมในหมู่คณะ และหมู่ชุมชนนั้นๆ

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางประคอง กิตติโกสินทร์, อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางสุจิตรา สืบพรหม, ๘๗/๓ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๔.๓ อิทธิพลที่ส่งผลต่อพุทธศาสนา

๔.๓.๑ อิทธิพลที่ส่งผลต่อพุทธศาสนาความเชื่อมีสองลักษณะ คือความเชื่อที่ประกอบด้วยอารมณ์ คือแสดงพฤติกรรมตามอารมณ์ ตามความรู้สึกที่กำลังเกิดอยู่เฉพาะหน้าและความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลหรือปัญญา คือการใช้สติปัญญาพิจารณาก่อนจึงค่อยทำไปตามเหตุผลที่มองเห็นแล้ว^{๒๐}

ผู้มีปัญญาและมีใจหนักแน่นก็มักใช้เหตุผลเป็นตัวประกอบประกอบการพิจารณา เพราะได้พิจารณาแล้วเห็นว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยไม่สนใจกับอารมณ์ว่าจะอยากทำหรือไม่อยากทำ ส่วนผู้ที่ไม่มีปัญญาน้อยก็มักจะทำอะไรไปตามความรู้สึก โดยไม่สนใจเหตุผลหรือเรียกว่าทำตามอารมณ์ โดยไม่สนใจผลเสียที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง

ความหลากหลายทางความเชื่อเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และไม่ว่ามนุษย์จะเกิดมาพร้อมกับความเชื่อในรูปแบบไหนก็ตาม มนุษย์ก็สามารถก้าวพ้นจากความเชื่อด้วยความรู้ที่ประกอบด้วยปัญญาได้ ในอดีตเป็นไปได้อันมนุษย์ยังขาดการไตร่ตรองที่รอบคอบ จึงถูกความเชื่อกำหนด แต่เมื่อใช้ปัญญาตรวจสอบ ก็สามารถก้าวพ้นและมีชีวิตอยู่ด้วยความรู้ได้ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาและมีเหตุผลตามทัศนะพุทธศาสนาก่อให้เกิดอิทธิพลต่อมนุษย์ ดังนี้

๑. เกิดระบบเหตุปัจจัย ก่อให้มนุษย์เชื่อว่าเบื้องหลังปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นทุกอย่างในโลกล้วนมีระเบียบวาระของมันเป็นเอง มีกระบวนการที่ทำให้เกิดขึ้น ซึ่งเรียกกันว่าธรรมนิยาม(กฎของระบบแห่งเหตุและผล) ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีระบบเหตุและผลอยู่ในตัวมันเอง

๒. เกิดความเชื่อมั่น ทำให้มนุษย์เชื่อว่า ทุกครั้งที่ทำอะไรก็ต้องประกอบด้วยเจตนาและจะมีผลตามมาเสมอ เพราะเหตุผลที่ว่า มนุษย์เก็บเกี่ยวสิ่งที่ตนเองลงทุนหว่านเพราะเสมอ ไม่ว่าจะดีหรือความชั่วนั้นเป็นกฎแห่งกรรมหรือกรรมลิขิต

๓. เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นในตนเองไม่หวังการดลบันดาลจากสิ่งที่ไม่มองเห็น แต่จะพึ่งปัญญานี้คือระบบความเชื่อมั่นในตนเอง

๔. เกิดการพัฒนาการด้านศักยภาพ มนุษย์มีศักยภาพพิเศษในการเรียนรู้หรือรู้จักฝึกฝนพัฒนา คือสามารถฝึกกันได้ ดังนั้นเมื่อได้รับการสอนสั่งอย่างถูกทางและปฏิบัติอย่างถูกต้อง จึงสามารถแสดงศักยภาพของมนุษย์ที่เพียบพร้อมด้วยปัญญาได้

๕. เกิดผลทางความเชื่อต่อมนุษย์ว่า การกระทำใดก็ตาม ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ย่อมมีผลสะท้อนกลับมายังผู้กระทำเสมอ

ฉะนั้น ความเชื่อตามทัศนะของศาสนาพุทธ จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมนุษย์ต้องตระหนักว่าเมื่อมีความเชื่ออยู่ที่ใด มนุษย์ควรมีปัญญาอยู่ที่นั่นและเมื่อเกิดความเชื่อในสิ่งใดก็ตาม มนุษย์ก็ต้องนำปัญญามาพิสูจน์ คัด

^{๒๐} พระวิริยพรณ วุฑฒิธมโม(เชียรประโคน) “อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถารบมพที่มีต่อประเพณีไทย”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๒),หน้า ๒๒.

สรรเลือกเฟ้น กลั่นกรองด้วยความมีเหตุมีผล เห็นคุณค่าสารประโยชน์ สามารถนำมาหยิบจับและเป็นเข็มทิศนำทางชีวิตได้^{๒๑}

ความเชื่อเรื่องผีที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนา เรื่องผีมีมาก่อนและฝังแน่นมานานจนแม้เมื่อพุทธศาสนาเข้ามา ความเชื่อแบบพุทธก็ไม่อาจกลบกลืนความเชื่อเรื่องผีได้โดยสิ้นเชิง เกิดการผสมผสาน เกิดการเลือกใช้เลือกทำ เลือกหยิบเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เฉพาะหน้าต่อตนมาใช้เลยกลายเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้ชีวิต^{๒๒}

๔.๔ อิทธิพลที่มีต่อชุมชน

๔.๔.๑ อิทธิพลที่มีต่อครอบครัว

จากการที่ปฏิบัติตามความเชื่อที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน สร้างความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา และการรักษาสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนเครือญาติ และเพื่อนและวิถีผลิตทางการเกษตรให้กับชาวบ้าน โดยเน้นให้เกิดวิถีปฏิบัติที่ยังประโยชน์ต่อการดำรงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมให้มีความมั่นคง

๔.๔.๒ อิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิต

จากการประกอบพิธีกรรมจนเป็นประเพณีของชุมชน ที่ผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางการประกอบให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดวิถีปฏิบัติตามประเพณีฮีตสิบสองให้กับบุตรหลานสืบเนื่องให้ประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างมีศีลธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบเบียดเบียน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ้ว และแบ่งปันให้แก่กัน การที่มีการสืบสานประเพณีบุญเดือนเก้าข้าวประดับดินนั้น ยังสามารถทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ให้กับชุมชนได้

วิถีชีวิตของชาวอีสานเกี่ยวข้องกับศาสนาไม่ว่าทั้งด้านความเชื่อ วิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องคติความเชื่อบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน) ที่ชาวอีสานปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน บ่งบอกถึงศรัทธาความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และเป็นวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงความกตัญญูตถะวาทิ ความสามัคคีโดยมีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา โดยชาวบ้านได้มีโอกาสดำเนินการตามประเพณีเดือนฮีตสิบสองคองสิบสี่ และที่สำคัญยิ่งก็คือ บุญเดือนเก้า ที่บ่งบอกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นคนหรือผีหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับทำให้เห็นการแสดงออกถึงความงดงามด้านจิตใจ ที่ควรอนุรักษ์ให้สืบเนื่องอยู่กับชาวอีสานต่อไป

๔.๔.๓ อิทธิพลที่มีต่อสังคม

ในการปฏิบัติตนตามความเชื่อประเพณีบุญข้าวประดับดินนั้นสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกับชาวบ้านร่วมชุมชน ส่งผลให้วิถีปฏิบัติต่อกันมีลักษณะของการช่วยเหลือ เกื้อกูลและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันระบบความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าว นับเป็นทุนทางสังคมของชุมชน ที่มีส่วนสำคัญในการยึดโยงชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

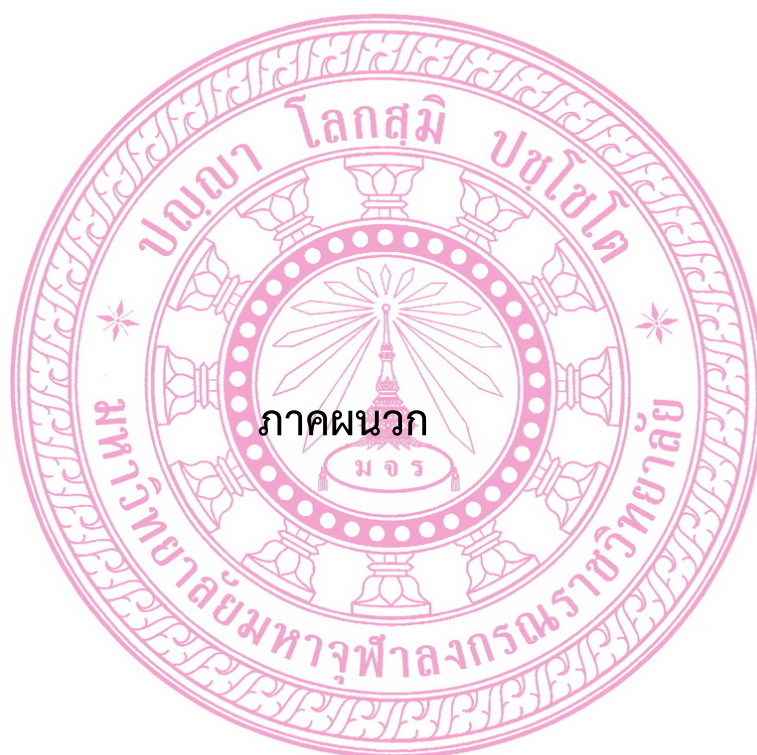
^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔

^{๒๒} มาลา คำจันทร์, ฝืนในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิต, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘

อิทธิพลของความเชื่อในพิธีบุญเดือนเก้า ที่มีต่อสังคมชาวอีสานผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่ปรากฏในบุญเดือนเก้า ที่มีคุณค่าและอิทธิพลที่สืบเนื่องมานาน จนเป็นแนวจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งมีความเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดเป็นผลที่สืบเนื่องกันมาจากผลแห่งกรรม ที่พบเห็นในการยึดถือเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปในภาคอีสานและยังส่งผลที่มีอิทธิพลในการดำรงชีวิต คือประเพณีบุญเดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน สาเหตุสำคัญที่เรียกบุญเดือนเก้าเพื่อกำหนดในเดือนเก้า เป็นการทำบุญด้วยการให้ทาน หรืออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายไป หรือญาติที่ตายไป นอกจากนั้นยังให้ทานแก่สัตว์ การกระทำที่สืบเนื่องมาอย่างนี้ จึงเป็นอิทธิพลในเรื่องของความเชื่อ ที่ส่งผลต่อประเพณีและพิธีกรรมสืบต่อกันมาเป็นประเพณีบุญในเดือนเก้าอย่างนี้

จากการศึกษาประเพณีการทำบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน) เห็นว่ามีผลกระทบต่อสังคมชาวอีสาน เพราะจากสภาพสังคมในปัจจุบันเยาวชนคนรุ่นใหม่ยังไม่ให้ความสำคัญและเป็นที่นิยมในการบุญตามประเพณีของไทยมากเท่าที่ควรยังเห็นว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโส ต้องหาแนวทางสร้างค่านิยมให้แก่เยาวชนเพื่อที่จะได้อนุรักษ์ประเพณีที่สำคัญของไทยอย่างยาวนาน

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ (เชิงลึก)

การวิจัย เรื่อง การศึกษาคติความเชื่อเรื่องบุญเดือนเก้า(บุญข้าวประดับดิน)

แบบสัมภาษณ์

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกได้แก่พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ในเขตพื้นที่ชุมชน
วัดมหาวนารามและวัดสารพัฒน์นิคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

๑.วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์

๒.๕๐.

..นามสกุล.

๓.๖๗๔.

.อายุ

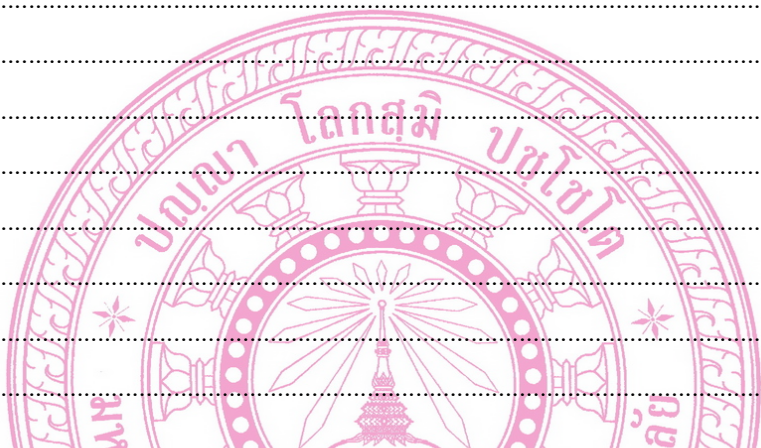
๔.ศาสนา.

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการศึกษาความเชื่อบุญเด็อนเกล้า(บุญข้าวประดับดิน)

๒.๑ อยากทราบประวัติความเป็นมาบุญเทียนก่ำ(บุญข้าวประดับดิน)ว่าความเป็นมา
อย่างไร

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

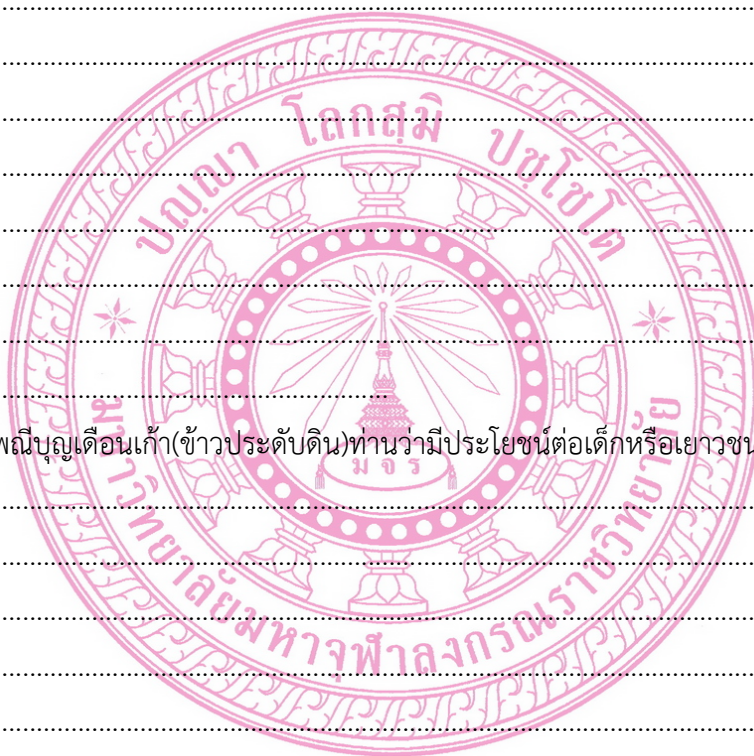
๒.๔ ท่านคิดว่าประเพณีพิธีกรรมบุญเดือนเก้า ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนเราอย่างไร

๒.๕ ท่านคิดว่าประเพณีพิธีกรรมบุญเดือนเก้า ได้นิวัติพลต่อครอบครัวของท่านอย่างไร

๒.๖ พิธีกรรมบุญเดือนเก้า(บุญข้าวประดับดิน)ที่ท่านได้ทำมา ท่านคิดว่าได้ประโยชน์ใน
ด้านใดบ้าง

ภาคผนวก ข

รวมทั้งหมากพลูห่อเตรียมพร้อมสำหรับพຽ່ງนี้ อาหารส่วนใหญ่เป็น
อาหารพื้นบ้านของคนอีสานผลไม้

อาหารที่จัดเตรียมสำหรับใส่ห่อ แบ่งเป็นอาหารคาวหวาน แยกกันเป็นสัดส่วน
อาหารที่จัดเตรียมไว้ ต้องเป็นอาหารที่สุกสะอาด

ผลไม้รวมทั้งหมากพลูห่อเตรียมพร้อมสำหรับพຽ່ນนี้อาหารส่วนใหญ่เป็น
อาหารพื้นบ้านของคนอีสาน

อาหารที่จัดเตรียมใส่ห่อแบ่งเป็นชั้นๆพอคำ เหมาะสำหรับการห่อ ห่ออาหาร
ด้วยใบตองตามภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ลักษณะการห่อสำหรับการเตรียมของที่จะนำมาทำบุญ การเตรียมห่อข้าวน้อย
ต้องเตรียมในวันแรม ๑๓ ค่ำตอนเย็นหรือไม่กี่ทั้งวันเลย

ห่ออาหารคาวหวานกลัดติดกันเป็นชุดในการทำบุญเดือนเก้า “ห่อข้าวน้อย”

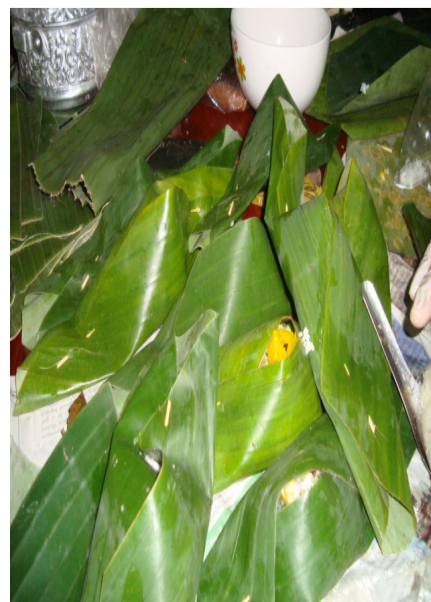
สำหรับการทำบุญให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

สิ่งของที่เตรียมพร้อมจะนำไปวาง ลักษณะห่อในการถือไปได้ง่าย
และสะดวกต่อการนำไปวาง

สิ่งของที่เตรียมไว้ล้วนแต่ได้จากภูมิปัญญาของชาวบ้านทำขึ้น ใบตอง
กล้วย หนากพลู่ บุนหรี ผลไม้

ผู้ให้สัมภาษณ์ถึงคติความเชื่อของการทำบุญในเดือนเก้า ได้อธิบายหลักการ
เตรียมความพร้อมก่อน ก่อนที่จะนำไปวางหรือแขวนตามต้นไม้ก็ตาม

วันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ ผู้ให้สัมภาษณ์ถึงคติความเชื่อของการทำบุญ
เดือนเก้า

ลักษณะการวางห่อข้าวน้อย วางตามกำแพงวัดหรือวางตามพื้นดินใต้
ต้นไม้ ในเวลาตี ๓ และตี ๔ ของวันแรม ๑๔ ค่ำ

วางตามต้นไม้หรือวางตามโคนต้นไม้ หรือลักษณะหนึ่งวางกับพื้นดินใน
ลักษณะเปิดไว้

หลังจากเตรียมสิ่งของทั้งอาหารคาวหวานเสร็จแล้ว ได้เวลานำสิ่งของวางไป
ตามต้นไม้และกำแพงวัด เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ที่ตายไป ขณะที่วางก็ได้บอกให้ผู้ที่ยาย
ไปนั้นมารับเอาสิ่งของที่ต้อง

อีกลักษณะหนึ่งได้วางสิ่งของที่เตรียมไว้นั้นตามต้นไม้ โคนต้นไม้หรือตามดินก็มี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล : นายชันเตียน นามเกตุ

เกิด : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑

ภูมิลำเนา : เลขที่ ๘ หมู่ที่ ๕ บ้านคำพิน้อย ต.คำพิใหญ่ อ.นาแก จ.นครพนม

การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดม่วงกลุกร ต.โนนศิลา อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์

: พุทธศาสตรบัณฑิต(พธ.บ) รุ่นที่ ๓๒ พ.ศ. ๒๕๓๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ ๑๑ ซ.หลวง๑ ถ.หลวง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

หน้าที่การงาน : เจ้าหน้าที่งานทะเบียนนิติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตอุบลราชธานี พ.ศ. ๒๕๓๓-ปัจจุบัน
